

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

Tanja Alkula

Yksityiselämän suoja ja oikeus omien tietojen poistamiseen internetissä

Pro gradu – tutkielma

Julkioikeus

2017

Tiivistelmä

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

ALKULA, TANJA: Yksityiselämän suoja ja oikeus omien tietojen poistamiseen internetissä

Pro Gradu -tutkielma xi + 82 s.

Julkisoikeus

Toukokuu 2017

Yksilön mahdollisuudet säädellä omia tietojaan internetissä erityisesti Euroopan unionin oikeudesta johdetun oikeus tulla unohdetuksi periaatteen kautta vahvistettiin unionin tuomioistuimen Google Spain (C-131.12) tuomion myötä koskemaan internetissä toimivia hakukoneita niin, että niiden velvollisuus on poistaa tietyin ehdoin yksilön nimellä esiin tulevia hakutuloksia ja niihin liittyviä url-osoitteita hakutulosten listasta. Tuomiota on arvosteltu mm. perusoikeuspunninnan puutteesta. Erityisesti on katsottu, ettei tuomiossa ole yksityisyyden suojan vastinparina punnittu riittävästi tai lainkaan sananvapautta ja elinkeinovapautta. Lisäksi tuomion on katsottu asettavan yksityiset toimijat, internetin hakukoneet, lähes viranomaisen asemaan niille asetettujen poistopyyntöjen oikeellisuuden arvioitsijoina.

Tässä tutkielmassa selvitetään unohdetuksi tuleminen oikeuden tosiasiallista suojaa yksityiselämään sekä sen vaikutusta sananvapauteen. Lisäksi tutkitaan internetin hakukoneiden asemaa rekisterinpitäjänä ja mahdollisuuksia toimia ensikädessä perusoikeuspunnintaa suorittavina ratkaisijoina. Unionin tuomioiden lisäksi tutkielmassa on käsitelty Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen linjaa erityisesti sananvapauskysymyksissä.

Koska oikeus tulla unohdetuksi periaatetta koskeva ratkaisu on Euroopan unionin tuomioistuinten ratkaisu ja perustuu unionin lainsäädäntöön, on ratkaisun alueellinen soveltaminen mahdollista vain unionin alueella. Tämä on yksityisyyden kannalta ongelmallista erityisesti internet-ympäristössä, jonka toiminta-alue on globaali ja tietojen poistaminen Euroopan ulkopuolella toimivien hakukoneiden halutuloksista on unionin lainsäädännön pohjalta mahdotonta ja kattavaa kansainvälistä sääntelyä ei ole olemassa. Lisäksi hakukoneiden poistovelvollisuus koskee vain hakukoneen tuloksia ja tieto ja säädä sen alkuperäiselle lähdesivulle. Tutkielman johtopäätöksenä onkin, että hakukoneiden tietojenpoistovelvollisuus ei anna kovin hyvää suojaa yksilön yksityiselämälle ja yksityisyydelle.

Sisällysluettelo

Tiivistelmä.....	i
Lähteet.....	iv
Lyhenteet.....	xi
1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuskohde ja tutkimuskysymykset	4
1.2 Metodi ja oikeudenala	6
1.3 Tutkimusaineisto	8
1.4 Tutkielman rakenne	9
2. Yksityiselämän suoja perus- ja ihmisoikeutena eurooppaoikeudessa.....	11
2.1 Euroopan unionin perusoikeuskehityksestä.....	11
2.1.1 Euroopan unionin perusoikeuskirja	12
2.1.2 Euroopan ihmisoikeusjärjestelmä	14
2.2 Yksityiselämän suojasta yleisesti	15
2.2.1 Yksityiselämän suojaan liittyviä käsitteitä.....	17
2.3 Yksityiselämän suojan erityispiirteet internetissä	20
2.4 Yksityiselämän suojan sääntelystä	22
3. Henkilötietojen suoja osana yksityiselämän suojaa	25
3.1 Henkilötiedoista yleisesti.....	25
3.2. Henkilötietojen ja yksityiselämän välinen suhde	26
3.3 Henkilötietojen suojan sääntelystä	27
3.3.1 Euroopan unionin perusoikeuskirjan säännökset henkilötietojen suojasta	28
3.3.2 Henkilötietodirektiivi.....	29
3.3.3 Euroopan neuvoston tietosuojasopimus.....	31
3.4 Itsemääräämisoikeus henkilötietojen käsittelyssä	31
3.5 Euroopan unionin tietosuojauudistus.....	32
4. Tietojen poistaminen sananvapauden näkökulmasta	35
4.1 Sananvapaudesta yleisesti.....	35
4.2 Sananvapaus verkkoympäristössä	38
4.3 Sananvapauden sääntelystä Euroopan unionissa	41
4.4 Sananvapauden sääntelystä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa.....	42

4.5 Journalismia ja sananvapautta	44
4.6 Oikeus tietojen vastaanottamiseen.....	45
4.6.1 Suuren yleisön tiedonsaanti-intressi	47
4.7 Sananvapautta vai yksityiselämän suojaa	51
5. Rekisterinpitäjä verkkoympäristössä.....	53
5.1 Rekisterinpitäjän määritelmän vaikutukset	53
5.2 Rekisterinpitäjä tietosuojasäännösten valossa	54
5.2.1 Rekisterinpitäjän velvollisuudet.....	55
5.3 Internetin hakukone rekisterinpitäjänä	57
5.3.1 Google rekisterinpitäjänä	60
5.3.1.1 Googlen tietojenpoistokäytännöt	61
5.3.2 Muut internetin hakukoneet	64
6. Oikeus tulla unohdetuksi	67
6.1 Digitaalinen muisti ja unohtaminen.....	67
6.2 Oikeudesta tulla unohdetuksi sääntelyperusta	68
6.2.1 Oikeus tulla unohdetuksi tietosuoja-asetuksessa	69
6.3 Minkälaiset tiedot voivat tulla poistettavaksi?	70
6.3.1 Tietojen luonne	70
6.3.2 Tietojen sijainti	73
6.4 Oikeus tulla unohdetuksi periaate korkeimpaan hallinto-oikeuteen.....	75
6.5 Oikeus tulla unohdetuksi ja yksityiselämän suoja.....	78
7. Lopuksi.....	80

Lähteet

Kirjallisuus ja artikkelit:

Alén-Savikko, Anette:

Pois halutuloksista, pois mielestä? Lakimies 3-4/2015 s. 410 – 433

Alén-Savikko, Anette:

Naamoja ja meemejä – henkilötiedoista sosiaalisessa mediassa. Defensor Legis N:o 4/2016

Bennett, C. Steven:

The "Right to be forgotten": Reconciling EU and US perspectives. Berkley Journal of International Law. Volume 30, Issue 1, Article 4

Ek, Pia:

Ikimuistoinen legenda vai menneisyyden vanki – onko urheilijalla oikeus tulla unohdetuksi. Edilex artikkeli, julkaistu 24.3.2015

Hallberg, Pekka:

Perusoikeudet. Werner Söderström lakitieto WSLT 2011

Heiskala, Sonja:

Unionin tuomioistuimen tuomio C-131/12 Google Spain V EADP ja Mario Costeja González – sananvapaus ja yksityisyyden suoja. Edilex Edita Publishing Oy. 2015.

Hirvelä, Päivi; Heikkilä, Satu:

Ihmisoikeudet: Käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. Edita Publishing 2013

Hirvonen, Ari:

Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja. Helsinki 2011.

Hoikka, Mikko:

Sananvapaus Euroopan unionin oikeudessa. Suomalainen lakimiesyhdistys 2009

Hoikka, Mikko:

Perusoikeuksien välisistä suhteista viestintäoikeudessa. Teoksessa Sananvapaus puntarissa, Viestintäoikeuden vuosikirja 2013

Kaivola, Tuomas:

Euroopan unionin tuomioistuimen viimeaikainen oikeuskäytäntö ja uudistuva tietosuojasääntely. Defensor Legis N:o 5/2016

Koillinen, Mikael:

Henkilötietojen suoja itsenäisenä perusoikeutena. Oikeus 2013/2

Korpisaari, Päivi:

Johdatus viestintäoikeuteen. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja 2016

Kremer, Jens:

The end of freedom in public places? Privacy problems arising from surveillance of the European public space. Faculty of Law, University of Helsinki. Helsinki 2017

Matikkala, Jussi:

Onko ilmaisurikoksia koskeva sääntelymme kohdallaan? Juhlajulkaisu Pekka Viljanen 1952 – 2012

Mayer-Schönberger, Viktor:

Delete: the virtue of forgetting in the digital age. Princeton University Press cop. 2009

Neuvonen, Riku:

Sananvapaus, joukkoviestintä ja sääntely. Talentum 2005

Neuvonen, Riku:

Viestintä- ja informaatio-oikeuden perusteet. Lakimiesliiton kustannus 2013

Neuvonen, Riku:

Eurooppalaisen sananvapauden ideaali ja todellisuus. Teoksessa Sananvapaus puntarissa, Viestintäoikeuden vuosikirja 2013. Painettu 2014.

Neuvonen, Riku:

Uudistettu yksityiselämän ja kunniansuoja Suomessa. Defensor Legis N:o 5/2015

Neuvonen, Riku:

Yksityisyyden suoja Suomessa. Lakimiesliiton kustannus 2014. Verkkoversio, julkaistu 31.8.2016

Ojanen, Tuomas:

Perus- ja ihmisoikeudet – eurooppalaisen konstitutionalismin Akilleen kantapää. Lakimies 7-8/2009

Ojanen, Tuomas:

Terrorist Profiling: Human rights concerns. Critical Studies on Terrorism, Vol. 3, No. 2, August 2010

Ojanen, Tuomas:

EU-oikeuden perusteita. Edita 2016

Ollila, Riitta:

Sananvapaus ja yksityisyyden suoja tietoverkoissa. Lakimies 3/2002

Ollila, Riitta:

Henkilötietojen suoja EU:n perusoikeutena. Defensor Legis N:o 5/2014

Pellonpää, Matti; Gullans, Monica; Pölönen, Pasi; Tapanila, Antti:

Euroopan ihmisoikeussopimus. E-kirja. Talentum 2012

Pitkänen, Olli; Tiilikka, Päivi ja Warma, Eija:

Henkilötietojen suoja. Talentum 2013

Pöysti, Tuomas:

Tehokkuus, informaatio ja eurooppalainen oikeusalue. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 1999

Ruikka, Timo:

Mitä tietoja hakukoneen on vaadittaessa unohdettava? Defensor Legis N:o 4/2016

Tiilikka, Päivi:

Journalistin sananvapaus. WSOYpro 2008

Tiilikka, Päivi:

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuperusteet ja harkintamarginaalioppi sananvapauden ja yksityiselämän suojan punninnassa. Teoksessa Nettiajan oikeus, Viestintäoikeuden vuosikirja 2012

Walkila, Sonya:

Euroopan unionin perusoikeuskirja EU-tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Defensor Legis N:o 6/2011

Walkila, Sonya:

Perusoikeuksien turvaaminen Euroopan Unionissa – tasapainoilua tavoitteiden ja keinojen riskiallokossa. Defensor Legis N:o 4/2015

Oikeustapakset:

EUT:

C-131/12 Google Spain SL ja Google Inc. v AEPD ja Mario Costeja González,

C-293/12 ja C-594/12 Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources ym. ja Kärntner Landesregierung, 8.4.2014.

C-101/01, Lindqvist, 6.11.2003.

C-362/14, Schrems v Data Protection Commissioner, 6.10.2015.

C-73/07, Tietosuojavaltuutettu v Satakunnan markkinapörssi ja Satamedia, 16.12.2008

EIT:

von Hannover v. Saksa nro 59320/00, 24.6.2004

von Hannover v. Saksa (no.2) nro 40660/08 ja 60641/08, 2.2.2008

Leander vs. Ruotsi nro 9248/81, 26.3.1987

Pihl v. Ruotsi nro 74742/14, 9.3.2017

Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete (MTE) and Index.hu Zrt v. Hungary nro 22947/13, 2.2.2016 (alaviitteissä MTE v. Unkari)

Helsingin hallinto-oikeus:

16/1028/5, annettu 8.12.2016.

Sopimukset:

Sopimus Euroopan unionista (SEU)

Sopimus Euroopan Unionin toiminnasta (SEUT)

Euroopan unionin perusoikeuskirja (2000/C 364/01)

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus (EIS)

Lainsäädäntö:

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta. Annettu 24.10. 1995. Nk. henkilötietodirektiivi

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tietoyhteiskunnan palveluja, erityisesti sähköistä kaupankäyntiä sisämarkkinoilla koskevista tietyistä oikeudellisista näkökohdista. Nk. sähkökauppadirektiivi

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta sähköisen viestinnän alalla, 2002/58/EY

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta

Komission tiedonannot:

COM (2012) 9 final

COM (2012) 11 final

Viranomaisratkaisut:

Tietosuojalautakunnan päätös 2/25.2.2002

Julkisen sanan neuvoston päätökset

JSN:n päätös 6398/Yle/16 sekä 6401/Yle/16, 23.3.2017

JSN:n päätös 4069/SL/09, 3.9.2009

EU:n tietosuojatyöryhmän WP29:n ohjeistukset ja lausunnot:

Guidelines on the implementation of the court of Justice of the European Union Judgement ”Google Spain and Inc v. Agencia Espanola de Proteccion de datos (AEDP) and Mario Costeja Gonzalez” C-131/12. Annettu 26.11.2015

Muut:

House of Lords, European Union Committee, 2nd report of session 2014 – 2015: EU Data Protection law: "a right to be forgotten"

Käsikirja Euroopan tietosuojaoikeudesta. Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2014.

YK:n ihmisoikeusneuvoston raportti Report on the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, 16.5.2011

Internet lähteet:

Poliisihallituksen tiedote 16.11.2016

http://www.poliisi.fi/poliisihallitus/tiedotteet/1/0/poliisi_tehostaa_vihapuheisiin_ja_viharikoksiin_puuttumista_53789 Käyty 4.3.2017

Ylex:n artikkeli lehtien artikkeleiden ja uutisten kommenttiosioden sulkemisesta

http://yle.fi/ylex/uutiset/tutkija_kommenttiosioden_sulkeminen_ei_ole_sensuuria_jos_nettil keskustelu_on_aggressiivista_sylkemista/3-8278669 Käyty 15.3.2017

Warren and Brandeis "The Right to Privacy", Harvard Law Review, vol 4, no 5, 1890.

<http://www.cs.cornell.edu/~shmat/courses/cs5436/warren-brandeis.pdf> Käyty 8.3.2017

Peers, Steve:

<http://eulawanalysis.blogspot.fi/2014/05/the-cjeus-google-spain-judgment-failing.html>. Julkaistu 13.5.2014, Käyty 15.4.2017.

Financial Times artikkeli sosiaalisen median yksityisyyteen liittyvistä huolista:

Europe raises privacy concerns over WhatsApp and Yahoo

<http://www.ft.com/content/aa8bb7a8-9d2a-11e6-8324-be63473ce146> Käyty 4.3.2017

Mäenpää, Olli:

Yleisradion journalistinen päätöksentekoprosessi. Arviointiraportti. Julkaistu 15.5.2017.

<http://data.yle.fi/dokumentit/Uutiset/Arviointiraportti.pdf> Käyty 16.5.2017

Hakukoneiden markkinaosuudet Suomessa:

<http://www.pokis.fi/hakukoneiden-markkinaosuudet-suomessa/> Käyty 4.3.2017

Ylen uutinen sosiaalisen median palveluista: Haittaako yksityisyyden menettäminen internetissä

<http://yle.fi/uutiset/3-6679261> Käyty 8.3.2017

Tilastotietoa Googlen ja Yahoon markkinaosuuksista:

<http://gs.statcounter.com/press/yahoo-gains-further> Käyty 1.4.2017

Lyhenteet

EIS	Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
HAO	hallinto-oikeus
HTD	henkilötietodirektiivi
JSN	julkisen sanan neuvosto
KKO	korkein oikeus
TSL	tietosuojalautakunta
WP29	Working party, Euroopan unionin tietosuojatyöryhmä
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1. Johdanto

Teknologian kehitys ja digitaalisen median kasvu ovat yksi tämän ajan suurimmista muutoksista ja haasteista. Internet ja sitä myötä sosiaalinen media ovat avanneet valtavasti uusia mahdollisuuksia vastaanottaa ja jakaa informaatiota sekä avata omaa elämää ystäväpiirille ja yleisölle aivan uudella tavalla. Keskustelupalstat voivat korvata jopa normaaleja ihmis-kontakteja ja perinteisen painetun sanomalehden korvaa verkossa ilmestynvä digipainos. Internet mahdollistaa moninkertaisen levikkimäärään huomattavan nopeassa ajassa. Samaan aikaan kun yksilöt jakavat entistä enemmän tarinoita ja kuvia omasta yksityiselämästään verkossa, huoli yksityiselämän suojasta ja tietoturvasta on kasvanut. Myös tietoturvallisuushat ja terrorismintorjuntaan liittyvät tiedonsaantipaineet ovat omalta osaltaan aiheuttaneet huolta yksityisyyden suojasta. Turvallisuusviranomaiset haluaisivat entistä helpommin päästä käsiksi usein yksityiselämään kuuluviin tietoihin terrorismin torjunnan ja kansallisen turvallisuuden nimissä.¹

Sosiaalisen ja digitaalisen median kasvu on nostanut paljon kysymyksiä ja keskustelua siitä, mitä ja miten paljon tietoa itsestä tai muista henkilöistä voi ja kannattaa jakaa. Erilaiset sovellukset ovat tuottaneet suuren määrän uusia kanavia ja tapoja toteuttaa ilmaisunvapautta. Verkossa liikkuu jatkuvasti valtava määrä informaatiota jonka säilyttäminen ja jakaminen on koko ajan helpompaa ja nopeampaa. Tämä tarkoittaa sitä, että tietoa on paljon ja se on löydettävissä tarvittaessa hyvinkin nopeasti. Tieto kulkee verkossa yli maa- ja mannerrajojen eikä tietosuojaa turvaava lainsäädäntö välttämättä seuraa perässä sitä tahtia kuin ehkä tarvetta olisi. Lisäksi verkkoympäristön globaalisuus luo haasteita yhtä globaalisti voimassa olevan lain suojasta. Jos sosiaalinen media olikin aluksi vain kanava pitää yllä yhteyksiä ja tapa ylläpitää sosiaalisia suhteita, on erilaisten tietojen kerääminen ihmisistä ja heidän aktiivisuudestaan sekä kiinnostuksenkohteista monien sovellusten, jos ei päätarkoitus, niin ainakin hyvin lähellä sitä. Monet sosiaalisen median alustat perustuvat palvelun käyttäjistä keräämiin tietoihin ja niiden hyödyntämiseen markkinoinnissa. Huoli yksityiselämän suojasta on siis hyvin ajankohtainen.

¹ Ojanen, 2010, s. 295 – 300.

Samana aikaan, kun huoli yksityisyydestä verkossa on lisääntynyt, on kasvanut huoli myös sananvapauden rajoittamisesta. Jotta verkkoympäristössä voidaan suojella yksilöiden yksityiselämän suojaa tarkoittaa se toisaalta sananvapauden, mahdollisesti myös elinkeinonvapauden ja tekijänoikeuksien rajoittamista. Internetissä kuitenkin näistä kohtaavat usein nämä kaksi; sananvapaus ja yksityiselämän suoja. Lainsäädäntö ei anna pulmiin aina valmiita vastauksia, koska lainsäädännön on vaikea pysyä teknologian kehityksessä mukana, mikä on ollut viimeisen vuosikymmen aikana todella nopeaa. Esimerkiksi kansallinen henkilötietolainsäädäntömmekin pohjana oleva henkilötietodirektiivi² on jo vuodelta 1995, eli ajalta, jolloin tämän päivän haasteet ja internet siinä muodossa kuin ne ovat nykyään olivat vasta tulossa. Tuomioistuinten, Euroopassa erityisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ja Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) ratkaisut, ovatkin olleetkin tärkeitä käsitteiden ja rajojen määrittäjinä.³

Tiedon etsinnässä ja hallinnassa verkonkäyttäjän yleisin ja vaikuttavin työkalu ovat internetin hakukoneet, niistä suurimpana Google.⁴ Hakukoneet käsittelevät ja järjestävät internetissä kaiken julkisesti saatavilla olevan tiedon. Tämän vuoksi tieto on helposti ja nopeasti ihan kenen tahansa saatavilla. Tästä seuraa, että internetissä on vaikea pysyä piilossa. Kerran internetiin ladattu tieto on löydettävissä varsinkin erilaisten hakukoneiden ansiosta pitkienkin aikojen päästä ja huomattavasti helpommin, kuin vaikka muutama vuosi sitten painetusta lehdestä. Henkilötietodirektiivin sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan⁵ säännöksistä on johdettu periaate ”oikeus tulla unohdetuksi”. Periaatetta sovellettiin Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisemassa asiassa Google Spain SL⁶, jossa unionin tuomioistuin ratkaisussaan katsoi mm. että yksilöllä on oikeus vaatia nimellään löytyvien tietojen poistamista hakukoneen hakutuloksista. Päätöksen merkittävänä osana oli se, että Google Search hakukoneena katsottiin ratkaisussa henkilötietodirektiivin tarkoittamaksi rekisterinpitäjäksi. Tuomiossa myös vahvistettiin sekä henkilötietodirektiivistä että perusoikeuskirjasta peräisin

² Käytetään myös nimeä tietosuojadirektiivi. 95/45/EY, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY annettu 24 päivänä lokakuuta 1995, yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta.

³ Esim. Ratkaisu Delfi AS v. Viro, jossa EIT linjasi internetissä toimivan uutisportaalin kommentointiosion moderointikäytäntöjä sekä Google Spain SL, jossa EUT on määrittänyt Googlen rekisterinpitäjäksi ja tästä syystä velvolliseksi poistamaan yksilön pyynnöstä yksilöä koskevat tiedot hakutuloksista silloin kun ne ovat tarpeettomia tai vanhentuneita.

⁴ Googlen markkinaosuus hakukoneista Suomessa noin 96 ja maailmalla yleisesti noin 91 %. <http://www.pokis.fi/hakukoneiden-markkinaosuudet-suomessa/>.

⁵ Euroopan unionin perusoikeuskirja (2000/C 364/01).

⁶ Google Spain SL ja Google Inc. vastaan AEDP ja Mario Costeja González (C-131/12).

oleva oikeus tulla unohdetuksi (Right to be Forgotten) periaate. Oikeus tulla unohdetuksi periaatteen tarkoituksena on suojata yksilön yksityiselämää varsinkin silloin, kun saatavilla oleva tieto on sellaista, josta voisi olla haittaa hänen yksityiselämälleen. Ratkaisu on herättänyt kritiikkiä ja kommentteja monellakin tavalla. Ratkaisua on arvosteltu mm. siksi, että sen on pelätty rajoittavan sananvapautta ja toisaalta on epäilty joidenkin hakukoneiden kykyä noudattaa tietojenpoistopyyntöjä.⁷ Ratkaisun on lisäksi nähty vahvistavan entistä suurempaan yksityiselämän suojan aseman parantamiseen oikeuskäytännössä, jopa muiden perus- ja ihmisoikeuksien kustannuksella.

Google Spain tapauksessa on kysymys yksityisestä espanjalaisesta henkilöstä, Mario Costeja Gonzálezista, jonka nimellä suoritettu Google haku, antoi hakutuloksen, jossa tulos viittasi kahteen paikallisen sanomalehden ilmoitukseen. Ilmoitukset koskivat kyseisen miehen sosiaaliturvasaatavien perimiseksi suoritettuun takavarikkoon liittyvän kiinteän omaisuuden huutokauppaa. Ilmoitukset olivat julkaistu vuonna 1998 tammikuussa ja maaliskuussa. Costeja González teki AEDP:lle⁸ kantelun, jossa hän vaati lehteä poistamaan kyseiset sivut tai sitten muuttamaan sivuja niin, että hänen henkilötietonsa eivät enää näkyisi niillä. Lisäksi hän vaati, että Google Spain tai Google inc. velvoitetaan poistamaan tai kätkemään hänen henkilötietonsa, jotta ne eivät enää näkyisi Google Searchin hakutuloksissa. Hakija kertoi kantelussaan, että ilmoituksessa mainittu takavarikko oli ratkaistu kokonaan ja oli jo niin monia vuosia vanha, ettei kyseisillä tiedoilla ollut enää merkitystä.

AEDP hyväksyi kanteen Googlea koskevilta osin, koska katsoi, että hakukoneiden ylläpitäjiin sovelletaan tietosuojaa koskevaa lainsäädäntöä. Google Spain ja Google Inc. eivät tyytyneet AEDP:n ratkaisuun vaan nostivat kanteen Audiencia Nacionalissa, joka pyysi ennakkoratkaisua Euroopan unionin tuomioistuimelta.

⁷ Lords Select Committee, englannin ylähuoneen parlamentti on lausunnossaan 30.7.2014 lausunut EUT:n Google Spain SL ratkaisun olevan mm. epäselvä ja toimimaton ” We believe that the judgment of the Court is unworkable. It does not take into account the effect the ruling will have on smaller search engines which, unlike Google, are unlikely to have the resources to process the thousands of removal requests they are likely to receive.”.

⁸ Agencia Española de Protección de Datos.

Unionin tuomioistuimelle esitettiin kysymyksiä kolmelta eri alueelta. Ensimmäinen kysymysryhmä koski tietosuojasääntöjen alueellista soveltamisalaa, toinen kysymysryhmä liittyi internethakukoneen oikeudelliseen asemaan ja kolmas kysymysryhmä koski niin sanottua oikeutta tulla unohdetuksi eli sitä, voivatko rekisteröidyt vaatia että hakukoneiden tulee poistaa heidän nimellään tehtyjen halujen tuloksia. Euroopan unionin tuomioistuin ratkaisi asian toukokuussa 2014. Ratkaisussaan unionin tuomioistuin katsoi, että Googlea tulee pitää henkilötietodirektiivin mukaisena rekisterinpitäjänä ja Googlen on poistettava hakijan pyynnöstä hakijan nimellä tehdyistä hakutuloksista sellaiset hakutulokset, jotka ovat tarpeettomia. Lisäksi unionin tuomioistuin katsoi, että ratkaisu koskee Google Spain yhtiötä, koska henkilötietojen käsittely on suoritettu unionin alueella, vaikka Googlen emoyhtiö sijaitseekin Yhdysvalloissa.

Google ratkaisu on myös herättänyt kysymyksiä muiden kuin suurten hakukoneiden velvollisuudesta tietojen poistoon sekä epäilyksiä mahdollisuuksista tallentaa poistettavia hakutuloksia muualle saataville. Esim. Suomessa toimiva keskustelupalstojen sisältöä tallentava hakukone Hollilla⁹ tallentaa useiden keskustelupalstojen sivustoja sellaisenaan. Keskustelut ovat löydettävissä Hollilla sivuston omalla hakukoneella. Hollilla sivuston kaikki hakutulokset eivät näyttäisi näkyvän Googlen hakutuloksissa. Mielenkiintoista onkin, miten voimassa oleva sääntely sekä unionin tuomioistuimen Google Spain tuomio vaikuttaa tällaisen sivuston toimintaan ja voidaanko pienemmät hakukoneet katsoa myös rekisterinpitäjiksi ja sitä kautta velvollisiksi poistamaan hakutuloksista tarpeettomia ja vanhentuneita tietoja, jotka loukkaavat henkilön yksityisyyttä.

1.1 Tutkimuskohde ja tutkimuskysymykset

Oma kiinnostukseni aiheeseen heräsi tehdessäni kandidaattitutkielmani. Kandidaattityössä tutkin internetiin kauppiaiden toimesta ladattujen valvontakamerakuvien asemaa yksityiselämän suojan kannalta. Pohdin työssäni kysymystä kuvien leviämisestä sekä niiden mah-

⁹ <http://www.hollilla.com/>. Hollilla kuvaa omaa toimintaansa sivustolla seuraavasti ” Hollilla.com toimii hakukoneen tavoin valmistaen indeksoiduista sivuista välimuistitallenteita.”.

dollisista negatiivisista ja yksityiselämän suojaa loukkaavista vaikutuksista kuvissa esiintyvälle henkilölle, joiden ilmoitettiin kuvien yhteydessä olevan epäiltynä näpistyksestä. Tutkielman teon yhteydessä kiinnostuin oikeudesta tulla unohdetuksi periaatteesta ja halusin gradutyössäni syventyä paremmin Google Spain ratkaisuun ja varsinkin sen esiin nostamiin kysymyksiin.

Tutkielmaa siis taustoittaa vahvasti edellä esitelty Google Spain tapaus ja kysymyksiä käsitelläänkin tässä tutkielmassa paljon tämän tapauksen esiin nostattamien kysymysten kannalta. Google Spain tapausta käsitellään ehkä jopa hieman kriittisesti ja varsinkin sen tuomaa todellista suojaa yksityiselämän suojaan. Kritiikki ei kohdistu niinkään ratkaisun perusteluihin, vaan tietojenpoistovelvollisuuden kykyyn antaa todellista yksityiselämän suojaa internetissä, jonka toiminta-alue on paljon suurempi, kuin mihin unionin lainsäädäntö ja unionin tuomioistuimen ratkaisujen vaikutukset ulottuvat. Tutkielma on kokonaisuus, joka muodostuu niin perus- ja ihmisoikeuksia kuin tietosuojaa koskevasta sääntelystä sekä käytännön toimivuudesta.

Tutkielmassa tarkastellaan internetissä olevia tietoja yksityiselämän piiriin kuuluvien totuudenmukaisten tietojen kannalta. Tutkimuksen ulkopuolella jäävät täten totuudenvastaiset tiedot, jotka tosin usein kuuluvat myös yksityiselämänsuojan alaan, mutta tulevat suojatuiksi lähinnä rikosoikeudellisilla suojakeinoilla. Tämän tutkielman näkökulma on nimenomaan yksityiselämän suojan näkökulma. Näkökulma voisi olla myös toinen. Olisi aivan relevanttia pohtia kysymystä myös enemmän sananvapauden tai vaikka elinkeinovapauden näkökulmasta. Näistä kaikki kysymykset nousivat esiin Google Spain tuomiossa. Sananvapausnäkökulmaa käsitellään tässä tutkielmassa, kun pohditaan unionin tuomioistuimen ratkaisun vaikutuksia hakukoneyhtiöihin, niiden indeksoimisiin tietoihin, yleisön oikeudesta saada näitä tietoja ja varsinkin Googlen vetoomuksiin omasta sananvapaudestaan sekä elinkeinovapaudestaan.

Tutkimuskysymykset tämän tutkielman osalta ovat:

1. Millaisia erityispiirteitä Euroopan unionin perusoikeuskirjan mukaan suojattuihin yksityiselämän suojaan ja sananvapauteen liittyy verkkoympäristössä?

2. Miten internetin hakukone rekisterinpitäjänä ja yksityisenä toimijana arvioi yksityiselämän suojan ja sananvapauden tasapainoa tietojenpoistopyyntöjen kohdalla?
3. Kuinka tehokkaasti Google Spain tapauksessa vahvistettu ”oikeus tulla unohdetuksi” antaa suojaa yksilölle yksityiselämän suojaan liittyvissä kysymyksissä?

Tutkimuskohde on hyvin ajankohtainen. Sen lisäksi, että jo pelkästään tietosuojasiat ovat tällä hetkellä hyvin ajankohtaisia mm. tulevan Euroopan unionin tietosuojasetuksenkin myötä, tätä tutkielmaa kirjoittaessa Suomen hallinto-oikeudessa ratkaistiin Googlen hakutuloksiin liittyvä oikeustapaus¹⁰. Tässä tapauksessa hallinto-oikeus ratkaisussaan katsoi Googlen olevan velvollinen poistamaan hakijaa koskevat tiedot Googlen hakutuloksista. Google ilmoitti tammikuussa 2017 olevansa tyytymätön ratkaisuun ja valittavansa asiassa korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden ratkaisua käsitellään tässä tutkielmassa kappaleessa 6.4.

1.2 Metodi ja oikeudenala

Tutkielman päämetodi on oikeusdogmatiikka eli lainoppi. Tutkielman tarkoituksena on selvittää voimassaolevien oikeuslähteiden sisältöä ja niiden soveltamista käytännössä. Tämän tutkielman kannalta tähän kuuluu sekä kansallisen, mutta erityisesti eurooppalaisten oikeuslähteiden sisällön selvittäminen sekä erityisesti EU:n tuomioistuimen sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön selvittäminen siinä määrin kuin se on tutkielman kannalta oleellista. Tutkielmassa suuressa roolissa on varsinkin kahden perusoikeuden, sananvapauden ja yksityiselämän suojan, välinen suhde. Lainoppi ei ole keskittynyt pelkästään vain oikeusnormien sisällön tulkintaan, vaan sitä voidaan käyttää metodina myös oikeusperiaatteiden välisessä punninnassa.¹¹ Näin ollen lainoppi on monipuolinen metodi tutkia voimassa olevaa oikeutta eikä sen kohteena ole pelkästään kirjoitettu oikeus.

¹⁰ Helsingin hao 16/1028/5, annettu 8.12.2016.

¹¹ Hirvonen, Ari, 2011, s. 24.

Puhtaasti oikeusdogmaattisen tarkastelun lisäksi tutkielman tehtävänä on selvittää voimassaolevan oikeuden mahdollisuudet yksityiselämän suojan toteuttajina. Google Spain ratkaisua on arvosteltu mm. siitä, että tuomioon liittyvä oikeus tulla unohdetuksi ja siihen liittyvien tietojen poistaminen hakutuloksista on epäilty olevan liian kuormittava velvollisuus hakukoneyhtiöille ja suojan toteutumista käytännössä on epäilty. Omien tietojen poisto hakukoneen tuloksista on prosessi, jossa yksilön täytyy esittää omalla nimellään löytyvien tietojen poistoa halutuloksista. Pyyntö tietojen poistamisesta tehdään ensimmäisessä vaiheessa hakukoneyhtiölle. Hakukoneyhtiön, esim. Googlen Searchin, tulee arvioida tiedon poistamisen tarve ja antaa asiassa ratkaisunsa. Mikäli hakukoneyhtiö ei suostu poistamaan hakijan nimellä tehtyjä hakutuloksia voi hakija saattaa vaatimuksen tietosuojavaltuutetun ratkaistavaksi ja edelleen kansallisen tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tarkoitus on myös pohtia sitä, miten ”oikeus tulla unohdetuksi” ratkaisun tulkinta ylettyy niihin hakukoneisiin, jotka eivät ole Googlen tavalla tunnettuja ja niin suuria, että niillä olisi ylipäättään mm. taloudellisten resurssien vuoksi mahdollisuuksia tietojen poistoon. Google on saanut unionin tuomioistuimen ratkaisun jälkeen satoja tuhansia poistopyyntöjä. Se on suuri työmäärä ja mahdollisesti mahdotonkin pienemmille hakukoneille, joiden toiminta on enemmän automaation kuin ihmistyövoiman varassa.

Tutkielman oikeudenala ei ole määriteltävissä tarkasti kuuluvaksi vain tietylle oikeudenalalle. Sananvapauden ja yksityiselämän suojan kysymysten, erityisesti verkkoympäristössä, voidaan katsoa kuuluvan viestintäoikeuden ja sen alla olevan informaatio-oikeuden alaan. Neuvonen kuvaa viestintä- ja informaatio-oikeutta seuraavasti: ”Viestintä- ja informaatio-oikeudessa tarkastellaan viestintään ja informaatioon liittyviä perus- ja ihmisoikeuksia ja niiden oikeudellista ja muunlaista sääntelyä systematisoimalla ja analysoimalla oikeudellista ainesta ja toimimalla välittäjänä oikeustieteen ja muiden yhteiskuntatieteiden kanssa viestintään liittyvissä keskusteluissa”¹². Tutkielman ala on myös perus- ja ihmisoikeudellinen, käsiteltävien yksityisyyden suojan sekä sananvapauden osalta. Sananvapaus ja yksityisyyden suoja ovat tulleet punnittaviksi useasti tuomioistuimissa, kun kysymykseen on tullut median julkaisema informaatio ja toisella puolella oleva yksityisyyden suoja. Sananvapaus taas on viestintäoikeuden tärkein perusoikeus, joka antaa oikeuden niin mielipiteiden ja tiedon esittämiseen kuin niiden vastaanottamiseen.¹³ Sananvapaudesta puhuttaessa usein korostetaan

¹² Neuvonen, Riku, 2013, s. 16.

¹³ Sananvapauden merkityksestä viestintäoikeuden keskiössä mm. Neuvonen, 2013, s. 30 – 32.

sananvapautta oikeutena esittää, välittää ja ilmaista mielipiteitä ja tietoja. Sananvapaus on kuitenkin yhtä lailla myös vapautta vastaanottaa tietoa. Tämä tarkoittaa sitä, että aina kun rajoitetaan sananvapautta tulisi myös punnita vastaanottajan oikeutta saada tietoa. Tätä näkökulmaa pohditaan esim. Google Spain tapauksen käsittelyn yhteydessä, jossa pohditaan tietojen poistamisen vaikutuksia yleisön tiedonsaamisintressiin. Digitaalinen media on mahdollisesti muuttanut näiden kahden perusoikeuden välistä jännitettä.

Viestintä- ja informaatio-oikeudellisen suuntautumisen lisäksi tutkielma on eurooppaoikeudellinen. Suurin osa tutkielmassa tarkastellusta sääntelystä on Euroopan unionin oikeutta. Euroopan neuvoston sopimuksia ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuja käsitellään siinä määrin, kuin ne ovat vaikuttaneet unionin oikeuteen tai ovat muuten asian kannalta merkityksellisiä. Tutkielman yhtenä tehtävänä on tarkastella yksityiselämän suojan kehittymistä perusoikeutena eurooppalaisessa oikeuskulttuurissa.

1.3 Tutkimusaineisto

Tutkielman oikeusdogmaattisen luonteen vuoksi suuri osa aineistosta on lainsäädäntöaineistoa, oikeustapauksia, oikeustapausanalyyseja sekä oikeuskirjallisuutta. Oikeuskirjallisuudessa pääpaino on perusoikeustutkimuksessa sekä erityisesti sananvapautta ja yksityiselämän suojaa koskevassa tutkimuksessa ja artikkeleissa.

Tutkielman pohjana ovat Euroopan unionin lainsäädäntö, jossa säädellään yksityiselämän suojasta, sananvapaudesta sekä henkilötietojen suojaan liittyvistä kysymyksistä sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus ja siihen liittyvä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö. Ajankohtaisuuden vuoksi lähteinä on käytetty paljon artikkeleita, joissa on käsitelty nimenomaan tietosuojan, yksityisyyteen ja Google Spain tapaukseen liittyviä kysymyksiä. Lisäksi lähteinä on kirjallisuutta perusoikeuksista, erityisesti yksityiselämän suojasta sekä sananvapaudesta. Sananvapaudesta ja yksityiselämän suojasta löytyy paljon kotimaista tutkimusta ja artikkeleita mm. Riku Neuvosen sekä Päivi Korpisaaren (ent. Tiilikka), Riitta Ollilan ja Sonya Walkilan toimesta.

Oikeustapauksista tulen tutkielmassa käsittelemään erityisesti jo edellä mainittua ns. Google Spain tapaista. Google Spain tapaus on tärkeä hakukoneita ja niiden toimintaa määrittävä ratkaisu, jossa on tehty rajanvetoa käsitteille henkilötietojen käsittely sekä rekisterinpitäjä. Sen on nähty myös olevan tuore linjaus siitä, miten Euroopan unionissa halutaan toteuttaa yksilön suoja. Tapaista on kommentoitu ahkerasti myös Suomessa, mm. Riitta Ollilan artikkelissa Henkilötietojen suoja EU:n perusoikeutena sekä Anette Alen-Savikon artikkelissa Pois hakutuloksista, pois mielestä. Sananvapauskysymyksissä tutkielmassa käydään läpi lyhyet muutamaa ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisua. Ihmisoikeustuomioistuimella on huomattavasti enemmän ratkaisukäytäntöä sananvapauskysymyksissä kuin unionin tuomioistuimella.

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkielma koostuu viidestä substanssiluvusta, jotka on jaettu temaattisesti, erilaisia asiakokonaisuuksia käsitteleviin päälukuihin. Ensimmäiset kolme substanssilukua käsittää aiheeseen liittyvää säännöspohjaa, johon kuuluu olennaisesti sääntely yksityiselämän suojasta, henkilötietojen suojasta sekä sananvapaudesta. Johdannon jälkeen ensimmäisessä pääluvussa, eli tutkielman toisessa luvussa perehdytään yksityiselämän suojaan yleisesti sekä erityisesti verkkoympäristössä. Tämän lisäksi avataan käsitteitä yksityiselämän suojan sisällä tai siihen limittyen, kuten henkilötietojen suoja ja sen suhdetta yksityiselämän suojaan. Erityisesti henkilötietojen suojaan perehdytään tämän tutkielman kolmannessa luvussa. Vaikka henkilötiedot ovatkin osa ja hyvin olennainen osa yksityiselämän suoja, katsoin, että niitä voi tässä työssä käsitellä erikseen. Tähän kappaleeseen sisältyy myös katsaus Euroopan unionin tulevasta tietosuojauudistuksesta, joka tulee voimaan ensi vuoden toukokuussa. Neljännessä luvussa käsitellään omien tietojen poiston suhdetta sananvapauteen ja sananvapauden siihen puoleen, joka takaa ihmisille oikeuden saada tietoa. Tässä luvussa käsitellään erityisesti suuren yleisön tietojensaamisoikeutta ja tiedonsaamisintressiä, joka on usein vastakkain yksityiselämän suojan kanssa.

Tutkielman viidennessä ja kuudennessa luvussa käsitellään erityisesti Google Spain tapauksen yhteydessä esiin nousseita kysymyksiä hakukoneesta rekisterinpitäjänä sekä Euroopan unionin periaatteeseen oikeudesta tulla unohdetuksi. Viidennessä luvussa avataan Google

Spain tuomion kannalta sekä aivan yleisesti henkilötietojen käsittelyn kannalta merkityksellistä rekisterinpitäjän käsitettä. Rekisterinpitäjän roolien avainasemassa liittyen vastuukysymyksiin henkilötietojen käsittelyssä. Luvussa käsitellään myös erityisesti Googlea rekisterinpitäjänä ja Googlen käytäntöjä tietojen poistamisessa. Googlen lisäksi pohditaan Google tuomion vaikutuksia muiden hakukoneyhtiöiden toimintaan sekä yksilön mahdollisuuksiin saada suojaa yksityisyydelleen. Kuudennessa luvussa pohditaan käsitettä oikeudesta tulla unohdetuksi. Tämä käsite tai periaate kokoaa ikään kuin kasaan koko tietojen poiston käsitystä, jossa yhdistyy henkilön yksityiselämän suoja, oikeus jakaa ja saada tietoa ja toisaalta rekisterinpitäjän velvollisuudet tiedon käsittelyssä ja erityisesti tietojen poistossa. Luvussa tulee myös pohdittavaksi, miten hyvin unohdetuksi tuleminen oikeus todellisuudessa antaa yksityiselämän suojaa erityisesti internetissä.

2. Yksityiselämän suoja perus- ja ihmisoikeutena eurooppaoikeudessa

2.1 Euroopan unionin perusoikeuskehityksestä

Tämän tutkielman taustalla kulkeva Google Spain tapaus on ollut useasta syystä arvostelun ja kritiikin kohteena. Yksi niistä liittyy siihen, miten Euroopan unionin tuomioistuimen nähtiin tämän ratkaisun yhteydessä ottavan askeleen jälleen kohti perus- ja ihmisoikeusmyönteisempää tulkintaa. Ratkaisu herätti paljon keskustelua, joissa osassa on kysytty antoiko unionin tuomioistuin Google Spain tuomiossa enemmän painoarvoa yksityisyyden suojalle kuin esim. elinkeinovapaudelle tai sananvapaudelle.¹⁴ Tästä syystä onkin aiheellista käsitellä sitä, miten ylikansallisesta aluksi vain taloudelliseen integraatioon keskittyvästä yhteisöstä on tullut edelleen taloudelliseen integraatioon keskittyvä unioni, jonka tuomioistuimen ratkaisuja arvostellaan perusoikeusmyönteisyyden vuoksi.

Perus- ja ihmisoikeuksien asema ei ole Euroopan integraatiossa ollut aina lainkaan niin selvä, kuin mitä se on nykyään. Perus- ja ihmisoikeuksien aseman merkitys on kasvanut Euroopan unionin oikeudessa viime vuosina merkittävästi. Euroopan yhteisöjen perustamis-sopimus, Rooman sopimus vuodelta 1957, ei sisältänyt lainkaan viitteitä perus- ja ihmisoikeuksista. Yhteisön sääntelyn piirissä oli pitkään ainoastaan vapaaseen kauppaan liittyvää sääntelyä. Yhteisöjen tuomioistuin olikin aluksi hyvin pidättyväinen tuomioissaan perusoikeuksien suhteen, koska katsoi, ettei sillä ollut toimivaltaa tutkia toimielinten säädösten ja päätösten pätevyyttä perusoikeuksien kannalta.¹⁵ Suurelta osin perus- ja ihmisoikeusviittaus-ten puuttuminen johtui Euroopan yhteisöjen integraatiotavoitteista, jotka pääasiassa pyrkivät tiivistämään taloudellista yhteistyötä. Tuolloin ei osattu edes varautua, että kapea-alaisiksi ennustettujen riita-asioiden ratkaisuissa tulisi ottaa huomioon myös perus- ja ihmisoikeus-kysymyksiä. Lisäksi yhteisön perustamisen aikaan kaikki silloiset jäsenvaltiot olivat jo osa-puolina Euroopan ihmisoikeussopimuksessa. Ihmisoikeuksia ei täten ehkä katsottu tarpeel-lisiksi turvata kahdella erillisellä ylikansallisella järjestelmällä Euroopan alueella.¹⁶ Oman

¹⁴ Ollila, 2014, s. 816.

¹⁵ Ojanen 2016, s. 140.

¹⁶ Walkila 2015, s. 793.

perus- ja ihmisoikeussääntelyn puuttuessa unionin perus- ja ihmisoikeuskehityksessä keskeiseksi lähteeksi nousi Euroopan ihmisoikeussopimus, johon Euroopan unionin tuomioistuin viittasi ensimmäisen kerran vuonna 1975.¹⁷ Unionin tuomioistuin (silloin yhteisöjen tuomioistuin) ei kuitenkaan käyttänyt hyväksi koko ihmisoikeussopimuksen sisältöä, sillä unionin tuomioistuin ei viitannut ratkaisuisaan suoraan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön, vaikka ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöllä oli merkittävä vaikutus ihmisoikeussopimuksen sisällön täsmentymiseen.¹⁸ Ihmisoikeussopimuksella oli kuitenkin merkittävä vaikutus unionin perus- ja ihmisoikeusajattelun kehittymiseen. Ihmisoikeussopimus on vaikuttanut mm. Euroopan unionin perusoikeuskirjan sisältöön. Ihmisoikeussopimuksen asemasta on osoituksena perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohta, jossa viitataan perusoikeuskirjan vastaavien säädösten merkityksen ja kattavuuden olevan samat kuin ihmisoikeussopimuksessa.

Perusoikeudet vahvistuivat selkeästi osaksi unionin oikeutta Maastrichtin sopimuksen myötä vuonna 1993, kun Euroopan unioni perustettiin. Unionin perustaminen muutti integraation sisältöä ja toi perusoikeudet selvemmin osaksi unionin perusteita. Ennen unionin perusoikeuskirjaa unionissa oli kuitenkin jonkinasteinen tyhjiö perusoikeuksien osalta. Silloinen Euroopan yhteisöjen tuomioistuin sai ratkaistavakseen asioita, joissa oli loukattu ihmisoikeuksia ja varsinaisen yhteisöjen oman perus- ja ihmisoikeussääntelyn puuttuessa tuomioistuin haki tulkintalinjoja usein Euroopan ihmisoikeussopimuksesta mutta myös jäsenvaltioiden perustuslaeista.

2.1.1 Euroopan unionin perusoikeuskirja

Euroopan unionissa tiedostettiin unionin politiikan vaikuttavan myös jäsenvaltioiden kansalaisiin ja heidän ihmisoikeuksiinsa sekä tiedostettiin unionin ”henkinen ja eettinen perintö”¹⁹. Euroopan unioni oli asettanut tavoitteeksi kansalaisläheisyyden, mistä syystä oli

¹⁷ Ojanen 2016, s. 142. Ojanen viittaa nk. Rutili tuomioon (28.10.1975 36/75), jossa Ranskassa asuva Italian kansalainen sai oleskeluluvan Ranskaan, mutta häneltä evättiin oleskelulupa tietyillä Ranskan departementtien alueilla. EYT viittasi ratkaisussa Euroopan ihmisoikeussopimukseen, ratkaisun perustelut kohta 32.

¹⁸ Ojanen 2016, s. 142.

¹⁹ Lainaus Euroopan unionin perusoikeuskirjan (2000/C 364/01) johdanto-osasta.

tarvetta kirjata ylös myös unionin omat ihmisoikeusperiaatteet. Lisäksi yhteiskunnan muutokset, sosiaalinen edistyminen sekä tieteessä että tekniikassa tapahtunut kehitys aiheuttivat tarpeen vahvistaa unionin omat perusoikeudet. Euroopan unionin tavoitteena oli saada unionin perusoikeusperiaatteet paremmin näkyviin tuomalla ne esiin perusoikeuskirjassa.²⁰ Perusoikeuskirja laadittiin jo vuonna 2000. Alkujaan perusoikeuskirja hyväksyttiin jäsenvaltioiden valtion- ja hallitusten päämiesten toimesta poliittisella julistuksella. Perusoikeuskirjalla ei siis aluksi ollut oikeudellista sitovuutta, mutta siitä tuli silti merkittävä osa unionin perusoikeuksien suoja.²¹ Ennen kuin perusoikeuskirjasta tuli oikeudellisesti sitova, siihen viitattiin unionin tuomioistuimen ratkaisussa erityisesti tuomioistuimen julkisasiamiesten toimesta. Useat julkisasiamiehet korostivat ratkaisuehdotuksissaan tietävänsä, ettei perusoikeuskirjalla ole vielä oikeudellista sitovuutta, mutta koska oikeudellinen sitovuus oli perusoikeuskirjan laatimisen tavoitteena ja koska perusoikeuskirjan johdanto-osassa mainitut oikeuslähteet²² olivat kaikissa jäsenvaltioissa ja unionissa sitovaa oikeutta, tulisi perusoikeuskirjan säännökset ottaa ratkaisussa huomioon.²³

Merkittävä askel kohti Euroopan unionin omia perusoikeuksia saatiin, kun Lissabonin sopimus hyväksyttiin vuonna 2007 ja se tuli voimaan vuonna 2009. Lissabonin sopimuksen myötä perusoikeuskirjasta tuli myös oikeudellisesti sitova ja osa Euroopan unionin primaarioikeutta yhdessä perustamissopimusten kanssa.²⁴ Lissabonin sopimuksella luovuttiin lisäksi lopullisesti unionin pilarijaosta ja komissioon perustettiin perusoikeuskomissaarin virka. Näiden lisäksi perusoikeusajatus vahvistui vuonna 2007 perustettu perusoikeusvirasto.

²⁰ Euroopan unionin perusoikeuskirjan johdanto-osa.

²¹ Ojanen 2016, s. 147.

²² Perusoikeuskirjan johdanto-osassa on selvitetty, että ”Tässä perusoikeuskirjassa vahvistetaan yhteisön ja unionin toimivallan ja tehtävien sekä toissijaisuusperiaatteen mukaisesti oikeudet, jotka perustuvat erityisesti jäsenvaltioille yhteisiin valtiosääntöperinteisiin ja kansainvälisiin velvoitteisiin, Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja yhteisöjen perustamissopimukseen, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen, yhteisön ja Euroopan neuvoston hyväksymiin sosiaalisiin peruskirjoihin sekä Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön”.

²³ Walkila 2011, s. 814.

²⁴ Sopimuksessa Euroopan unionista (SEU) määritellään 6 artiklan 1 kohdassa perusoikeuskirjan asema seuraavasti ”Unioni tunnustaa oikeudet, vapaudet ja periaatteet, jotka esitetään 7 päivänä joulukuuta 2000 hyväksytyssä ja Strasbourgissa 12 päivänä joulukuuta 2007 mukautetussa Euroopan unionin perusoikeuskirjassa, jolla on sama oikeudellinen arvo kuin perussopimuksilla.

Nykyään perusoikeuksilla voidaan sanoa olevan unionissa varsin vahva asema. Tämä näkyy ennen kaikkea siinä, että perusoikeudet vaikuttavat entistä enemmän unionin säädösten valmistelussa sekä myös unionin oikeuden soveltamisessa. Tämä tarkoittaa sitä, että nykyään lähes kaikkiin unionin säädöksiin sisältyy maininta perusoikeuksien kunnioittamisesta²⁵ Perusoikeuksien vahvistuminen sekä yksityiselämän suojan vahvistunut asema näkyy myös mm. siinä, että unionin tuomioistuimen on katsottu suhtautuvan henkilötietojen suojaan hyvin vakavasti. Google Spain tapauksen osalta, tuomioistuimen on sanottu jopa käsitelleen tapausta enemmän rekisteröidyn kuin rekisterinpitäjän oikeuksien näkökulmasta²⁶. Edelleen on katsottu, että Euroopan unionin tuomioistuimen tuomiot Google Spain, Digital Rights Ireland sekä Schrems ovat osoitus siitä, että Euroopan unionin tuomioistuin antaa paljon painoarvoa henkilötietojen suojan perusoikeusasemalle.²⁷ Perusoikeusmyönteisestä kehityksestä huolimatta unionin tuomioistuin ei ole ihmisoikeustuomioistuin eikä siten toimi samalla alueella Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kanssa. Unionin tuomioistuin ratkaisee ainoastaan sen toimivaltaan kuuluvia asioita, mutta entistä enemmän perus- ja ihmisoikeus näkökulman huomioon ottaen.

2.1.2 Euroopan ihmisoikeusjärjestelmä

Nykyään, Euroopan unionin oman perusoikeusjärjestelmän myötä, Euroopassa on voimassa yhtä aikaa ja samalla alueella monia erilaisia perus- ja ihmisoikeuksiin liittyviä sääntelykonaisuuksia. Onkin sanottu, että Euroopassa vallitsee erilaisten perus- ja ihmisoikeusäänösten sumppu, jota kutsutaan myös ”riitasointuiseksi triangeliksi”. Tällä tarkoitetaan sitä, että kansallisten tuomioistuinten, valtiosääntötuomioistuinten, ihmisoikeustuomioistuimen ja unionin tuomioistuimen näkökulmat ihmisoikeuskysymyksissä ovat välillä toisistaan erilaisia. Tämä johtuu erityisesti erilaisten säädösten hierarkiasta ja erityisesti ihmisoikeussopimukseen ja unionin oikeuteen liittyvästä hierarkkisesta asemasta suhteessa kansalliseen oikeuteen ja perusoikeusvarauman soveltamisesta.²⁸ Euroopan ihmisoikeussopimuksen asema suhteessa unionin oikeuteen lähtee siitä, että se säätelee ihmisoikeuksien minimitason

²⁵ Ojanen 2009, s. 1117

²⁶ Kaivola 2016, s. 872.

²⁷ Sama, s. 865.

²⁸ Hoikka 2009, s. 83

ja nojaa esim. sananvapauden tulkinnassa yhteiseen eurooppalaiseen sananvapausperinteesseen. Unionin perusoikeuskirja perustuu samaan ajatukseen ja sen tarkoitukseen Eurooppaa yhdistävänä elementtinä. Näiden lisäksi samoista perus- ja ihmisoikeuksista säädellään kansallisen tason perustuslaeissa. Kansallisten perustuslakien tulkinta nojaa paljon ihmisoikeustuomioistuimen sekä unionin tuomioistuimen tulkintoihin. Unionin tuomioistuin on ilmaissut muuttavansa tarvittaessa omaa ratkaisukäytäntöään, jotta se olisi paremmin linjassa ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön kanssa. Myös ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä löytyy viittauksia unionin tuomioistuimen ratkaisukäytäntöön.²⁹ Huomionarvoista kuitenkin on, että esim. sananvapauden tulkinnassa unionin tuomioistuin viittaa useinkin ihmisoikeustuomioistuimen tulkintoihin, mutta ihmisoikeustuomioistuin ei ole vastaavasti omassa tulkintakäytännössä juurikaan viitannut unionin tuomioistuimen ratkaisuihin.³⁰

2.2 Yksityiselämän suojasta yleisesti

Yksityiselämän tai yksityisyyden suoja ovat moniin muihin perus- ja ihmisoikeuksiin verrattuna melko nuori oikeus. Sen kaukaisimpia juuria ovat kunniaan ja kotirauhaan liittyvät oikeudet jo antiikin ajoilta, mutta muuten yksityisyyteen liittyviä kysymyksiä on kohdeltu historian saatossa vain erilaisten moraalinnormistojen kautta.³¹ Hyvin moni yksityiselämän suojaa koskeva julkaisu kuitenkin aloittaa yksityiselämän suojan kehityksen käsittelyn Warrenin ja Brandeisin julkituomasta käsitteestä ”Right to be let alone”, joka heidän 1890 kirjoittamassa artikkelissaan ”The Right to Privacy” viittaa erään tuomari Cooleyn käyttämään käsitteeseen. Myös Google Spain tapauksessa julkisasiamiehenä toiminut ja ratkaisuehdotuksen laatinut Jääskinen aloitti ratkaisuehdotuksensa viittaamalla tähän käsitteeseen ja tähän kaksikkoon, jotka vaativat tuolloin artikkelissaan mm. että ”henkilötietojen suojelussa on siirryttävä uuteen vaiheeseen”.³² Artikkelin kirjoittamisen aikaan 1800-luvun lopulla yksityisyyden suojan tarpeellisuutta perusteltiin mm. valokuvaajien ja lehdistön vaikutuksella ja näiden määrän ja suosion voimakkaalla kasvulla ja sitä kautta uhalla yksilön oikeuksiin ja yksityisyyden suojaan. Kasvavan lehdistön pelättiin mm. levittävän juoruja sekä perättömiä

²⁹ Ojanen, 2016, s. 169.

³⁰ Erityisesti sananvapaudesta Neuvonen, 2014, sivut 17 – 18.

³¹ Neuvonen, 2016, Luku 2.1. (e-kirja, käyty 20.4.2017).

³² EUT C-131/12, Jääskinen, Johdanto, kohta 1.

huhuja hyvin tehokkaasti, ainakin paljon tehokkaammin kuin mitä ne levisivät siihen aikaan pelkästään kuulopuheina.³³ Sen ajan lehdistön kasvua ja sääntelypainetta voidaan hyvinkin verrata nykyiseen aikaan, jolloin internet on herättänyt vastaavaa huolta. Internet on mullistanut tiedon kulkua varmasti vähintään yhtä merkittävästi kuin lehdistön kasvu 1800-luvun lopulla.

Aluksi yksityiselämän suoja nähtiin vain muiden perusoikeuksien, kuten sananvapauden rajoitusperusteena. Vähitellen, erityisesti oikeuskäytännön myötä yksityiselämän suoja kehittyi omaksi perusoikeudekseen. Yksityiselämän suojasta on säädetty niin Suomen perustuslaissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, Euroopan unionin perusoikeuskirjassa kuin YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa ja KP-sopimuksessa. Hallituksen esityksessä yksityiselämän lähtökohdaksi määritellään, että yksilöllä on yksityiselämän suojan perusteella oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten siihen aiheuttomasti puuttumatta. Yksityiselämän suoja tarkoittaa myös yksilön oikeutta olla yksin ja rauhassa ja siihen liitetään vahvasti myös itsemääräämisoikeus ja oikeus päättää suhteistaan muihin ihmisiin ja ympäristöön.³⁴ Oikeus elää muilta rauhassa ja muiden siihen puuttumatta käsittää suojan nimenomaan viranomaisten mielivaltaista puuttumista vastaan yksilöiden elämään. Tämä on ollut yksityiselämän suojan varsinainen alkuperäinen tarkoitus. Nykyaikana ja varsinkin mediamaailmassa yksityiselämän suojalla on yhä enemmän merkitystä myös horisontaalisuhteissa kahden yksityisen toimijan välillä. Tämä konkretisoitui myös mm. Google Spain ratkaisussa, jossa Googlen, joka on yksityinen toimija internetin hakukoneena, katsottiin olevan velvollinen poistamaan linkkejä sisältöön, jotka loukkaavat henkilön yksityisyyden suojaa.

Yksityiselämän suoja on saanut Euroopan unionissa viime vuosina erityisen paljon vahvistusta ja sen myötä huomiota myös Yhdysvalloissa. Erityisesti oikeudesta tulla unohdetuksi, on noussut internetin aikakaudella kysymys, joka on saanut osakseen paljon kommentteja. Yhdysvalloissa, jossa vallitsee hyvin vahva sananvapauden ja ilmaisuvapauden kulttuuri, European Unionin pyrkimyksiä vahvistaa unohtamiseksi tulemisen ja sitä kautta yksityisyyden oikeutta pidetään erikoisena. Facebookin edustaja on mm. kommentoinut periaatteen

³³ Warren ja Brandeis 1890, s. 195 (alkuperäisessä tekstissä).

³⁴ Viljanen 2011, s. 392 sekä HE 309/1993 vp, s. 52-53.

tarkoittavan sitä, että siinä ”ammutaan viestintuoja”, kun ”syyllisenä” tiedon saatavilla oloon pidetään kolmatta osapuolta, eikä sitä, mistä tieto on alun perin peräisin.³⁵ Yhdysvalloissa yksityisyyden kulttuuri on erilainen ja suhtautuminen sen edistämiseen saattaa olla jopa torjuvaa. Yhdysvalloissa yksityisyyden suojaa ei ole turvattu perustuslain tasolla ja henkilötietoja käsitellään lähinnä omaisuudensuojan kautta.³⁶ Tämän suuntainen kritiikki on tuttua silti myös Euroopassa ja mm. Google Spain tapauksessa julkisasiamies Jääskinen omassa ratkaisuehdotuksessaan esitti, ettei pelkästään tietoja alkuperäislähteistä kokoava hakukone voisi olla rekisterinpitäjä, sillä tieto on kuitenkin varsinaisesti niiden hallussa, jotka sen ovat alun perin julkaisseet.³⁷ Jääskisen tulkinta asiassa on siis paljon samankaltainen, miten se on nähty mm. monissa edellä mainituissa yhdysvaltalaisissa kommentteissa.

2.2.1 Yksityiselämän suojaan liittyviä käsitteitä

Yksityiselämän suojan suoja-ala on laaja ja sen määrittäminen on hankalaa myös siitä syystä, että kyseessä on melko subjektiivinen oikeus, jonka rajat voivat eri henkilöillä olla aivan erilaiset. Se mikä menee yhden yksityiselämän suojan rajan yli ei välttämättä olisi toisen henkilön mielestä yksityiselämän suojaa loukkaavaa tai asia joka loukkaisi yhden kunniaa ei välttämättä tuntuisi jonkun toisen mielestä kunnianloukkaukselta tai edes tuomioistuimen mielestä täyttäisi kunnianloukkauksen tunnusmerkkejä. Lisäksi yksityiselämää ja yksityisyyttä saatetaan käsitellä enemmän moraalisesta, poliittisesta tai aatteellisesta näkökulmasta, jolloin sen sisältö voi erota paljonkin siitä, mikä on suojan oikeudellinen sisältö ja taso.³⁸ Lähes jokainen yksityiselämää koskeva artikkeli tai teksti alkaakin usein maininnalla siitä, kuinka vaikea yksityiselämän suojaa ja siihen kuuluvia asioita on määritellä tarkasti. Yksityiselämän suojan määrittelyä vaikeuttaa myös erilaiset käsitteet ja niiden määrittely. Yksityiselämästä, yksityisyydestä, henkilötiedoista sekä tietosuojasta on useita määritelmiä ja siitä mitä nämä kaikki käsitteet pitävät sisällään. Useilla tutkijoilla voi olla keskenään erilaisia näkemyksiä ja tulkintoja yksityisyyden suojan määritelmistä. Näistä mm. Neuvosen mukaan osa oikeustieteilijöistä näkee yksityisyyden suojan nimenomaan ihmiskuvaan liittyvänä

³⁵ Bennett, Steven C, 2012, s. 164 ja 165.

³⁶ Neuvonen, 2016, 4.3. (e-kirja, käyty 20.4.2017).

³⁷ EUT C-131/12, Jääskinen, kohta 84.

³⁸ Tästä mm. Neuvonen, 2016, 2.2. (e-kirja, käyty 20.4.2017).

ajatteluna, jossa yksityisyyden suoja nähdään persoonallisuutta ja henkilöä koskevana periaatteena tai yksityisyyden suoja nähdään metaperiaatteiden kautta, jotka muistuttavat merkitykseltään oikeusperiaatteita. Neuvosen mukaan tämä kuvastaa yksityisyyden käsitteeseen ja yksityisyyden sääntelyyn liittyvää problematiikkaa.³⁹

Yksityiselämän suojasta voidaan yllä olevan mukaan erottaa käsite yksityisyys, jota on jo käytetty tässäkin tutkielmassa. Pöysti nimeää yksityisyyden eurooppalaisen informaatio-oikeuden erityiseksi tavoitteeksi. Pöystin mukaan yksityisyys on *metaoikeuksien tasolla oleva teoreettinen periaate, joka yhdistää lukuisia oikeudellisia instituutioita*. Yksityisyys voidaan nähdä tietynlaisena yläkäsitteenä, joka on hyvin läheinen käsite itsemääräämisoikeuden kanssa ja jonka yhtenä elementtinä on yksityiselämän suoja.⁴⁰ Myös Neuvonen systematisoi yksityisyyden jonkinlaiseksi yläkäsitteeksi ja käsittää yksityisyyden suojan laajasti ja sen vuoksi ei haluakaan määritellä sitä kovin tarkasti. Neuvonen lähtee oikeudellisesta käsitteistöstä ja määrittelee yksityisyyden oikeudeksi, joka antaa jollekin oikeuden ja jollekin toiselle velvollisuuden kunnioittaa tätä oikeutta sekä myös antaa tosiallisen mahdollisuuden tämän oikeuden toteutumiseen.⁴¹

Yksityisyyteen liitettävä itsemääräämisoikeus on yksityisyyden suojan ydin ja on tärkeässä osassa, myös henkilötietojen suojaa koskevassa sääntelyssä.⁴² Monet perusoikeudet perustuvat itsemääräämisoikeudelle, mutta toisaalta yksityiselämän suoja myös antaa suojaa itsemääräämisoikeudelle. Itsemääräämisoikeuteen voidaan katsoa kuuluvan myös uskonnon ja omantunnon vapaus.⁴³ Itsemääräämisoikeuteen on perinteisesti katsottu kuuluvan henkilön oikeus olla omassa rauhassaan, mutta myös oikeudesta päättää suhteistaan muihin ihmisiin ja ympäristöön. Itsemääräämisoikeuteen kuuluu myös oikeus nauttia persoonallisuutensa kunnioitusta. Itsemääräämisoikeus on olennainen osa myös henkilötietojen suojaa, jossa Pöystin mukaan on kysymys henkilötietoja koskevasta kontrollista, jolloin henkilö voisi

³⁹ Neuvonen, 2016, 2.4. (e-kirja, käyty 20.4.2017).

⁴⁰ Pöysti, 1999, s. 483.

⁴¹ Neuvonen, 2016, 2.4. (e-kirja, käyty 20.4.2017).

⁴² Pöysti, 1999, s. 489.

⁴³ Viljanen, 2011, s. 392.

päättää mitä ja millaista informaatiota hänestä voi paljastaa toisille, jos hänellä olisi valta päättää henkilötiedoistaan.⁴⁴

Yksityiselämän piiriin mielletään usein kuuluvaksi kunnian suoja, kotirauhan suoja, oikeus perhe-elämään, oikeus luottamukselliseen viestiin sekä henkilötietojen suoja. Eri oikeuslähteissä nämä on säädetty joko samassa yhteydessä tai erikseen. Euroopan unionin perusoikeuskirjassa henkilötietojen suojasta on säännelty erikseen, joka on yhtenä syynä sille, että se halutaan joskus nähdä omana itsenäisenä perusoikeutenaan. Yksityiselämän suojan eri osa-alueiden suoja-alueet voivat mennä päällekkäin ja mm. yksityiselämän suoja voi tulla rikotuksi yhtä aikaa kotirauhan suojan kanssa. Tämän työn kannalta erityisen kiinnostavia ovat ne yksityiselämän suojaan kuuluvat alueet, joissa henkilöön liittyvät tiedot ja asiat, ovat internetissä. Esimerkiksi yksityiselämän suojaan kuuluva kotirauhan suoja ei tule sovellettavaksi verkkoympäristössä. Useat yksityiselämän suoja-alueen oikeudet tosin voivat olla uhattuina laajemminkin, kun puhutaan digitalisaatiosta ja digitaalisesta tietojen keräämisestä. Nykyinen teknologia mm. kerää ja käsittelee tietoa älypuhelimessa toimivien paikannus- ja erilaisten toimintasovellusten kautta samoin ranteessa kulkevat erilaiset hyvinvointia mittaavat älylaitteet. Näiden tietojen tallentaminen ja kerääminen ovat varsinkin tulevaisuuden yksityisyyden haasteita.⁴⁵

Myös käsitteillä tietosuoja ja henkilötietojen suoja on eroa, vaikka niitä usein käytetäänkin samaa tarkoittavina käsitteinä. Tietosuojan piiriin kuuluu kuitenkin myös esim. yritysten tietoja, jotka eivät liity luonnollisiin henkilöihin eivätkä siis ole varsinaisia henkilötietoja, vaan voivat koskea esim. yrityssalaisuuksia.⁴⁶ Tietosuojan piiriin kuuluu myös tekniset ratkaisut, jotka ovat mahdollistamassa henkilötietojen suojaa. Tietosuojaan liittyviä asioita säädellään kansallisesti tietoyhteiskuntakaareissa⁴⁷ sekä Euroopan unionin tasolla mm. sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivissä.⁴⁸ Tässä kappaleessa käsiteltyjen käsitteiden läheisyys ja päällekkäisyys aiheuttavat sen, että varsinkin arkikielessä erilaisista käsitteistä voidaan puhua

⁴⁴ Pöysti, 1999, s. 484.

⁴⁵ Tästä esim. Kremer, 2017, joka kuvailee uuden teknologian valvontaominaisuuksia erityisesti julkisilla paikoilla ja teknologian avulla kerättävää tietoa ja tietojen erilaisia käyttömahdollisuuksia.

⁴⁶ Neuvonen, 2016, 4.2. (e-kirja, käyty 20.4.2017).

⁴⁷ 917/2014.

⁴⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta sähköisen viestinnän alalla, 2002/58/EY.

usein samaa tarkoittavina asioina. Rajapinnat käsitteiden välillä eivät ole aivan selkeitä edes oikeudellisesti ja usein kaksi tai useampi perusoikeus voivatkin olla limittäin, jolloin ei voida tyhjentävästi käyttää vain yhtä käsitettä.

2.3 Yksityiselämän suojan erityispiirteet internetissä

Digitalisaatio ja verkkoympäristö ovat tuottaneet uusia haasteita yksityiselämän suojalle. Tietojen kerääminen, tallentaminen ja niiden siirtäminen ovat luoneet mahdollisuuksia ja haasteita, jollaisia ei ollut ennen. Nykyään suuri osa ihmisistä kuuluu internetissä johonkin sosiaaliseen verkostoon tai tiedot muuten liikkuvat internetissä niin, että siitä on tullut monella tavalla sekä ensisijainen paikka jakaa tietoa, että etsiä sitä. Tiedot voivat päätyä internetiin siitä huolimatta, että ei itse koskaan olisi tietojaan syöttänyt verkkoon tai edes käyttänyt koko internetiä. Uusi teknologia esim. älypuhelimissa ja muissa älylaitteissa kerää valtavat määrät tietoa liikkeistämme ja tekemisistämme ilman, että tulemme välttämättä ajatelleeksi asiaa. Samalla kuin tietojen saanti on digitalisaation myötä helpottunut, myös huoli omien tietojen kohtalosta ja omasta yksityisyydestä on kasvanut. Huolta ovat lisänneet niin erilaiset tietovuodot kuin turvallisuusviranomaisten paineet saada yksilöistä enemmän tietoa esim. terrorismin torjuntaan.⁴⁹ Viime aikoina onkin ollut paljon uutisointia ja keskustelua yksityiselämän suojasta internetissä ja erilaisista yksityisyyttä uhkaavista tekijöistä. Useat mediat ovat mm. uutisoineet, että Yhdysvaltain turvallisuuspalveluilla olisi pääsy yhdeksän internetjätin palvelimille. Näihin kuuluvat mm. sellaiset suositut palvelut kuten Google, Facebook ja YouTube.⁵⁰

Omien tietojen hallitseminen ennen internetiä oli huomattavasti helpompaa, kun tieto oli konkreettisemmassa muodossa ja kuulijakuntakin esim. ihmisten kanssa keskustellessa oli tiedossa. Internetissä kaikkeen jaettuun tietoon liittyy riskejä, joista pahimpia ovat tietovuotoihin ja hakkerointiin liittyvät riskit, mutta arkipäiväisempiä ovat tavat joilla tietoa voi levittää nopeasti hyvinkin laajalle ”kuulija”kunnalle, josta ei ole itse tietoinen ja jota ei voi hallita. Internetissä nopea tietojen välitys on luonut paljon mahdollisuuksia yrityksille ja yksityisille, mutta toisaalta myös luonut uusia haasteita. Nopeasti liikkuvan ja internetin lähes

⁴⁹ Neuvonen, 2016, 2.1 (e-kirja, käyty 20.4.2017).

⁵⁰ Ylen uutinen <http://yle.fi/uutiset/3-6679261>.

äärettömän ”muistin”⁵¹ vuoksi on löydettävä tasapaino sellaisten perusoikeuksien kuten sananvapauden, elinkeinovapauden, tietojen vapaan liikkumisen ja yksityiselämän suojan sekä henkilötietojen suojan välillä.⁵² Internetin erityispiirteenä muihin tiedontallentamis- sekä jakamistapoihin on internetin globaalisuus. World Wide Web, www, tarkoittaa kirjaimellisesti maailmanlaajuista verkkoa, jossa yhteisiä maailmanlaajuisia pelisääntöjä on vaikea, ellei jopa mahdotonta luoda. Kuten tässäkin tutkielmassa käy ilmi, on tietojen tallentaminen ja käsittelemien mahdollista useiden maiden alueella, jolloin kansalliset tai edes ylikansalliset lainsäädäntökeinot eivät pysty niihin puuttumaan. Yksityiselämän suoja verkkoympäristössä on siis melko hauras ja kohtalaisen helppo kiertää. Lainsäädäntö on usein vain alueellista ja se asettaa suuria haasteita verkkoympäristössä, joka on maailmanlaajuinen.

Unionin tuomioistuin totesi Google Spain tuomiossa, että internetin hakukoneilla on merkittävä rooli henkilön yksityiselämän kunnioittamisen ja henkilötietojen suojassa. Unionin tuomioistuimen mukaan henkilön nimellä suoritettava haku hakukoneella antaa jäsenllyyn katsauksen henkilön tiedoista, jotka ovat löydettävissä internetistä. Kyseiset tiedot olisi vaikeaa, ellei jopa mahdotonta löytää ja varsinkaan yhdistää toisiinsa ilman hakukoneita. Hakukoneiden välittämä tieto on lisäksi saatavissa kaikkialla.⁵³ Hakukoneiden kyky yhdistää tietoja eri lähteistä ja rekistereistä on yksi keskeinen uhka henkilötietojen suojaamisessa. Vaarana on myös, että henkilöstä tehdään virheellisiä päätelmiä, koska tiedot on yhdistetty erilaisista asiayhteyksistä.⁵⁴ Unionin tuomioistuimen kannanotto Google Spain tuomiossa osoittaa hakukoneiden merkitystä nykyteknologiassa sekä internetin toimintaympäristössä. Hakukoneet ovat mahdollistaneet sen, että henkilön nimellä tehtävällä haulla henkilöstä voi nopeasti luoda aika nopean henkilöprofiilin.⁵⁵ Manuaalisesti vastaavien tietojen kerääminen olisi mahdotonta tai ainakin todella työlästä samoin tällaisen tietomäärän hallitseminen ihmismuistilla. Digitalisaatio on ”kasvattanut” meidän muistimme määrää ja hakukoneet auttavat jäsentämään sitä. Muistin koko ilman teknologisia apuvälineitä olisi huomattavasti rajoitettu.

⁵¹ Digitaalisesta muistista kirjoittaa mm. Mayer-Schönberger Delete kirjassaan. Asiaa käsitellään myös tämän työn luvussa 6.

⁵² EUT C-131/12, Jääskinen, Johdanto, kohta 2.

⁵³ EUT C-131/12 kohta 80.

⁵⁴ Pitkänen, Tiilikka. Warma 2013, s. 142 (sähköinen versio, käyty 10.2.2017).

⁵⁵ EUT C-131/12, kohta 37.

2.4 Yksityiselämän suojan sääntelystä

Euroopan unionin perusoikeuksien syntymisen taustalla vaikutti voimakkaasti Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus, joka on edelleen tärkeä osa unionin perus- ja ihmisoikeusjärjestelmää. Ihmisoikeussopimus asettaa itse asiassa perusoikeuskirjalle sen vähimmäistason, jolla perusoikeuskirjassakin turvattujen perusoikeuksien tulee olla. Tästä on säädetty perusoikeuskirjan 52.3 artiklassa, jossa säädetään, että perusoikeuskirjassa olevia oikeuksia ei saa tulkita siten, että ne loukkaisivat sellaisia perus- ja ihmisoikeuksia, joihin Euroopan unioni on sitoutunut. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esim. perusoikeuskirjan yksityiselämän suojan on katettava vähintään sama soveltamisala kuin ihmisoikeussopimuksenkin.

Yksityiselämän suoja ja yksityisyys on suojattu Euroopan tasolla sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksella sekä Euroopan neuvoston yleissopimuksella 108 (koskee lähinnä henkilötietoja) sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjalla. Lisäksi yksityiselämän suoja on turvattu myös YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa sekä KP-sopimuksessa. Tässä työssä käsittelem lähinnä eurooppalaista sääntelyä. Tähän on syynä mm. se, että Suomen perustuslain yksityiselämän suojan käsite on pitkälti yhdenmukainen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa olevan yksityiselämän suojan kanssa ja näillä oikeuslähteillä on eniten merkitystä oikeuskäytännössä Euroopassa. Euroopan ihmisoikeussopimus on kiistatta tärkein ihmisoikeuksia määrittävä instrumentti Euroopan alueella. Se on ollut myös tärkeässä roolissa Euroopan unionin perus- ja ihmisoikeuskehityksessä erityisesti Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisutoiminnan myötä. Ihmisoikeussopimus on hyväksytty Euroopan neuvostossa vuonna 1950 ja se on tullut voimaan kansainvälisoikeudellisesti vuonna 1953. Kaikki Euroopan unionin jäsenvaltiot ovat osapuolina ihmisoikeussopimuksessa samoin tietosuojasopimuksessa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvataan yksilön oikeus nauttia yksityiselämäänsä, kotiinsa, perhe-elämäänsä ja kirjeenvaihtoon kohdistuvaa kunnioitusta. Suojan kohteille on ominaista, että ne voivat olla osittain päällekkäisiä tai toisiinsa yhteydessä. Eri

suoja-alueiden tarkka erottaminen ei kuitenkaan ole aina mahdollista eikä aina tarpeellista-
kaan.⁵⁶

1. *Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeen-
vaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.*
2. *Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin
kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä
kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin
vuoksi, tai epäjärjestyksen ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraa-
lin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaa-
miseksi.*

Ihmisoikeussopimuksen yksityiselämän suoja-alueen on katsottu kattavan ainakin henkilö-
kohtaiseen identiteettiin kuuluvan suojan, johon kuuluu mm. seksuaalinen identiteetti sekä
etninen alkuperä. Tämän lisäksi suoja kattaa henkisen ja fyysisen koskemattomuuden. Fyy-
sisen koskemattomuuden ala on melko selkeä. Henkisen koskemattomuuden alaan kuuluvat
mm. kunniansuoja, itsemääräämisoikeus eli oikeus päättää itseään koskevista asioista. Kol-
mantena suoja-alueena on yksilöä koskevaan tiedon keräämiseen liittyvät kysymykset, joi-
hin kuuluu erilaiset rekisterit ja tiedon siirtoon liittyvät oikeudet. Neljäntenä ja viidentenä
suojakohteena on seksuaaliseen toimintaan sekä sosiaalisiin suhteisiin kuuluvat oikeudet.⁵⁷
Ihmisoikeussopimuksessa ei ole säädetty erikseen henkilötietojen suojasta vaan henkilötie-
tojen suoja on katsottu osaksi 8 artiklan mukaista yksityiselämän suojaa. Ihmisoikeussopi-
muksen 8 artiklan on katsottu antavan suojaa henkilötiedoilla varsinkin silloin, kun henkilö-
tiedot koskevat yksityiselämän suojan alaan kuuluvia tietoja.⁵⁸

Yksityiselämän suoja on Euroopan unionissa nykyään säädelty perusoikeustasoisesti, kun
unionin perusoikeuskirja sai perustamissopimusten tasoisen oikeudellisen sitovuuden unio-
nin primaarioikeutena Lissabonin sopimuksessa vuonna 2009. Euroopan unionin perusoi-
keuskirjan 7 artiklassa on säädetty yksityiselämän suojasta seuraavasti:

⁵⁶ Heikkilä-Hirvelä, 2013, s. 359.

⁵⁷ Hirvelä-Heikkilä, 2013, s. 361- 362.

⁵⁸ Pitkänen, Tiilikka, Warma, 2014, s. 18.

Jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan.

Perusoikeuskirjan yksityiselämän suoja sekä henkilötietojen suoja ei sisällöllisesti juurikaan eroa Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja henkilötietodirektiivin vastaavista säännöksistä. Euroopan unionin perusoikeuskirjan onkin sanottu olevan luonteeltaan kodifioiva, johon on sen säätämishetkellä kerätty sen hetkinen sääntely sekä tuomioistuinkäytännössä syntyneet tulkintaperiaatteet ja Euroopan ihmisoikeussopimuksella ja ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöllä on ollut tähän suuri vaikutus.⁵⁹

Ihmisoikeussopimuksen lailla myös perusoikeuskirjan yksityiselämää koskeva säännös säätelee yksityis- ja perhe-elämään, sekä kotiin ja viesteihin kuuluvaa kunnioitusta. Näin perusoikeuskirjan yksityiselämää koskeva säännös on sisällöltään lähes identtinen ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan ensimmäisen kohdan kanssa. Kuten aikaisemmin todettiin, tulee perusoikeuskirjan perusoikeuksien suojan tason olla vähintään ihmisoikeussopimuksen antaman suojan tasolla. Perusoikeuskirjan soveltamisala voi kuitenkin olla laajempi ja ulottua laajemmalle alalle kuin ihmisoikeussopimuksessa. Esimerkkinä tällaisesta on unionin tuomioistuimen ratkaisu Digital Rights Ireland, jossa unionin yksityiselämän suoja ja henkilötietojen suoja verkkovalvonnassa ulottuivat laajemmalle kuin ihmisoikeussopimuksen tai ihmisoikeustuomioistuimen käytännöt.⁶⁰ Myös ratkaisussa Schrems, joka koski Facebookin käyttäjien tietoihin liittyvää tiedonsiirtoa, unionin tuomioistuin käytti tulkintaa, joka aivan yleismaailmallisesti turvaa eniten yksityisyyden suojaa sekä henkilötietojen suojaa tietoverkoissa.⁶¹

⁵⁹ Koillinen, 2012, s.180.

⁶⁰ Ojanen, 2016, s. 168 sekä Digital Rights Ireland ym. 293/12 ja 594/12.

⁶¹ Ojanen, 2016, s. 168 sekä Schrems C-362/14.

3. Henkilötietojen suoja osana yksityiselämän suojaa

3.1 Henkilötiedoista yleisesti

Kun puhutaan omista tiedoista internetissä, niin puhutaan usein henkilötiedoista tai tiedoista, jotka liittyvät henkilön yksityiselämään tai yksityisyyteen. Oleellisinta näissä tiedoissa on, että ne ovat johdettavissa jonkin ominaisuuden vuoksi henkilöön niin, että henkilö on tunnistettavissa ja tiedot ovat yhdistettävissä häneen henkilönä. Henkilötietojen suoja nähdään usein osana yksityiselämän suojaa, vaikka nykyään löytyy myös halua erottaa henkilötietojen suoja omaksi perusoikeudekseen. Tarvetta erityissääntelylle henkilötietojen suojasta alkoi ilmetä automaattisen tietojenkäsittelyn kehityksen myötä 1970 -luvulta lähtien. Useissa Euroopan maissa säädettiin omia lakeja turvaamaan henkilötietoja ja muita tietoja, joita oli nyt entistä helpompi tallettaa ja siirtää. Tämän jälkeen kehitys tietojenkäsittelyssä on ollut valtavaa ja lainsäädännölle on ollut jatkuvasti painetta kehittyä automaattisen tietojenkäsittelyn ja digitalisaation mukana. Henkilötietoja onkin sen jälkeen suojattu useissa eri sopimuksissa ja lainsäädännössä. Henkilötietojen suoja on myös tunnustettu itsenäiseksi perusoikeudeksi unionin tasolla viimeistään siinä vaiheessa, kun oikeus henkilötietojen suojasta kirjattiin unionin perusoikeuskirjaan itsenäisenä perusoikeutena artiklaan 8.

Henkilötiedoilla mm. unionin henkilötietodirektiivin mukaan tarkoitetaan:

kaikenlaisia tunnistettua tai tunnistettavissa olevaa luonnollista henkilöä ("rekisteröity) koskevia tietoja; tunnistettavissa olevana pidetään henkilöä, joka voidaan suoraan tai epäsuorasti tunnistaa erityisesti henkilönumeron taikka yhden tai useamman hänelle tunnusomaisen fyysisen, fysiologisen, psyykkisen, taloudellisen, kulttuurisen tai sosiaalisen tekijän perusteella.

Henkilön ei siis tarvitse olla suoraan tunnistettavissa, jotta voidaan puhua henkilötiedoista. Henkilötietona voi olla myös esim. kuva, joka on riittävän selkeä. Silloin kun kuvasta voidaan tunnistaa henkilö, on kuva katsottava henkilötiedoksi.⁶² Kuvan, niin kuin muidenkin

⁶² TSL:n päätös 2/25.2.2002.

3.2. Henkilötietojen ja yksityiselämän välinen suhde

26

suoraan yhtäläisyysmerkkejä. Henkilötietojen suoja ei siis kokonaisuudessaan mahdu otsikon yksityiselämän suoja alle, vaan kattaa laajemman alan.⁶⁴ Yksityiselämän suojaan puolestaan kuuluu asioita, jotka eivät kuulu henkilötietojen suojaan, kuten kotirauha tai kirjeenvaihdon suoja. Henkilötietojen suojan itsenäistä asemaa irrotettuna yksityiselämän ja yksityisyyden suojasta, voidaan Koillisen mukaan pitää perusteltuna, koska mikäli henkilötietojen suoja kytketään yksityiselämän suojaan se muodostaa uhan henkilötietojen suojan laajuudelle ja henkilötietojen suojan ala kutistuu.⁶⁵ Neuvonen taas näkee, ettei ole mitään syytä erottaa henkilötietojen suojaa ja yksityiselämän suojaa, koska molemmat mahtuvat yksityisyyden suojan piiriin, yksityisyyden suojan ollen siis eräänlaisena yläotsikkona sekä yksityiselämän suojalle että henkilötietojen suojalle.⁶⁶ Myös tässä työssä katson henkilötiedot kuuluvan osaksi yksityisyyden suojan alaa, koska ne niin usein linkittyvät ihmisen yksityisyyteen ja antavan henkilöstä informaatiota, jotka nimenomaan liittyy yksityisyyden alaan.

Google Spain tapauksessa käsitellyt tiedot katsottiin koskevan nimenomaan yksityisyyden suojaa, koska kyseessä olevat tiedot kuuluivat nimenomaan suojattavan henkilön yksityisyyden piiriin ja tulivat siksi poistettavaksi. Google Spain tapauksessa henkilö saa suojaa henkilötiedoiksi laskettavan nimen kautta, mutta sillä suojataan tietoja, jotka kuuluvat taas henkilön yksityisyyden piiriin. Tuomion mukaan poistettavaksi voivat siis tulla vain henkilön nimellä tai joskus henkilön lempinimellä tehtävät haut, jotka siis katsotaan henkilötiedoiksi, mutta joiden perusteella voidaan poistaa tietoja, joiden perusta voi olla esim. kunniansuojassa tai tekijänoikeudessa tai muissa ihmisoikeuksia loukkaavissa tiedoissa, kuten kansanryhmää vastaan kiihottavassa tiedoissa.⁶⁷

3.3 Henkilötietojen suojan sääntelystä

Eurooppaoikeudellisella tasolla henkilötietojen suojasta säädetään erityisesti unionin henkilötietodirektiivissä sekä unionin perusoikeuskirjassa. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei erikseen säädetä henkilötietojen suojasta, mutta henkilötietojen suojan on katsottu sisältyvän

⁶⁴ Pitkänen, Tiilikka ja Varma mainitsevat tästä esimerkkinä auton rekisterinumeron yhdistettynä auton omistajaan tai tieto henkilön työpaikasta tai työtehtävästä. Pitkänen ym. 2013, s. 15.

⁶⁵ Koillinen 2013, s. 181.

⁶⁶ Neuvonen, 2016, kappale 4.4. (e-kirja, käyty 20.4.2017).

⁶⁷ Ruikka 2016, s. 694.

ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaan yksityiselämän suojasta, silloin kuin henkilötiedot koskevat tietoja, jotka kuuluvat yksityiselämän suojan alaan.⁶⁸ Näin on katsottu olevan erityisesti *Leander vs. Ruotsi*⁶⁹ tuomiosta lähtien.⁷⁰ Euroopan neuvoston yleissopimus 108, eli tietosuojasopimus, on Euroopan neuvoston sopimus yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä. Sopimus laadittiin nimenomaan täydentämään ihmisoi-
keussopimuksen tulkintaan liittyvää epävarmuutta erityisesti tietosuojakysymyksiin liit-
tyen.⁷¹

Henkilötietojen suoja on unionin tasolla nykyään säädelty perusoikeustasoisesti, kun unionin perusoikeuskirja sai perustamissopimusten tasoisen oikeudellisen sitovuuden unionin pri-
maarioikeutena Lissabonin sopimuksessa vuonna 2009. Perusoikeuskirjan henkilötietojen
suoja koskeva 8 artikla on saanut vaikutteita muista tietosuojasääntelyistä ja sopimuk-
sista.⁷²

3.3.1 Euroopan unionin perusoikeuskirjan säännökset henkilötietojen suojasta

Perusoikeuskirjassa henkilötietojen suojasta on säädetty erikseen, artiklassa 8, jossa sääde-
tään henkilötietojen suojasta:

1. *Jokaisella on oikeus henkilötietojen suojaan.*
2. *Tietojen käsittelyn on oltava asianmukaista ja sen on tapahduttava tiettyä tar-
koitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa sää-
detyn oikeuttavan perusteen nojalla. Jokaisella on oikeus tutustua niihin tie-
toihin, joita hänestä on kerätty, ja saada ne oikaistuksi.*
3. *Riippumaton viranomainen valvoo näiden sääntöjen noudattamista.*

⁶⁸ Pitkänen, Tiilikka, Warma 2014, s. 18.

⁶⁹ *Leander v. Ruotsi*, 9248/81.

⁷⁰ Koillinen, 2012, s. 177.

⁷¹ Sama, s. 177.

⁷² Sama, s. 179.

Perusoikeuskirjan 7 artikla yksityiselämän suojasta ja 8 artikla henkilötietojen suojasta ovat olleet keskeisessä osassa useissa Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisuja, jotka ovat koskeneet henkilötietojen suojaa sekä yksityiselämän suojaa. Mm. Google Spain tapausta on useilta kohdin perusteltu sekä perusoikeuskirjan, että henkilötietodirektiivin artikloilla. Perusoikeuskirjan henkilötietojen suojalla on EUT:n käytännössä voimakas kytkös perusoikeuskirjan yksityiselämän suojalle. Perusoikeuskirjalla ei heti laatimisen jälkeen ollut oikeudellista sitovuutta vaan mm. unionin tuomiossa Satakunnan markkinapörssi Oy ja Satamedia, henkilötietodirektiiviä tulkittiin normatiivisessa ympäristössä, joka ei kuitenkaan sisältänyt viittausta perusoikeuskirjan sananvapaus ja yksityisyyden suojan artikloihin.⁷³ Nykyään tuomioistuin antaa henkilötietojen perusoikeussuojalle paljonkin painoarvoa. Google Spain sekä jo edellisessä luvussa mainitut unionin tuomiot Digital Rights Ireland ja Schrems osoittavat, että henkilötietojen suoja eri perusoikeuksien välisessä punnintatilanteessa ei ole aivan kevyt vastus.⁷⁴

3.3.2 Henkilötietodirektiivi

Henkilötietodirektiivi (usein myös tietosuojadirektiivi) on vielä toistaiseksi EU:n pääasiallinen oikeudellinen instrumentti henkilötietojen suojan ja tietosuojan alalla ennen uuden tietosuojasetuksen voimaantuloa. Henkilötietodirektiivi annettiin vuonna 1995, jolloin useilla jäsenvaltioilla oli jo omaa tietosuojalainsäädäntöä.⁷⁵ Henkilötietodirektiiviä tarvittiin luomaan jäsenvaltioille yhtenäisempi linja henkilötietojen suojan tasosta ja sen sisällöstä. Tuohon aikaan internet otti vasta ensimmäisiä askeliaan eikä sosiaalisesta mediasta tai ylipäätään internetin merkityksestä siinä mittakaavassa mitä se on nykyään, ollut vielä tietoaakaan. Jo alun perin direktiivin aineellinen soveltamisala määriteltiin laajaksi. Tämä tehtiin siitä syystä, että jo direktiivin säätämisaikana oli selvää, että tietotekniikka tulee kehittymään ja laajalla soveltamisalalla haluttiin varmistaa direktiivin mahdollisimman monipuolinen soveltamisala tulevaisuudessa. Tuskin silti direktiivin valmisteluun osallistuneet pystyivät ennustamaan, miten mittavasti digitaalinen sisältö tulee kasvamaan ja miten sosiaalinen media ja sen käyttömahdollisuudet puhelimissa ja muissa kannettavissa laitteissa tulevat

⁷³ Koillinen, 2012, s. 179.

⁷⁴ Kaivola, 2016, s. 865.

⁷⁵ Käsikirja Euroopan tietosuojaoikeudesta, s. 17.

muuttamaan tiedonkäsittelyä.⁷⁶ Direktiivin soveltamisala onkin kasvanut sen voimaantulo-hetkestä huomattavan laajaksi.

Henkilötietodirektiivi on alun perin säädetty tarkoituksena harmonisoida jäsenvaltioiden tietosuojalainsäädäntöä ja luoda ennen kaikkea edellytykset henkilötietojen vapaalle liikkuvuudelle ja näin luoda vapaille sisämarkkinoille paremmat edellytykset. Henkilötietodirektiivissä säädetään mm. henkilötietojen laadusta (mm. käsittelyn asianmukaisuus, tarkoitussidonnaisuus, oikeellisuus) henkilötietojenkäsittelyn laillisuutta koskevista periaatteista (mm. rekisteröidyn suostumus, henkilötietojen käsittelyn tarpeellisuus) ja rekisteröidyn oikeuksista (oikeus saada tietoa käsiteltävistä tiedoista, oikaisuoikeus). Tiukat perusteet tietojen säilyttämishdoissa ilmentävät tiedon minimimitavoitetta (data minimisation).⁷⁷

Henkilötietodirektiivi perustuu yksilön itsemääräämisperiaatteelle. Tämä tarkoittaa sitä, että direktiivin tärkeänä periaatteena on, että henkilötietoja voidaan käsitellä ainoastaan, jos rekisteröity on yksiselitteisesti antanut siihen suostumuksensa tai jos henkilötietojen käsittelylle on muut direktiivissä mainitut hyväksyttävät syyt. Direktiiviä on tulkittu unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä laajasti ja oikeuskäytäntö on kehittynyt markkinoiden harmonisoinnista ja henkilötietojen vapaan liikkuvuuden periaatteista lähemmäksi perusoikeuksien suojan toteuttamista.⁷⁸ Henkilötietodirektiivin kasvanut soveltamisala on johtanut tilanteeseen, jossa Unionin tuomioistuimen on täytynyt soveltaa ns. rule of reason sääntöä. Rule of reason tarkoittaa suhteellisuusperiaatetta, jonka avulla soveltamistilanteessa taataan, ettei soveltaminen johda kohtuuttomiin ja liiallisiin oikeusvaikutuksiin.⁷⁹

Henkilötietodirektiivi ei johtanut jäsenvaltioissa tarpeeksi yhtenäiseen sääntelyyn ja mm. tästä syystä unionissa alettiin valmistella tietosuojauudistusta, jossa tietosuojasta säädetään jatkossa unionin asetuksella, joka on jäsenvaltioissa suoraan velvoittava. Henkilötietodirektiivi kumotaan toukokuussa 2018, kun voimaan astuu tietosuojauudistuksen myötä uusi tietosuoja-asetus.

⁷⁶ EUT C-131/12, Jääskinen, kohdat 26 – 27.

⁷⁷ Alén-Savikko, 2015, s. 415.

⁷⁸ Ollila 2014, s. 815.

⁷⁹ EUT C-131/12, Jääskinen, kohta 30.

3.3.3 Euroopan neuvoston tietosuojasopimus

Euroopan neuvoston tietosuojasopimus eli yleissopimus 108 yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä syntyi tarpeesta kehittää yksityiskohtaisempia sääntöjä henkilötietojen suojaamiseksi tietotekniikan kehittyessä 1960 -luvulla. Yleissopimuksen syntymistä edelsi Euroopan neuvoston ministerikomitean antamat julkilausumat, jotka liittyivät henkilötietojen suojeluun. Vuonna 1981 yleissopimus avattiin allekirjoitettavaksi ja se oli siihen aikaan ainoa oikeudellisesti sitova kansainvälinen sopimus, joka sääteli tietosuojaa.⁸⁰ Tietosuojasopimuksessa säädellään henkilötietojen keruun ja käsittelyn osalta periaatteet tietojen oikeudenmukaisesta ja laillisesta keruusta ja automaattisesta käsittelystä samoin periaatteet tietojen laadusta, erityisesti tietojen asianmukaisuudesta, tarpeellisuudesta sekä virheettömyydestä. Näiden lisäksi yleissopimuksessa vahvistetaan myös yksilön oikeus saada tietää, mitä tietoja hänestä on tallennettu ja tarvittaessa saada korjata tietoja.

Yleissopimus 108 on avoin kaikille maille ja sen tavoitteena onkin toimia yleismaailmallisena normina, joka voisi auttaa edistämään tietosuojaa ympäri maailmaa. Sopimus on ratifioitu kaikissa EU:n jäsenvaltioissa. Euroopan neuvoston ulkopuolisista jäsenmaista sopimuksen on ratifioinut Uruguay.

3.4 Itsemääräämisoikeus henkilötietojen käsittelyssä

Henkilötietojärjestelmän yksi keskeinen periaate on rekisteröidyn itsemääräämisoikeus, joka näyttäytyy henkilötietosääntelyssä mm. rekisteröidyn suostumuksen merkityksenä. Sekä perusoikeuskirjassa, että henkilötietodirektiivissä säädetään, että henkilötietojen käsittely voi tapahtua ainoastaan asianomaisen henkilön suostumuksella. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että henkilötietojen käsittelyn voisi tarvittaessa kieltää tai sitä voisi muutenkaan vapaasti itse säädellä, sillä oman suostumuksen vaihtoehtona on se, että henkilötietojen käsittelylle on laissa säädetty oikeutettu peruste⁸¹ tai kuten asia on ilmaistu henkilötietodirektiivissä⁸², jos käsittely on tarpeen mm. sellaisen sopimuksen täyttämiseksi, jossa rekisteröity

⁸⁰ Käsikirja Euroopan tietosuojaoikeudesta, 2014 s. 15.

⁸¹ Euroopan unionin perusoikeuskirja, 8 artikla, 2 kohta.

⁸² HTD 7 artikla, kohdat b), c), d) ja e).

on osallisena tai jos käsittely on tarpeellista rekisterinpitäjän laillisen velvollisuuden noudattamiseksi tai rekisteröidyn elintärkeän edun suojaamiseksi. Asianosaisen suostumus voidaan toteuttaa kirjallisesti tai esim. hyväksyttämällä asianosaisella rekisteriseloste. Ilmankin suostumusta kuitenkin voidaan ylläpitää esim. poliisin rekistereitä tai niin kuin Google Spain tapauksessa, toimittaa lehteen asianosaisen henkilötietoja sisältävä ilmoitus pakkohuutokaupasta.

Itsemääräämisperiaatteeseen kuuluu myös asianosaisen eli rekisteröidyn oikeus saada tietoja henkilötietorekisteristä sekä tarkastaa niitä tietoja, joita hänestä on käsitelty. Tähän sisältyy myös oikeus saada virheelliset tiedot poistettua ja korjattua.⁸³ Itsemääräämisperiaatteeseen sisältyy lisäksi julkisuuden henkilöihin tai yhteiskunnallisesti vaikuttavien henkilöiden henkilötietoihin liittyviä elementtejä. Tapauskohtaisesti myös julkisuudessa olevan henkilön henkilötietojen käsittely julkisessa rekisterissä voi olla sallittua.⁸⁴ Myös tapauksissa, joissa asianosainen on itse saattanut tiedot julkisuuteen, voi arkaluonteistenkin tietojen käsittely olla sallittua. Tällaisia tietoja ovat mm. poliittinen tai uskonnollinen vakaumus, mutta näissäkin tulisi aina tapauskohtaisesti harkita, oikeuttaako tietojen saattaminen julkisuuteen näiden tietojen käsittelyä.⁸⁵

3.5 Euroopan unionin tietosuojauudistus

Unionin henkilötietojen suoja on ollut vailla yhtenäistä sääntelyä hajallaan olevien ja moninaisten oikeuslähteiden vuoksi ja siitä syystä komissio esitti tammikuussa 2012 lainsäädäntöesityksen Euroopan unionin tietosuojalainsäädännön uudistamiseksi. Uudistus eteni huhtikuussa 2016 siten, että annettiin Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja vuoden 1995 tietosuojadirektiivin kumoamisesta eli nk. tietosuojasetus. Uudistukseen liittyy myös erityisdirektiivi henkilötietojen käsittelyssä rikosasioissa tehtävän poliisiyhteistyön ja oikeudellisen yhteistyön alalla. Tietosuojauudistus uusine asetuksineen ja direktiiveineen tulee lopullisesti voimaan toukokuussa 2018.

⁸³ Neuvonen, 2016, 4.3 (e-kirja, käyty 20.4.2017).

⁸⁴ Sama.

⁸⁵ Sama.

Tietosuojauudistuksen tarkoituksena on yhtenäistää tietosuojakäytäntöjä. Uudistuksen tarve syntyi mm. siitä miten 28 jäsenvaltiota ovat soveltaneet vuoden 1995 tietosuojadirektiiviä eri tavoin. Tietosuojadirektiivin antamisen jälkeen lisäksi teknologia on kehittynyt nopeasti, joka on aiheuttanut tähän kehitykseen sopimattoman direktiivin värikästä tulkintaa ja se on aiheuttanut erilaisia soveltamiskäytäntöjä jäsenvaltioissa. Tietosuojauudistuksen tavoitteena on turvata henkilötietojen suoja koko unionissa, parantaa yksilöiden mahdollisuuksia hallita omia tietojaan sekä vähentää tiedon käsittelyyn liittyviä kustannuksia sekä parantaa yksilöiden luottamusta verkkopalveluihin. Uudistuksella pyritään luomaan unioniin vahva ja johdonmukaisempi tietosuojakehys. Tällä pyritään rakentamaan luottamusta, jotta digitaalilous voi kehittyä ja kasvaa koko unionin alueella. Lisäksi uudistuksella on tarkoitus parantaa luonnollisten henkilöiden keinoja valvoa omia henkilötietojaan.⁸⁶ Uudistuksella on mm. te-rävöitetty jo direktiivissä ollut periaatetta oikeuteen tulla unohdetuksi.

Uudistuksen yhteydessä tietosuojan sääntely tarkentuu huomattavasti, sillä tietosuojadirektiivin 34 artiklan sijasta uusi tietosuoja-asetus koostuu 99 artiklasta. Asetus mm. säättää Google Spain tapauksessa tärkeäksi periaatteeksi nousseen periaatteen oikeuden tulla unohdetuksi. Kyseinen periaate pohjautuu tietosuojadirektiivin 12 ja 14 artikloihin, mutta uudessa asetuksessa tämä oikeus on kirjattu aivan omana oikeutena 17 artiklassa. Uusi tietosuoja-asetus on siis päivitetty sekä uusien tietosuoja vaatimusten, että unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä tärkeiksi tulleiden periaatteiden valossa. Uudistuksella on myös direktiiviä yhtenäistävämpi vaikutus, sillä tietosuojauudistus on toteutettu asetuksen muodossa, joten sitä sovelletaan sellaisenaan kaikissa jäsenvaltioissa ilman erillisiä implementointi toimenpiteitä. Kun tietosuojadirektiivistä puhuttaessa on mainittu, että direktiivin ensisijainen tehtävä on turvata henkilötietojen vapaa liikkuvuus unionissa, on uudessa tietosuoja-asetuksessa selkeästi perusoikeuspainotteisempi vire.⁸⁷ Edelleen uudistuksella ja uudella tietosuoja-asetuksella on tavoitteena tehostaa sisämarkkinoiden toimintaa, mutta sen lisäksi tavoitteena on vahvistaa unionin kansalaisten oikeuksia henkilötietoihin, niiden käsittelyyn ja tietojen saamiseen liittyvissä kysymyksissä.⁸⁸

⁸⁶ Tietosuoja-asetuksen perustelut, s. 2.

⁸⁷ Alén-Savikko 2015, s. 412.

⁸⁸ Kaivola 2016, s. 862.

Tietosuoja-asetus tulee voimaan toukokuussa 2018. Samalla kumotaan tällä hetkellä voimassa oleva henkilötietodirektiivi sekä direktiivin voimaan saattamiseksi säädetyt kansalliset henkilötietolait. Tämä tarkoittaa yhtenäistä tietosuojasääntelyä koko unionin alueella, kun asetus on suoraan sovellettavaa oikeutta unionin jäsenvaltioissa.

4. Tietojen poistaminen sananvapauden näkökulmasta

4.1 Sananvapaudesta yleisesti

Sananvapaus on yksi vanhimmista perusoikeuksista. Sen lähtökohdat ovat painovapaudessa, jolla suojattiin painotuotteiden tuottaminen ja levittäminen. Painovapauden turvaaminen oli tärkeää 1700 – luvun lopussa, kun haluttiin paljastaa salailuun perustuvan vallankäytön kullisseja.⁸⁹ Sananvapaudella on alusta asti ollut ainakin kaksi tehtävää, toisaalta toimia vallan vaihtukoirana, seurata politiikkaa ja tuottaa kansalaisille tietoa vallanpitäjistä ja heidän toiminnastaan ja toisaalta sananvapaus on myös ollut kansalaisten oikeutta vastaanottaa tätä tietoa. Lähtökohtaisesti sananvapaus on avoin ja rajoittamaton perusoikeus, mutta sananvapauteen on historian aikana puututtu monella tavalla eikä se nykyäänkään ole täysin rajoittamaton perus- ja ihmisoikeus, vaan siihen voidaan säätää rajoituksia lailla.⁹⁰ Huomattavan laajalti maailmassa sananvapauteen puututaan myös täysin perusteettomasti ja kansalaisten sananvapautta rajoitetaan useilla eri tavoilla. Sananvapaus on viestintäoikeuden kannalta tärkein oikeus – se suojaa viestintää viestinnän kaikissa vaiheissa, sillä sen lisäksi, että sananvapaus antaa oikeuden viestiä omia mielipiteitä, tietoja ja viestejä se antaa myös oikeuden vastaanottaa toisten ilmaisemia mielipiteitä, tietoja ja viestejä. Painovapauden ajoista on tultu siihen, että internetistä on tullut hyvin tärkeä kanava sananvapauden käyttämiseen ja verkkoympäristössä sananvapaudella onkin lähes aina jonkinlainen rooli, sillä internet perustuu pääosin erilaisten tietojen ja viestien keräämiseen, tallentamiseen ja välittämiseen.

Sananvapaus on laajasti tulkittuna oikeutta ilmaista itseään hyvin monilla eri tavoilla. Sananvapaudessa voidaankin nähdä kolme ulottuvuutta, joissa käsite sananvapaus tarkoittaa nimenomaan suullista, kuvallista ja kirjallista viestintää, kun taas ilmaisuvapaus kattaa kaiken inhimillisen viestinnän mukaan lukien teatterin ja taiteen. Kolmantena ulottuvuutena voidaan puhua painovapaudesta, kun tarkoitetaan ainoastaan kirjallisen ilmaisun muotoa, painettua tai jollain tavalla kirjoitettua materiaalia. Erilaisten termien käyttö on melko kirjavaa, päällekkäistä ja termien määreet muuttuvat myös, kun termejä käytetään eri kielillä.⁹¹

⁸⁹ Neuvonen 2014, s. 19.

⁹⁰ Ollila, 2002, s. 431.

⁹¹ Neuvonen 2005, s. 9.

Tässä tutkielmassa käytetään termiä sananvapaus, sillä tässä yhteydessä sananvapaus termin käyttö on melko yksiselitteistä, kun tutkielmassa käsitellään lähes pelkästään kirjallisessa tai kuvallisessa muodossa olevia ilmaisuja verkkoympäristössä.

Sananvapautta voidaan pitää yleismaailmallisesti tunnustettuna perusoikeutena, mutta sen tulkinnat ja soveltaminen varsinkin horisontaalisuhteisiin, eli yksilöiden välisiin suhteisiin, vaihtelee lakia tai säännöksiä soveltavasta instanssista riippuen.⁹² Sen lisäksi, että sananvapaus on monilla kansainvälisillä sopimuksilla suojattu ihmisoikeus sekä perustuslain tasolla turvattu perusoikeus, se on myös liberalistisen perusoikeusideologian keskeinen komponentti ja arvo ja ideologia itsessään.⁹³ Sananvapaus voidaan nähdä myös oikeusperiaatteena, joka ulottuu perusoikeuden ydinalueen ulkopuolelle, perusoikeusnormin reuna-alueelle. Sananvapauden ydinalueena voidaan pitää poliittiseen keskusteluun liittyviä ilmauksia, kun taas sananvapauden reuna-alueilla voidaan nähdä esim. kaupallinen viestintä.⁹⁴ Ideologisesti sananvapaus ymmärretään joskus hyvin laajana oikeutena sanoa mitä tahansa ja kaikkea sanomista ja ilmauksia perustellaan sananvapaudella. Juridisesti sananvapaus on kuitenkin kaipa-alaisempi ja sananvapautta on mm. rajoitettu rikosoikeudellisesti, suojaamalla henkilön kunniaa ja yksityiselämää.

Sananvapaussäännösten soveltamisala on laaja myös välineneutraaliuden suhteen. Sananvapaus on siis turvattu mielipiteen tai muun viestin ilmaisemiseen siitä huolimatta, millaisella foorumilla tai menetelmällä sen tekee. Neuvonen mm. mainitsee sananvapauden olleen alkujaan lehdistönvapautta, josta se on kehittynyt medianvapaudeksi. Samalla on muodostunut oletus, että sananvapaus olisi laajempaa organisoiduilla joukkoviestimillä, vaikka sananvapauden tulisi olla kaikille sama.⁹⁵ Tiilikka taas mainitsee, että todellisissa soveltamistilanteissa voi syntyä tilanteita, joissa viestimisen välineellä on merkitystä. Tiilikka mainitsee mm. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kannan, jonka mukaan televisiossa väitteeseen vastaaminen ja siinä yhteydessä loukkaavan väitteen esittäminen on usein nopeasti tehty eikä siihen ole välttämättä ehtinyt valmistautua, joten siihen tulisi suhtautua pidättyväisemmin

⁹² Heiskala, 2015, s. 7.

⁹³ Hoikka 2009, s. 36.

⁹⁴ Neuvonen 2005, s. 29 – 30.

⁹⁵ Neuvonen 2013, s. 20.

kuin kirjoitettuun viestiin. Ihmisoikeustuomioistuin on myös korostanut lehdistön ja journalistin tärkeää roolia sananvapauden toteuttajana ja sananvapauden rajoituksiin journalismin suhteen on suhtauduttu varsin tiukasti.⁹⁶

Aikaisemmin yksityiselämän suojaakin pidettiin pelkästään sananvapauden rajoitusperusteena. Nykyään, yksityiselämän suojan ollessa oma itsenäinen perus- ja ihmisoikeus, se on enemminkin sananvapauden ikään kuin vastaoikeus tai perusoikeuspari, joka usein on sananvapauden kanssa vastakkain. Yhteentörmäystilanteissa, eli kun syntyy oikeuskollisio, on näiden kahden oikeuden välillä tehtävä perusoikeuspunnintaa. Sananvapauden ja yksityiselämän välinen jännite onkin yksi tavallisimmista ja selvimmistä perusoikeuksien välisistä yhteentörmäyksistä.⁹⁷ Kun sananvapautta rajoitetaan esim. viranomaisen tai keskustelupalstan ylläpitäjän toimesta internetissä, on usein taustalla yksityiselämän suojaan liittyvät kysymykset. Tällaisia tilanteita voi olla mm. liian tarkkojen henkilötietojen ilmaiseminen kolmannesta osapuolesta tai muut liian henkilökohtaisiksi tulkitut viestit. Muitakin syitä sananvapauden rajoittamiseen on ja tästä ehkä ajankohtaisimpana esimerkkinä Suomessa hyvin vilkkaana käytävä keskustelu vihapuheesta ja sananvapauden rajoista sosiaalisessa mediassa. Tässä ajankohtaisessa ilmiössä erityisesti muutamien poliittisessa toiminnassa mukana olleiden henkilöiden sananvapautta on punnittu oikeuskäytännössä langettavin seuraamuksin varsinkin puheissa, joissa on mitattu niiden painoa kiihottamisessa kansanryhmää vastaan. Sananvapauden rajoitustekijänä voidaan käyttää yksityiselämän suojan lisäksi siis uhkaavan puheen kitkemistä tai silloin kun puheen katsotaan olevan kiihottamista kansanryhmää vastaan. Myös poliisissa on kiinnitetty huomiota vihapuheeseen liittyvään keskusteluun ja poliisi onkin päättänyt tehostaa toimintaansa vihapuheen valvomisessa.⁹⁸ Sananvapauden rajoittamisesta on ollut runsaasti keskustelua myös Yleisradion toimitukseen liittyvässä uutisoinnissa ja yleisessä keskustelussa. Sananvapauteen ja erityisesti siihen liittyviin rajoituspyrkimyksiin ja niiden perusteisiin liittyvät problematiikat tuntuvat siis olevan hyvinkin ajankohtaisia.

⁹⁶ Tiilikka, 2008, s. 18-19.

⁹⁷ Hoikka 2013, s.3.

⁹⁸ Poliisihallituksen tiedote 16.11.2016.

4.2 Sananvapaus verkkoympäristössä

Verkkoympäristössä, internetin jopa kaoottisessakin rakenteessa, sananvapauteen liittyvät journalistiset sananvapausperinteet elävät osittain uudessa ympäristössä ja uudessa valossa.⁹⁹ Viestiminen on internetissä perinteiseen mediaan verrattuna ylikansallista ja käyttäjän voi joskus olla mahdotonta tietää, minkä maan tai minkä oikeusjärjestelmän säännöillä kulloinkin toimitaan. Nykyaikana internet kuitenkin vastaa mitä parhaiten mahdollisuudesta sekä toteuttaa sananvapautta viestin ilmaisemisessa ja näkyville toimittamisessa, mutta myös oikeutta vastaanottaa tietoa – jopa siinä määrin, että oikeus internetin käyttöön ja toimiviin verkkoyhteyksiin on katsottu joissain yhteyksissä jopa kuuluvan sananvapauden piiriin omana perusoikeutenaan.¹⁰⁰ Perinteiseen mediaan (televisio, radio, lehdet) verrattuna internet on antanut aivan uudenlaisen mahdollisuuden ja tavan kommunikoida interaktiivisesti, se on mahdollistanut kommunikoinnin vastavuoroisesti ja reaaliajassa. Perinteiset mediat ovat lähinnä toimineet viestien välittäjinä, jolloin vastaanottajalta on puuttunut mahdollisuus viestiä takaisin omia ajatuksiaan. Sananvapauskaan ei tosin anna käyttäjille subjektiivista oikeutta saada esittää viestinsä jossakin tietyssä tiedotusvälineessä.¹⁰¹ Perinteisestä mediasta internet eroaa myös siinä, että vastuukysymykset sisällöstä ovat vielä jossain määrin epäselviä. Perinteisessä mediassa, jossa mediayhtiö itse usein päätoimittajan johdolla tuottaa sisältöä, eroaa paljon siitä, miten internetistä useilla palvelualustoilla sisältöä voivat tuottaa internetin käyttäjät itse vailla mediayhtiön tai päätoimittajan vastuunkantoa. Tällaisia alustoja ovat mm. sosiaalisen median palvelualustat, kuten Facebook sekä erilaiset blogialustat.

Verkkoympäristössä erilaiset keskustelupalstat toimivat tärkeänä kanavana demokraattisen yhteiskunnan vapaalle keskustelulle. Useat suosituista keskustelupalstoista toimivat verkossa julkaistavien sanomalehtien verkkosivuilla. Keskustelupalstoilla on usein keskustelufoorumin ylläpidon toimesta valvontaa, moderointia, joka voi olla sekä ennakoon suoritettavaa tai jälkikäteen toimitettavaa. Jälkikäteen toimitettavassa moderoinnissa esim. keskustelupalstan muut käyttäjät voivat ilmiantaa asiattomat viestit (notice and take down), jonka jälkeen ne voidaan poistaa ylläpidon toimesta. Ennakoon tehtävässä moderoinnissa taas

⁹⁹ Heiskala 2015, s. 8

¹⁰⁰ Tästä mm. Heiskala 2015, s. 9. Heiskala viittaa Yk:n ihmisoikeusneuvoston raporttiin (Report on the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, 16.5.2011), jossa neuvosto katsoo, että internet, kaksisuuntaisena, interaktiivisena mediana, on hyvin tärkeä väline sananvapauden kannalta ja erityisen tärkeänä maissa, joissa ei ole riippumatonta mediaa.

¹⁰¹ Tiilikka, 2008 s. 18.

palstan ylläpito tai toimitus käy viestit läpi ennen niiden julkaisemista internet-sivuillaan. Vuonna 2015 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin otti ratkaisussa *Delfi AS v. Viro*¹⁰² kannan, jossa tuomioistuimen mukaan sanomalehden keskustelupalstalla internetissä olisi pitänyt olla tarkempaa valvontaa ja osa keskustelun viesteistä olisi tullut poistaa uhkaavina, loukkaavina ja yksityiselämän suojaa rikkovina. Liekö tällä ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisulla ollut merkitystä osittain siihen, että useat kansalliset lehdet poistivat kommentointimahdollisuuden (ainakin joidenkin julkaisujen kohdalla) verkkolehtien sivuiltaan vuoden 2014 ja 2015 aikana. Samaan aikaan alkoi myös kiivas keskustelu maahanmuuttokysymyksistä, joka varmasti myös omalta osaltaan vaikutti kommentointimahdollisuuden poistamiseen. Delfi ratkaisun myötä lehtitalojen vastuu keskustelupalstoilla olevasta sisällöstä kuitenkin vahvistui ja siihen olisi jatkossa helppo vedota. Kommentointimahdollisuuden poisto herätti paljon keskustelua varsinkin mediassa. Keskusteluissa pohdittiin paljon mm. sitä, rajoitetaanko kommentointimahdollisuuden poistamisella kansalaisten sananvapautta.¹⁰³

Delfi ratkaisun jälkeen ihmisoikeustuomioistuin on antanut ainakin kaksi ratkaisua, jotka liittyvät internetissä käytävään keskusteluun ja kommenttien sisällön loukkauksiin yksityiselämän suojan suhteen. Mm. tapauksessa *Phil v. Ruotsi*¹⁰⁴ ihmisoikeustuomioistuin päätyi erilaiseen ratkaisuun Delfi ratkaisun kanssa. Asiaan tosin saattoi vaikuttaa, että *Phil v. Ruotsi* tapauksessa oli kysymys kommentista, joka oli lisätty yksityisen henkilön pitämään blogiin ja jonka näkyvyys ei siis ole ollut samaa luokkaa, kuin Delfi ratkaisun sanomalehden keskustelupalstalla. Lisäksi *Pihl v. Ruotsi* tapauksessa blogin ylläpitäjä oli poistanut loukkaavaksi väitetyn kommentin seuraavana päivänä siitä, kun loukatuksi kokenut oli pyytänyt kommentin poistoa. Toisessa ihmisoikeustuomioistuimen Delfin jälkeisessä ratkaisussa *MTE v. Unkari*¹⁰⁵ oli kysymys unkarilaisen suuren internetissä toimivan uutisportaalin julkaisemasta mielipidekirjoituksesta ja siihen tulleista kommenteista. Mielipidekirjoitus koski unkarilaisen kiinteistövälitysliiketoimintaan liittyviä epäeettisiä toimintatapoja. Mielipidekirjoitus kirvoitti useita vihaisia kommentteja, jotka kiinteistövälitysyrityksen mielestä loukkaavat heidän mainettaan. Unkarin tuomioistuin katsoi, että kirjoitukset olivat loukanneet kiinteistöyrityksen mainetta ja että MTE sekä olivat niistä vastuussa. Ihmisoikeustuomioistuin sen

¹⁰² EIT *Delfi AS v. Viro* 64569/09, suuren jaoston ratkaisu. Saman sisältöinen ensimmäisen jaoston ratkaisu 10.10.2013.

¹⁰³ Mm. Ylex:n uutinen aiheesta, jossa Pentti Raittila kommentoi lehtien aina päättäneen siitä, mitä julkaisevat yleisönosastolla, eikä pidä kommenttiosioiden sulkemista sensuurina tai sananvapauden loukkauksena.

¹⁰⁴ *Phil v. Ruotsi*, 74742/14.

¹⁰⁵ *MTE v. Unkari*.

sijaan arvio kirjoitukset mutta ei vihamielisinä. Delfi tapauksessa kyse oli paljolti siitä, että osa kirjoituksista oli luokiteltavissa ihmisoikeustuomioistuimen mittapuun mukaan vihapuheeksi ja kohteena oli luonnollinen henkilö. MTE v Unkari tapauksessa ihmisoikeustuomioistuin linjasi, että uutissivuston vastuu on korkeimmillaan silloin, kun kommentit sisältävät selkeää vihapuhetta tai sisältävät välittömän uhan henkilön fyysiselle koskemattomuudelle. Ihmisoikeustuomioistuimen linjan mukaan moderointi ei ole jatkuvasti välttämätöntä, mutta jos sitä ei tehdä, silloin kun kyseessä on vihapuhetta, voi internetin palveluntarjoaja olla vastuussa siitä, että on jättänyt tällaiset kommentit poistamatta.

Myös Google Spain ratkaisu herätti kysymyksiä sananvapaudesta verkkoympäristössä. Internetissä toimivien hakukonepalveluiden ja niiden takana toimivien hakukoneyhtiöiden osalta toiminnassa on kysymys niin sananvapaudesta kuin myös elinkeinonvapaudesta. Tiedon vapaa liikkuvuus on myös yksi Euroopan unionin tärkeistä periaatteista ja nähtävissä osana uuden tietosuojauudistuksenkin taustalla. Hakukoneiden merkitys sananvapauden toteuttajina voidaankin sanoa olevan merkittävä. Ilman hakukoneita internetistä olisi huomattavasti paljon vaikeampaa löytää jäsenneltyä tietoa. Hakukoneet myös auttavat saamaan omalle viestille paremmin näkyvyyttä, kun sivustoille voi syöttää usein haettuja asiasanoja tiedon löytämisen helpottamiseksi.

Unionin tuomioistuin ei painottanut Google Spain ratkaisussa punnintaa yksityiselämän suojan ja sananvapauden välillä, vaan painotti argumentaatiossa yksityiselämän suojan ja henkilötietojen suojan tärkeyttä. Julkisasiamies Jääskinen, joka perusteli ratkaisuehdotustaan pitkälti sananvapausmyönteisesti, mm. perusteli omassa ratkaisuehdotuksessaan sananvapauden merkitystä verkkoympäristössä sillä, että tiedonvälityksen vapaudelle Euroopassa on annettava erityistä suojaa, sillä monissa paikoissa muualla maailmassa autoritääriset valtiot ja päämiehet rajoittavat kansalaisten internetiin pääsyä tai ainakin sensuroivat internetin kautta kulkevia tietoja.¹⁰⁶ Lisäksi Jääskinen painotti, että rekisteröidyn oikeutta yksityiselä-

¹⁰⁶ EUT C-131/12, Jääskinen, kohta 121.

män suojaan on tasapainotettava tällaisessa tapauksessa muiden perusoikeuksien ja erityisesti tiedonvälityksen ja sananvapauden kanssa.¹⁰⁷ Jääskinen myös vetosi hakukoneiden toteuttavan toiminnallaan kolmea perusoikeuskirjalla suojattua oikeutta, eli sananvapautta, tiedonvälityksen vapautta sekä elinkeinovapautta.¹⁰⁸

Tietojen poiston ja sananvapauden välillä on selvä suhde erityisesti sananvapautta rajoittavana tekijänä. Toisaalta tietojenpoisto rajoittaa sananvapautta niin, että osa jo julkaistuista tiedoista on poistettava ja toisaalta myös niin, että tietojen poistaminen aiheuttaa hakukoneyhtiöille tai muille internetissä toimiville taholle kustannuksia. Näistä seikoista oli huolissaan Google Spain ratkaisun myötä mm. Englannin parlamentin ylähuone, House of Lords, joka raportissaan esitti huolensa erityisesti pienempien hakukoneyhtiöiden käytännön mahdollisuuksista toteuttaa poistopyyntöjen arviointia ja manuaalisia toimenpiteitä tietojen poistamiseksi.¹⁰⁹

4.3 Sananvapauden sääntelystä Euroopan unionissa

Unionin perusoikeuskirjassa sananvapaudesta säädetään seuraavasti:

Sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus

- 1. Jokaisella on oikeus sananvapauteen. Tämä oikeus sisältää mielipiteenvapauden sekä vapauden vastaanottaa ja levittää tietoja tai ajatuksia viranomaisten siihen puuttumatta ja alueellisista rajoista riippumatta.*
- 2. Tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta kunnioitetaan.*

Sananvapauden sekä muiden perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien rajoitusperusteista unionin oikeudessa on säädetty perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdassa. Rajoituksia voidaan säätää ainoastaan lailla ja vain kyseisten oikeuksien ja vapauksien olemasta sisältöä noudattaen. Lisäksi on säädetty, että rajoituksia voidaan tehdä vain, mikäli ne ovat suhteellisuusperiaatteen mukaan välttämättömiä ja ne vastaavat unionin tunnustamia

¹⁰⁷ EUT C-131/12, Jääskinen, kohta 128.

¹⁰⁸ EUT C-131/12, Jääskinen, kohta 95.

¹⁰⁹ House of Lords, sivu 21, kohta 56.

yleisen edun mukaisia tavoitteita tai rajoituksilla suojataan muiden henkilöiden oikeuksia tai vapauksia.

4.4 Sananvapauden sääntelystä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa

Koska sananvapaus ja muutkin unionin perusoikeudet nojaavat vahvasti Euroopan ihmisoikeussopimukseen, on syytä tarkastella sananvapaussääntelyä ja sen tulkintaa myös Euroopan neuvoston ihmisoikeusjärjestelmän valossa. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa on sananvapaus artikla 10 kirjoitettu seuraavasti:

- 1. Jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Tämä artikla ei estä valtiota tekemästä radio-, televisio- ja elokuvayhtiötä luvanvaraisiksi.*

Artiklan ensimmäisessä kohdassa on säännelty sananvapauden sisältö, joka on lähes identtinen perusoikeuskirjan sananvapausartiklan kanssa. Ihmisoikeussopimuksen sananvapausartiklan toisessa kohdassa on määritelty ne perusteet, joilla sananvapautta voidaan rajoittaa.

- 2. Koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen ja rajoitusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.*

Sananvapausartiklaan on sisällytetty maininta sananvapausoikeuden vastuusta. Muista vapauksia koskevista ihmisoikeussopimuksen artikloissa tällaista mainintaa ole. Tämä ei tarkoita sitä, että sananvapaus olisi asetettu suurempien vastuiden ja velvoitteiden alaiseksi. Ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin korostanut tietyissä yhteyksissä sananvapauteen liittyvää vastuuta, mm. poliitikkojen, lehtimiesten, kirjailijoiden ja kustantajien kohdalla.¹¹⁰ Samaa 2 artiklaan on sisällytetty myös mahdollisuus sananvapauden rajoittamiseen, jos rajoituksesta on säädetty laissa, rajoitus on välttämätön demokraattisessa yhteiskunnassa ja jos se on välttämätön jonkin edellä mainitun tarkoituksen toteuttamiseksi. Jotta sananvapauden rajoittaminen on mahdollista, kaikkien edellä mainittujen edellytysten tulee täyttyä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on usein korostanut sananvapauden merkitystä yhtenä demokraattisen yhteiskunnan peruspilarina.¹¹¹ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen linja sananvapauden tulkinnassa on ollut enemmän poliittista ulottuvuutta korostava sekä sananvapauden merkitystä perustavaa laatua olevana vapautena demokraattisessa yhteiskunnassa.¹¹² Sananvapaus ei periaatteessa riipu ilmaisun sisällöstä, muodosta tai tarkoituksesta, mutta ihmisoikeustuomioistuimen mukaan kaupallisen viestinnän kohdalla rajoitukset ovat helpommin hyväksyttävissä ja sopimusvaltioiden harkintamarginaali on laajempi, kuin esim. poliittisluonteisten mielipiteiden tai viestien ilmaisemisen kohdalla.¹¹³ Unionin tuomioistuimen olisi mahdollista viitata käytännössään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuihin, mutta unionin tuomioistuin on kuitenkin käytännössä pitäytynyt sananvapauden tulkinnassa ihmisoikeustuomioistuinta varovaisemmalla kannalla.¹¹⁴ Neuvosen mukaan Euroopan unionissa tuskin tulee syntymään omaa sananvapausoppia, vaan sananvapautta tulkitaan edelleen pitkälti Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja ihmisoikeustuomioistuimen tulkintojen mukaan.¹¹⁵

¹¹⁰ Hirvelä, Heikkilä, 2013, s. 527 – 528.

¹¹¹ Hirvelä, Heikkilä, 2013, s. 511.

¹¹² Pellonpää, Gullans, Pölönen, Tapanila, 2012, s. 712.

¹¹³ Neuvonen 2005, s.20.

¹¹⁴ Heiskala, 2015, s. 8.

¹¹⁵ Neuvonen 2013, s. 51, sekä Neuvonen 2014, s. 28.

4.5 Journalismia ja sananvapautta

Myös verkkoympäristössä journalismilla ja medialla on sananvapaudessa jossain määrin erityinen rooli, vaikka sananvapaus kuuluukin jokaiselle. Varsinkin ihmisoikeustuomioistuimien on korostanut lehdistön sananvapauden ja lehdistön lähdesuojan merkitystä.¹¹⁶ Toisaalta ihmisoikeustuomioistuin on myös korostanut lehdistön ja muiden joukkotiedotusvälineiden vastuuta suuren levikkinsä vuoksi. Ihmisoikeustuomioistuin on painottanut journalistien kohdalla velvollisuutta välittää vilpittömästi luotettavaa tietoa. Eettiset ohjeet ovatkin tulleet yhä tärkeämmäksi osaksi journalistien toimintaa sananvapauden vastuullisessa käyttämisessä.¹¹⁷ Ihmisoikeustuomioistuin on vahvistanut lehdistön asemaa vallan vahtikoirana, jonka tehtävänä on raportoida velvollisuuksien ja vastuidensa rajoissa tietoja ja ajatuksia kaikista yleisesti kiinnostavista aiheista. Sananvapauden rajoituksiin lehdistön kohdalla tulee suhtautua tiukasti ja niiden tarpeellisuudesta tulee olla vakuuttava näyttö.¹¹⁸ Median toimittaman informaation kautta toteutuu myös yleisön oikeus saada ja vastaanottaa tietoa.¹¹⁹

Perinteisessä mediassa korostuu journalismin erityispiirteet kuten päätoimittajan vastuu sekä itsesääntely. Päätoimittajan vastuu tarkoittaa sitä, että päätoimittaja vastaa toimittamansa julkaisun sisällöstä myös verkkoympäristössä. Päätoimittajan vastuu koskee kuitenkin vain joukkotiedotusvälineisiin luettavia median muotoja ja vaikka internetin levikki on laaja ja kokonaisuudessaan internetiä pidetään joukkotiedotusvälineenä ei internetissä kaikkien palvelualustojen ylläpitäjät ole päätoimittajiin verrattavissa olevia toimijoita. Itsesääntely on taas erilaisista ohjeista ja sopimuksista syntynyt kokonaisuus, jota valvoo Julkisen sanan neuvosto. Itsesääntelyyn kuuluu mm. sellaisia komponentteja kuin hyvä lehtimiestapa tai journalistin ohjeet. Journalismin ja sananvapauden suhde on ollut hyvinkin ajankohtainen ja tillanne on ollut jopa kriittinen Suomessa kuluneen vuoden aikana. Yleisradio sai kuluvan vuonna julkisen sanan neuvostolta langettavan päätöksen, koska Yle oli muuttanut Terra-fame uutisointia pääministeri Juha Sipilän vetoimuksen jälkeen, vaikka uutisessa ei ollut virheitä eikä siihen liittynyt erityisen kielteistä julkisuutta.¹²⁰ Langettava ratkaisu tuli muutenkin aikana, jolloin uutishuoneiden riippumattomuutta on arvosteltu monelta suunnalta

¹¹⁶ Pellonpää, Gullans, Pölönen, Tapanila, 2012, s. 722, toisaalta lähdesuoja ei nykyisin koska ainoastaan lehdistöä vaan on kaiken ilmaisumuodon oikeus, tästä Neuvonen 2005, s. 79.

¹¹⁷ Hirvelä, Heikkilä, 2013, s. 528.

¹¹⁸ Tiilikka, 2008, s. 57.

¹¹⁹ Hirvelä, Heikkilä, 2013, s. 518.

¹²⁰ JSN 6398/Yle/16 sekä 6401/Yle/16, 23.3.2017.

mm. maahanmuuttoon liittyvän uutisoinnin osalta. Ylen journalistinen päätöksentekoprosessi on herättänyt paljon keskustelua myös kansainvälisesti sekä johti Olli Mäenpään laatimaan arviointiraporttiin, jossa Mäenpää katsoo, että Ylen tulee vahvistaa sen toiminnan ja johtamisen riippumattomuutta.¹²¹

Sananvapauden ja *henkilötietojen* suojan välinen ristiriita on pyritty ratkaisemaan niin, ettei henkilötietolakia sovelleta journalistisiin ja taiteellisiin tarkoituksiin tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn. Näin ollen tiedotusvälineiden arkistot eivät kuulu henkilötietolain piiriin, joten niiden saattaminen yleisön saatavilla ja tehokkaat hakukoneet, voivat saattaa suuren määrän henkilöä koskevia tietoja yleisön saataville.¹²² Google Spain tapauksessa Googlen hakutuloksista poistettavaksi vaaditut tiedot saivat jäädä alkuperäislähteeseen, koska kyseessä oli sanomalehti ja sen verkkopainos ja tiedot oli julkaistu journalistisessa tarkoituksessa. Googlea ei siis pidetty journalistisena toimijana mutta tiedot alun perin julkaissutta sanomalehteä kyllä. Henkilöllä on oikeus vaatia tietojen poistoa hakukoneen tuloksista mutta ei tiedon alkuperäisestä lähteestä, jos alkuperäislähteen voidaan katsoa toimineen journalistisessa tarkoituksessa.¹²³

4.6 Oikeus tietojen vastaanottamiseen

Siinä missä yksilöllä on oikeus vapaasti ilmaista itseään, on toisella yksilöllä oikeus ottaa vastaan tätä viestiä ja informaatiota. Kuten sananvapaudella mielipiteen ja tietojen ilmaisumielessä, myös tietojen vastaanottamisella on pitkät perinteet. Siinä missä lehdistö on toiminut sananvapauden nimissä vallan vahtikoirana, on kansalaisilla ollut oikeus ottaa vastaan lehdistön toimittamaa informaatiota julkisen vallan toimenpiteistä ja toiminnasta. Toisin kuin kansallisessa tuomioistuinkäytännössä, on ihmisoikeustuomioistuimessa painotettu myös sananvapauden tätä puolta. Perustuslain sananvapauspykäläkin turvaa oikeuden viestien vastaanottamiseen, mutta se ei näy kansallisessa tuomioistuinkäytännössä niin selvästi kuin ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuissa.¹²⁴

¹²¹ Mäenpää, 2017, s. 51 ja 62 – 63.

¹²² Pitkänen, Tiilikka, Warma, 2013, s. 36.

¹²³ Ollila, 2014, s. 819.

¹²⁴ Tiilikka, 2008, s. 65.

Kun tietoja poistetaan viranomaisen määräyksestä tai jonkun pyynnöstä, puututaan siinä viestin toimittaneen tahon sananvapauteen mutta myös viestin vastaanottajan, yleisön, oikeuteen vastaanottaa tietoja. Tietojen poiston arvioinnissa olisi punnittava myös sitä, rajoitetaanko poistolla jonkun oikeutta saada tietoa, millaisesta tiedosta on kysymys ja olisiko se vastaanottajille merkityksellistä. Google Spain tapauksen yhteydessä tietojen poistamista ja siihen liittyvää oikeutta vastaanottaa tietoa on kritisoitu mm. siksi, että tietojen poisto hävittää tuleville sukupolville arvokasta tietoa tapahtumista eli siinä hävitetään samalla osa historiankirjoituksia. Julkisasiamies Jääskinen myös painotti sananvapauden tärkeyttä ja korosti sananvapauden merkitystä demokraattisessa yhteiskunnassa. Jääskinen perustelin sananvapauden tärkeyttä mm. sillä, että maailmassa on paljon maita, joissa autoritääriset johtajat säätelevät kansalaisten mahdollisuuksia saada tietoa. Jääskisen perusteluissa on samaa linjaa kuin YK:n ihmisoikeusneuvoston raportissa, jossa painotettiin oikeutta internettiin ja tietoverkkoihin erityisesti niissä maissa, joissa kansalaisilla ei muuten ole mahdollisuutta riippumattoman median käyttöön ja objektiivisen tiedon löytämiseen.¹²⁵

Google Spain tapauksen kommentaareihin sisältyy myös usein kritiikkiä siitä, miten unionin tuomioistuin ei punninnut ratkaisua riittävästi sananvapauden ja elinkeinovapauden kanalta. Tätä toimintatapaa on verrattu varsinkin ihmisoikeustuomioistuimeen, joka sen sijaan pitää hyvin tärkeänä eri perusoikeuksien välillä tehtävää punnintaa.¹²⁶ Unionin tuomioistuimen käytännössä taas yksityiselämän suojan on väitetty saaneen kattavampaa suojaa kuin sananvapauden käyttäminen tai sananvapauden keinojen käyttäminen, johtuen siitä, ettei unionin tuomioistuin edes pyri tekemään punnintaa yksityiselämän suojan ja sananvapauden välillä.¹²⁷ Google Spain ratkaisussa unionin tuomioistuimen on nähty perustelevan ratkaisua ainoastaan henkilötietojen suojan ja yksityiselämän suojan liittyvillä argumenteilla. Mm. Steeve Peers katsoo, että unionin tuomioistuin epäonnistui tasapainottaessaan eri tekijöiden intressejä. Google Spain tuomiossa yleisön tiedonsaantioikeus mainitaan tuomioistuimen perusteluissa vain hyvin lyhyesti. Tuomioistuimen jätti tekemättä myös ns. tasapainotestin, joka sisältyy henkilötietodirektiivin 7 (f) artiklaan. Tasapainotesti velvoittaa punnitsemaan

¹²⁵ YK:n ihmisoikeusneuvoston raportti Report on the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, 16.5.2011.

¹²⁶ Tätä perusoikeuksien välillä tehtävää punnintaa ihmisoikeustuomioistuin on nostanut esille erityisesti mm. Hannover tuomiossa, jota käsitellään tämän tutkielman kappaleessa 4.6.1.

¹²⁷ Ollila, 2014, s.821.

tietojen käsittelyä sekä rekisterinpitäjän (tässä tapauksessa Googlen), tiedot saavan sivullisen, eli internetin käyttäjien intresseistä käsin sekä rekisteröidyn perusoikeuksien ja -vapauksin näkökulmasta. Lisäksi unionin tuomioistuin ei myöskään perustellut sananvapauden rajoittamista unionin perusoikeuskirjan 52 artiklalla, jossa säädetään unionin perusoikeuksien rajoittamisesta.¹²⁸ Tästä johtuen Google Spain tuomiolla tuntuukin olevan melko periaatteellista vastustusta nimenomaan liittyen viestinnän vapauteen ja viestinten toiminta-aiheisiin.¹²⁹

Yksityiselämän suoja ja sananvapauden suhdetta ei tule kuitenkaan nähdä vain osana Google Spain tuomiota, vaan yleisempänä problematiikkana internetissä julkaistavien tietojen kohdalla. Google Spain tapaus on nostanut esiin paljon kysymyksiä näihin molempiin perus- ja ihmisoikeuksiin liittyen, mutta myös hakukoneen asemasta rekisterinpitäjänä ja siihen liittyvästä tietojenpoistovelvollisuudesta. Tästä konkreettisena esimerkkinä keskustelupalstoihin liittyvää problematiikkaa, jota käsitellään luvussa 6.4.

4.6.1 Suuren yleisön tiedonsaanti-intressi

Suuren yleisön tiedonsaanti-intressistä on varsinkin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimella kohtalaisen paljon ratkaisukäytäntöä. Yleensä yleisön oikeus saada tietoa tulee punnittavaksi näissä ratkaisuissa joko yksityiselämän suojan tai kunnianloukkauksen vastapainona. Oikeuskäytäntöä on varsinkin painetun median piiristä, joista Suomikin on saanut muutamia langettavia ratkaisuja. Tapauksissa jotka koskevat sananvapautta ja oikeutta vastaanottaa tietoa tulee siis ratkaistavaksi se, onko kohteen yksityiselämän suojan (tai jonkun muun suojan) tarve perustellumpi kuin suuren yleisön oikeus vastaanottaa tätä tietoa. Kun arvioidaan yleisön oikeutta saada tietoa, arvioidaan onko tapauksessa oleva tieto ainoastaan tyydyttämässä yleistä uteliaisuutta vai onko tiedolla yleistä merkittävyyttä. Google Spain tapauksessa tällaista punnintaa ei juurikaan tehty. Tuomion perusteluissa kuitenkin on todettu, että hakijan

¹²⁸ Peers, 2014.

¹²⁹ Alén-Savikko, 2015, s.431.

16 vuotta vanhoilla tiedoilla, jotka koskivat sosiaaliturvasaataaviin liittyvää omaisuuden huu-
tokauppaa ja tietoja, joita voidaan pitää arkaluontoisina ei ole sellaista painoarvoa, jotka oi-
keuttaisivat suuren yleisön ensisijaiseen intressiin saada kyseisiä tietoja.¹³⁰

Oikeuskirjallisuudessa hyvin usein esimerkkinä käytetyissä vonHannover 1¹³¹ ja von Han-
nover 2¹³² tapauksissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin teki eron sen välillä, mikä on
yleistä uteliaisuutta ja mikä yleistä merkittävyyttä.¹³³ Von Hannover tapauksissa oli kyse
Monacon ruhtinasperheeseen liittyvistä valokuvista, joita oli julkaistu aikakauslehdissä.

Von Hannover 1 tapauksessa Monacon prinssin tyttärestä Carolinesta oli otettu kuvia hänen
ollessaan ulkona poikaystävänsä tai lastensa kanssa. Kuvat julkaistiin Saksassa ja Ranskassa
niin sanotuissa kohulehdissä ja niihin oli yhdistetty otsikoita kuten ”Pelkkää onnea” jne.
Kuvissa Caroline oli yksin tai yhdessä muiden kanssa ravintolassa, kaupassa, pyöräilemässä
tai muilla yleisillä paikoilla. Caroline oli tuolloin mukana humanitaaristen ja kulttuuristen
järjestöjen puheenjohtajana, mutta hän ei ollut valtion tai valtion laitosten palveluksessa.
Caroline vaati kuvien poistamista vedoten yksityiselämän suojaansa. Osa kuvista poistettiin-
kin monien kansallisten oikeusasteissa käytyjen prosessien aikana, mutta ei kaikkia. Mm.
Saksan perustuslakituomioistuin piti Carolinen oikeuksia loukkaavana ainoastaan kuvia,
joissa hän esiintyi lastensa kanssa. Muuten perustuslakituomioistuin katsoi, mm. että kuvia
voitiin julkaista ilman Carolinen suostumusta, koska niillä kuvattiin nykyaikaista yhteiskun-
taa, jota lehdistöllä lehdistönvapaus huomioon ottaen oli lupa kuvata ja julkaista ottamiaan
kuvia. Lisäksi Saksan oikeusasteissa oli painotettu, että Carolinen kaltaisilla henkilöillä on
yksityisyyttä ainoastaan *syrjäisissä paikoissa*. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin kuitenkin
katsoi, että valtio ei ollut riittävästi suojannut kuvien kohteena olleen Carolinen yksityisyy-
den suojaa. Ihmisoikeustuomioistuin korosti, että vaikka yksityiselämän suoja Europan ih-
misoikeussopimuksen 8 artiklassa tarkoittaa pääasiassa yksilöiden saamaa suojaa viranomai-
sia vastaan se tarkoittaa myös viranomaisille positiivisia velvollisuuksia turvata nämä oikeu-
det ja joskus on tarpeen jopa ryhtyä toimenpiteisiin yksityisten välisissä suhteissa. Lisäksi
ihmisoikeustuomioistuin totesi, että yksityiselämän suojan antaminen julkisuuden henkilölle

¹³⁰ EUT C-131/12.

¹³¹ von Hannover v. Germany 59320/00.

¹³² von Hannover v. Germany (no. 2) 40660/08 sekä 60641/08.

¹³³ Alén-Savikko 2015, s. 419.

vain silloin kun tämä oleskelee syrjäisessä paikassa, on liian ahtaasti tulkittu. Ihmisoikeustuomioistuin myös korosti, että kuvattavan asema henkilönä, joka ei hoitanut virallisia tehtäviä tarkoitti sitä, ettei hänen jokapäiväinen elämänsä ollut sellaista, jolla tulisi tyydyttää lukijakunnan uteliaisuutta. Tällaisilla tiedoilla ei ollut yhteiskunnallista kiinnostavuutta. Ratkaisussa myös painotettiin tiedonvälitysteknologian kehittymistä ja uusia tiedonvälityskkeinoja, joilla on mahdollista säilyttää ja edelleen jakaa tietoja. Tästä syystä yksityiselämän suojaan tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota. Von Hannover 1 ratkaisussa argumentoitiin myös kaupallisen intressin ja yksityiselämän suoja välillä ja ratkaisussa todetaan, että tässä tapauksessa lehtien kaupallisten intressien tuli väistyä yksityiselämän tehokkaan suojan tieltä ja katsoi, että ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa yksityiselämän suojasta oli rikottu.

Von Hannover 2 tapauksessa oli niin ikään kysymys Monacon ruhtinasperheestä ja heistä julkaistuista kuvista. Von Hannover 2 tapauksessa ihmisoikeustuomioistuin kuitenkin päätyi siihen ratkaisuun, ettei artiklaa 8 yksityiselämän suojasta oltu rikottu. Kyseessä oli jälleen Carolinesta sekä muusta ruhtinaserheestä julkaista kuva nk. kohulehdessä, jonka yhteydessä oli julkaistu uutinen Prinssi Rainierin sairastelusta. Ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että koska Prinssillä on merkittävä julkinen asema ja koska tieto hänen sairastumisestaan oli myös merkittävä tieto ja sen merkitys suuren yleisön tiedonsaamisintressille oli korkea, oli julkaisua kokonaisuutena pidettävä yleisesti merkittävänä, vaikka uutisen mukaan olikin liitetty kuvia, jotka koskivat ruhtinasperhettä mm. harrastusten parissa.

Hannover tapauksiin liittyy sananvapauden sekä yksityiselämän suojan lisäksi myös se tärkeä elementti, että näissä tapauksissa ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että kansallinen tuomioistuin ei ole tehnyt riittävästi punnintaa sananvapauden ja yksityiselämän suojan välillä. Ihmisoikeustuomioistuin edellyttää punninnan tekemistä sekä ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä luotujen periaatteiden käyttöä. Mikäli näin on toimittu ei ihmisoikeustuomioistuimella ole aihetta puuttua kansallisen tuomioistuimen ratkaisuun.¹³⁴

¹³⁴ Hirvelä, Heikkilä, 2013, s. 382.

Myös suomalaisessa mediassa käsitellyt uutiset ovat saaneet Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta ratkaisuja liittyen siihen, milloin julkaisu on sellainen, että sen arvo julkisesti merkittävänä asiana on perustellumpi kuin yksityiselämän suoja. Tästä esimerkkinä nk. Jorma Reini tapaus, jossa kansallisissa tuomioistuimissa käsiteltiin useita tapauksia liittyen Reinin naisystävän nimen julkaisemiseen. Reini tapauksessa valtakunnansovittelija Reinin vaimon nimi oli julkaistu televisio-ohjelmassa, joka liittyi uutisointiin Reinin kotona olleesta perhe-riidasta. Tästä Helsingin kärjäoikeus tuomitsi televisioyhtiön sekä toimittajan yksityiselämän loukkaamisesta. Hovioikeus taas katsoi, että Reinin asema valtakunnansovittelijana teki asiasta yhteiskunnallisesti merkittävän, mistä syystä nimen sai julkaista. KKO (2002:55) taas katsoi, että Reini oli kyllä yhteiskunnallisesti merkittävässä asemassa, mutta hänen naisystävänsä ei ollut osallinen tähän asemaan. Tämä johti siihen, että kaikki Reinin naisystävän nimen julkaisseet joukkotiedostusvälineet tuomittiin. Euroopan ihmistuomioistuin puolestaan katsoi, ettei Suomen tuomioistuimet olleet punninneet sananvapautta ja yksityiselämän suojaa niin, että se olisi oikeuttanut rajoittamaan sananvapautta näissä tapauksissa. Ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että Reini oli työtehtäviensä vuoksi merkittävä julkinen vallankäyttäjä ja hänen naisystävänsä oli ratkaisevassa asemassa tapahtumissa, jotka johtivat Reinin erottamiseen. Neuvonen katsoo, ettei KKO:n sekä EIT:n myöhempien ratkaisujen myötä, kyseisellä KKO:n 2002:55 ratkaisulla ei ole kovinkaan paljon ennakkopäätösarvoa.¹³⁵

Unionin tuomioistuin totesi Google Spain ratkaisussa yleisen periaatteen tietojensaamisoi-
keudesta mm. toteamalla, että perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklan (yksityis- ja perhe-elämän
kunnioittaminen sekä henkilötietojen suoja) ja yleisön kiinnostuksen ja tietojen saamisen
oikeuden välille on löydettävä tasapaino. Tuomioistuin totesi myös, että pääsääntöisesti re-
kisteröidyn, eli henkilön, jonka tiedoista on puhe, oikeudet syrjäyttävät internetin käyttäjien
tiedonsaamisintressin. Tämä tasapaino voi kuitenkin olla riippuvainen erityistapauksissa tie-
tojen luonteesta ja siitä, onko yleisöllä jokin erityinen intressi saada tiedot käyttöönsä. Jäl-
kimmäisestä voi olla kysymys silloin kun rekisteröidyllä on sellainen julkinen asema, jonka
perusteella tällainen tietojensaamisintressi syntyy.¹³⁶ Unionin tuomioistuimenkin mukaan
suuren yleisön tiedonsaanti-intressi voi mennä yksityisyydensuojan edelle, jos kysymys on
henkilöstä, jolla on julkisuudessa sellainen asema, joka luo perusteet yleisölle saada tietoa.¹³⁷

¹³⁵ Neuvonen, 2015, s. 871.

¹³⁶ EUT:n ratkaisu C-131/13, perustelujen kohta 81.

¹³⁷ EUT C-131/12, kohta 81.

Tällöin tiedonsaanti-intressi syrjäyttää yksilön oikeuden yksityiselämän suojaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö myös julkisessa virassa tai muuten julkisessa asemassa olevalla olisi lainkaan yksityisyyden suojaa. Kuten ensimmäisestä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisemasta Hannover tapauksesta voi nähdä, niin julkisuudessakin henkilöllä on yksityisyyden suojaa silloin kun kyse ei ole merkittävistä asioista vaan normaaliin perhe-elämään ja arkeen liittyvistä asioista.

4.7 Sananvapautta vai yksityiselämän suojaa

Kuten edellä tässä luvussa on todettu, tietojen poistolla on merkitystä sananvapauteen. Toisaalta tietojen poisto vaatii resursseja, joka voi jo sinällään taloudellisista syistä vaikuttaa sananvapauteen. Lähes automaattisestikin toimivat erilaiset keskustelualustat ja hakukoneet vaativat ihmistyövoimaa silloin, kun jonkun pitää ratkaista, millaisia tietoja säilytetään ja mitä poistetaan. Tällaisella henkilöllä tulisi olla myös jonkinlaista kykyä ja ammattitaitoa arvioida niitä perusteita, joilla tiedot voivat tulla poistetuksi tai joilla ne voidaan jättää poistamatta. Tämän lisäksi poistaminen vaikuttaa mahdollisen yleisön mahdollisuuksiin saada tätä tietoa. Erityisesti asialla on merkitystä silloin, kun tieto on edellä mainitulla tavalla yhteiskunnallisesti merkittävää. Tietojen poistoa käsittelevän henkilön tulisi siis kyetä arvioimaan mille perusoikeudelle kulloisessakin tilanteessa annetaan enemmän painoarvoa ja osattava suorittaa näiden perusoikeuksien välillä punnintaa. Kun perusoikeudet ovat tällä tavalla yhteentörmäystilanteessa, perusoikeuksien kollisio ratkaistaan perusoikeuksien punninnalla. Punninnan tavoitteena on löytää ratkaisu, jossa molempien perusoikeudet tulisivat mahdollisimman täysimääräisesti toteutetuiksi.¹³⁸ Google Spain tapaukseen liittyvässä kritiikissä on epäilty hakukoneyhtiöiden kykyä tehdä tällaista punnintaa ja toisaalta pidetty jo lähtökohtaisesti arveluttavana ajatuksena, että perusoikeuskysymysten ratkaiseminen on tämän ratkaisun myötä sysätty ensivaiheessa yksityisten, taloudellisilla intresseillä toimivien hakukoneyhtiöiden ratkaistavaksi.¹³⁹

¹³⁸ Viljanen, 2011, s. 135.

¹³⁹ Mm. Alén-Savikko, 2015, s. 433 ja Jääskinen EUT 131/12, kohta 133.

Julkisasiamies Jääskinen oli Google tapauksen ratkaisuehdotuksessaan monella tavalla eri linjalla lopullisen tuomion kanssa. Jääskinen mm. peräänkuulutti hakukoneiden sananvapautta ja painotti, että oikeutta tulla unohdetuksi periaatteella ei tässä tapauksessa ole perusteita. Jääskisen mukaan tämän periaatteen tunnustaminen tässä tapauksessa merkitsisi sananvapauden ja tiedonvälittämisen vapauden kaltaisten oikeuksien vaarantamista.¹⁴⁰ Voidaan kuitenkin tässä nimenomaisessa tapauksessa kysyä, millä tavalla sananvapaus tulee rajoitetuksi vai tuleeko, kun uutinen, jonka hakutulokset on määrätty poistettavaksi, koskee 20 vuotta vanhaa asiaa, koskee täysin yksityistä henkilöä ja häneen liittyvää sosiaalisten etuuksien perimiseksi järjestetty huutokauppaa. Google Spain tapauksessa oli kyse tiedoista, jotka ovat hyvin yksityisiä ja ne olivat julkaista ainoastaan, jotta huutokauppa omaisuuden myymiseksi voitiin toteuttaa. Espanjalaisessa lehdessä julkaistut tiedot voisivat esim. Suomen julkisuuslain mukaan tulla viranomaisen asiakirjoissa salassa pidettäviksi¹⁴¹. Kuinka mittavasti juuri tässä kyseissä tapauksessa tietojen poisto on loukannut Googlen sananvapautta tai jonkun mahdollisen sivullisen henkilön oikeutta saada tällaista tietoa?

Mielenkiintoisen kokonaisuuden mielestäni muodostaa myös ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut, jotka liittyvät internetiin ladattuihin kommentteihin uutissivustojen ja blogien yhteydessä. Näitä käsiteltiin aiemmin luvussa 4.2. Kun ihmisoikeustuomioistuin on kommenttien poistoon liittyen linjannut, että sananvapautta voi näissä tapauksissa rajoittaa vain kommentit, jotka sisältävät vihapuhetta, näyttää unohdetuksi tulemisen oikeus ja henkilötietoihin liittyvä yksityisyyden suoja menevän hieman pidemmälle yksityiselämän ja yksityisyyden suojan suhteen.

¹⁴⁰ EUT C-131/12, Jääskinen, kohta 133.

¹⁴¹ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621, 24 § kohta 25, jossa säädetään salaisiksi mm. asiakirjat jotka sisältävät tietoja mm. sosiaalihuollon asiakkaista.

5. Rekisterinpitäjä verkkoympäristössä

5.1 Rekisterinpitäjän määritelmän vaikutukset

Rekisterinpitäjän käsite liittyy ensisijaisesti henkilötietoihin ja se on määritelty erityisesti henkilötietoja säätelevissä säädöksissä. Sekä internetissä että ns. perinteisessä henkilötietojenkäsittelyssä, jota voi olla esim. työpaikalla säilytettävät henkilötiedot työpaikan omasta henkilökunnasta työpaikan omalla tietokoneella tai perinteisenä korttijärjestelmänä, on oleellista, että on määritelty niihin liittyvien toimijoiden sekä toimintojen käsitteet. Rekisterinpitäjä ja henkilötietojen käsittely ovat tietosuojasäännösten keskeisiä käsitteitä. Henkilötietojen ja yksityisyyden suojan kannalta on tärkeää, että henkilötietojen käsittelystä vastuussa oleva rekisterinpitäjä sekä rekisterinpitäjää koskevat velvoitteet sekä samalla rekisteröidyn oikeudet ovat määritelty laissa.

Henkilötietojen käsittely henkilötietodirektiivin mukaan tarkoittaa kaikenlaisia sellaisia toimintoja tai toimintojen kokonaisuuksia, joita kohdistetaan tunnistettavaa henkilöä koskeviin henkilötietoihin joko automaattisen tietojenkäsittelyn avulla tai manuaalisesti. Tällaisia toimintoja ovat mm. henkilötietojen kerääminen, tallentaminen, luovuttaminen, järjestäminen ja levittäminen.¹⁴² Henkilötietojen käsittelyksi ei katsota sellaista toimintaa, joka perustuu vain yksityisiin ja kotitalouden tarpeisiin. Henkilötietojen käsittelyä ei myöskään ole valtion turvallisuutta, puolustusta tai näihin rinnastettavaa käyttöä varten käsiteltäviin tietoihin eikä journalistista tai ilmaisuvapauden käyttöä koskeviin tarkoituksiin suoritettavaa käsittelyä.¹⁴³

Henkilötietojen käsittelystä ei seuraa automaattisesti, että henkilötietojen käsittelijä olisi myös rekisterinpitäjä¹⁴⁴. Rekisterinpitäjä on se, joka määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen sekä keinot ja jonka lukuun käsittely suoritetaan. Rekisterinpitäjän asema asettaa rekisterinpitäjänä toimivalle taholle joukon säädöksiin kuuluvia oikeuksia ja velvollisuuksia. Tästä syystä rekisterinpitäjän rooli henkilötietojen käsittelyssä on hyvin keskeinen.

¹⁴² HTD 95/45/EY, 2 artikla, kohdat a) ja b).

¹⁴³ HTD 95/45/EY, 3 artikla, journalismin osalta artikla 9.

¹⁴⁴ Ollila 2014, s. 816.

Google Spain tapauksessa oli hyvin merkittävää se, määriteltiinkö Google ensinkään rekisterinpitäjäksi vaiko ei. Loput ennakkotapaukseen liittyvistä kysymyksistä, rekisteröidyn oikeuksista sekä Googlen velvollisuuksista, kuten velvollisuus poistaa tietoja rekisteröidyn pyynnöstä, olivat täysin riippuvaisia siitä, määritteleekö unionin tuomioistuin Googlen rekisterinpitäjäksi. Rekisterinpitäjän määritelmästä seurasi Googlelle velvollisuus noudattaa oikeus tulla unohdetuksi periaatetta, joka on Ollilan mukaan koko Google Spain ratkaisun kiistanalaisin kysymys.¹⁴⁵

5.2 Rekisterinpitäjä tietosuojasäännösten valossa

Rekisterinpitäjällä tarkoitetaan henkilötietodirektiivin 2 artiklan d) kohdassa

”rekisterinpitäjällä” luonnollista tai oikeushenkilöä, julkista viranomaista, virastoa tai muuta toimielintä, joka yksin tai yhdessä toisten kanssa, määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen ja keinot; jos käsittelyn tarkoitus ja keinot määritellään kansallisessa tai yhteisön laeilla tai asetuksilla, rekisterinpitäjä tai erityiset perusteet rekisterinpitäjän nimeämiseksi voidaan vahvistaa kansallisten tai yhteisön säännösten mukaisesti.

Yllä olevan määritelmän mukaan henkilötietodirektiivi määrittelee rekisterinpitäjäksi luonnollisen tai oikeushenkilön, julkisen viranomaisen, viraston tai muun toimielimen, joka, yksin tai yhdessä toisten kanssa, määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen ja keinot. Rekisterinpitäjän määritelmällä on ratkaiseva rooli oikeudellisen vastuun osoittamisessa, sillä rekisterinpitäjä päättää käsittelyn tarkoituksen sekä käsittelyn keinot. Rekisterinpitäjällä on sen lisäksi vastuu henkilötietolainsäädännön edellytysten noudattamisesta kuten henkilötietojen käsittelyn laillisuudesta ja laadullisista vaatimuksista. Näiden lisäksi rekisterinpitäjä on vastuussa rekisteröidyn oikeuksien toteutumisesta. Rekisterinpitäjän velvollisuuksia tarkastellaan seuraavassa kappaleessa 5.2.1.

¹⁴⁵ Ollila, 2014, s. 816.

Googlea pidettiin edellä olevan määritelmän mukaisesti rekisteripitäjänä Google Spain tuomiossa. Unionin tuomioistuimen ratkaisua on tältä osin pidetty jopa yllättävänä ja erikoisena¹⁴⁶. Yllättävyys tulee paljolti siitä, että ratkaisu perustuu henkilötietodirektiivin määritelmään rekisterinpitäjästä. Direktiivi on annettu jo vuonna 1995, jolloin hakukoneiden asema ei ollut vielä se mitä se on tänä päivänä. Direktiivin rekisterinpitäjää koskevia säännöksiä ei siis ole säädetty silmällä pitäen internetissä toimivan hakukoneen asemaa eikä internetin kehitystä voitu silloin vielä ennustaa. Unionin tuomioistuimen ratkaisussa kuitenkin todetaan, että koska säännöksen sananmuodon mukaan tavoitteena on rekisteröityjen tehokas ja kattava suojeleminen, on henkilötietodirektiivin rekisterinpitäjää määrittelevää säännöstä tulkittava määrittämällä rekisterinpitäjän käsite laajasti.¹⁴⁷

Rekisterinpitäjän lisäksi henkilötietodirektiivin 2 artiklan e) kohdassa on määritelty henkilötietojen *käsittelijä*, jolla tarkoitetaan luonnollista tai oikeushenkilöä taikka julkista viranomaista tai virastoa tai muuta toimielintä, joka käsittelee henkilötietoja rekisterinpitäjän luokan. Henkilötietojen käsittelijä voi siis olla esim. virastossa työskentelevä virkamies. Pelkkä henkilötietojen käsittely ei siis tee kenestäkään tai mistään tahosta rekisterinpitäjää.

5.2.1 Rekisterinpitäjän velvollisuudet

Siinä missä rekisteröidyllä on tiettyjä oikeuksia omien tietojensa käsittelyn suhteen, näyttäytyvät ne rekisterinpitäjän näkökulmasta rekisterinpitäjän velvollisuuksina. Rekisterinpitäjän velvollisuuksista EU-oikeudessa on säädetty henkilötietodirektiivissä. Henkilötietodirektiivissä rekisterinpitäjän velvollisuuksia ei ole esitetty mitenkään kootusti, vaan ne täytyy poimia direktiivistä peilaten osittain rekisteröidyn oikeuksia sekä henkilörekisterisäännösten yleisiä periaatteita. Direktiivi jättää jossakin kohdissa harkintamarginaalia jäsenvaltioiden oman harkinnan suhteen, sillä direktiivi on voitu implementoida jäsenvaltioissa hieman erisältöisenä. Tämän suhteen tilanne muuttuu, kun ensi vuoden toukokuussa astuu voimaan uusi tietosuoja-asetus, joka sinällään on välittömästi jäsenvaltioita velvoittavaa.

¹⁴⁶ Esim Ek kirjoittaa ”Unionin tuomioistuin päätyi hieman erikoiseen ratkaisuun katsoessaan hakukokeen ylläpitäjän rekisterinpitäjäksi” Ek 2015, s. 117.

¹⁴⁷ EUT:n ratkaisu C-131/12 perustelut, kohdat 32 – 34.

Henkilötietodirektiivin mukaan rekisterinpitäjän velvollisuuksiin kuuluu mm. *tietojen laatu* koskevien periaatteiden noudattaminen. Laadullisiin vaatimuksiin kuuluu, että tietoja käsitellään asianmukaisesti ja laillisesti (asianmukaisuus vaatimus) ja henkilötietoja kerätään vain nimenomaista ja laillista tarkoitusta varten (tarkoitussidonnaisuus vaatimus). Tämän lisäksi käsiteltävien henkilötietojen tulee olla asianmukaisia, olennaisia eivätkä liian laajoja siihen tarkoitukseen mihin ne on kerätty. Lisäksi henkilötietojen tulee olla täsmällisiä ja tarvittaessa päivitettyjä – virheelliset ja puutteelliset tiedot pitää korjata tai poistaa. Näiden lisäksi laadullisiin vaatimuksiin kuuluu vielä vaatimus siitä, että henkilötietoja säilytetään vain sen ajan, kuin se on tarpeen.¹⁴⁸

Laadullisten periaatteiden lisäksi rekisterinpitäjän tulee huolehtia henkilötietojen käsittelyn *laillisuutta koskevista* vaatimuksista. Laillisuutta koskeviin periaatteisiin kuuluu, että henkilötietoja voidaan käsitellä ainoastaan rekisteröidyn yksiselitteisellä suostumuksella.¹⁴⁹ Suostumus ei ole kuitenkaan välttämätön, jos henkilötietojen käsittely on tarpeen sellaisen sopimuksen täytäntöön panemiseksi, jossa rekisteröity on osallisena, jos käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän laillisen velvoitteen noudattamiseksi sekä jos henkilötietojen käsittely on tarpeen rekisteröidyn elintärkeän edun suojaamiseksi. Näiden lisäksi henkilötietojen käsittely on mahdollista ilman rekisteröidyn suostumusta, jos käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai julkisen vallan käyttämiseksi tai jos käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän tai tiedot saavan sivullisen oikeutetun intressin toteutumiseksi paitsi milloin tämän intressin syrjäyttää rekisteröidyn oikeus henkilötietodirektiivin 1 artiklan 1 kohdan mukaisiin perus- ja vapausoikeuksiin sekä oikeus yksityisyyteen.

Laadullisten ja laillisuutta koskevien periaatteiden lisäksi rekisterinpitäjän tulee huolehtia siitä, että rekisteröity on tietoinen häntä koskevien tietojen keräämisestä sekä taattava rekisteröidylle oikeus saada vapaasti ja kohtuullisen väliajoin tietoja siitä, käsitelläänkö rekisteröityä koskevia tietoja ja mihin tarkoituksiin sekä rekisteröidyn oikeudesta saada nämä tiedot itselleen. Tiedonsaantioikeuteen kuuluu myös oikeus saada tapauskohtaisesti sellaiset tiedot oikaistuiksi tai poistetuksi, joiden käsittely ei ole enää direktiivin mukaista.¹⁵⁰

¹⁴⁸ HTD 95/45/EY, 6 artikla.

¹⁴⁹ Rekisteröidyn suostumuksella tarkoitetaan henkilötietodirektiivin 2 artiklan h) kohdan mukaan kaikenlaista vapaaehtoista, yksilöityä ja tietoista tahdon ilmaisua, jolla rekisteröity hyväksyy henkilötietojensa käsittelyn.

¹⁵⁰ HTD 95/45/EY, 12 artikla, b) kohta.

5.3 Internetin hakukone rekisterinpitäjänä

Googlen Spain ratkaisussa hakukoneen (Googlen Searchin) toiminta katsottiin henkilötietojen käsittelyksi ja hakukone rekisterinpitäjäksi koska henkilötietodirektiivin 2 artiklan b ja d alakohtaa on tulkittava niin, että

hakukoneen sellaisen toiminnan, joka käsittää sivullisten internetissä julkaisemien tai siihen liittämien tietojen löytämisen automaattisen indeksoinnit ja tilapäisen tallentamisen sekä lopuksi kyseisten tietojen asettamisen internetin käyttäjien saataville tietyssä etusijajärjestyksessä, on katsottava olevan kyseisen 2 artiklan b alakohdassa tarkoitettua ”henkilötietojen käsittelyä” silloin kun näihin tietoihin sisältyy henkilötietoja ja toisaalta kyseisen hakukoneen ylläpitäjää on pidettävä mainitun 2 artiklan d alakohdassa tarkoitettuna ”rekisterinpitäjänä”.¹⁵¹

Unionin tuomioistuin pohti Googlen rekisterinpitäjän asemaa määritellessään, että hakukoneen käsittelemät henkilötiedot eroavat niistä tiedoista, jotka ovat sisällytetty internetsivuille. Unionin tuomioistuimen mukaan tämä tarkoittaa sitä, että Google menee näin henkilötietojen käsittelyssä, jopa pidemmälle, kuin ne sivut, joihin henkilötiedot ovat alun perin sisällytetty ja tämä mahdollistaa internetin käyttäjän löytävän sivuja, joita hän ei ilman hakukonetta olisi löytänyt.¹⁵² Tämä tulkinta osoittaa, että unionin tuomioistuin pitää hakukoneiden toimintaa internetissä hyvin merkittävänä tietojenkäsittelynä. Lisäksi tuomion mukaan hakukoneen tapa indeksoida tiedot ovat osoitus siitä, että näin hakukone määrittää käsittelyn tarkoituksen ja keinot. Hakukoneen tapa esittää hakutuloksia ei ole välttämättä aivan sattumanvarainen. Hakutulosten näkyvyys listan kärjessä voi johtua henkilötiedot sisältävän sivuston suosioista (valtakunnallinen suosittu sanomalehti), artikkelissa olevista muista suosituista hakusanoista jne. Hakukoneen esittämä hakutulosten lista ei myöskään laita hakutuloksia järjestykseen sen mukaan, missä henkilöä koskevat tiedot olisivat tarkempia tai enemmän asiallisia tai edes tosia. Hakutuloslista voi siis olla täysin sattumanvarainen siihen nähden, millaisia tietoja ja miten paljon tietoja henkilöstä on internetissä ja tästä syystä antaa

¹⁵¹ EUT C-131/12, tuomiolauselman kohta 1.

¹⁵² EUT C-131/12, kohta 35 ja 36.

henkilöstä aivan virheellisen kuvan. Google Search käyttää lisäksi muutamassa ensimmäisessä hakutuloksessa puhtaasti kaupallisia sivustoja, maksettuja mainoksia, jolloin tietyn hakusanan käyttäminen lähes aina tuottaa ensimmäisiksi hakutuloksiksi näiden sivustojen tuottamat tulokset. Täysin sattumanvaraisesti hakutulokset eivät siis tule näkyville ja tästä syystä Googlen on katsottu nimenomaan toimivan rekisterinpitäjänä, joka määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen ja keinot. Sivustojen ylläpitäjillä on kuitenkin jossain määrin mahdollisuus vaikuttaa hakutulosten esiintymiseen todennäköisyyteen syöttämällä sivustolle sellaisia hakukriteereitä, jotka kasvattavat hakutulosten näkyvyyttä. Tätä toimintoa on mahdollista käyttää myös väärin kolmannen osapuolen taholta, joka haluaa syöttää virheellistä tietoa jostakin henkilöstä ja näin vaikuttaa hakutulosten näkymiseen.¹⁵³

Julkisasiamies Jääskinen oli omassa ratkaisuehdotuksessaan eri linjoilla lopullisen tuomion kanssa. Jääskisen mukaan internetin hakukone ei sinällään luo uutta sisältöä vaan ainoastaan kertoo, mistä hakijan etsimä tieto on löydettävissä.¹⁵⁴ Hakukoneen ylläpitäjällä, joka ainoastaan osoittaa mistä tieto löytyy, ei ole määräysvaltaa sivustojen sisältöön eikä voi siten vastata niillä olevista henkilötiedoista. Lisäksi hakukoneella ei ole mitään suhdetta niille sivuille, joilla voi olla henkilötietoja. Henkilötietojen erottaminen muista tiedoista ei hakukoneen indeksointitoiminnoilla ole mahdollista. Hakukoneen ylläpitäjä voi tietää henkilötietojen olemassa olosta vain sillä yleisellä tasolla, että joillakin sivuilla on tietoja, jotka ovat henkilötietoja tai muuten liittyvät henkilön yksityisyyteen. Jääskinen vielä lisää, että hakukone ei voi täyttää henkilötietodirektiivin 6,7 ja 8 artiklassa säädettyjä rekisterinpitäjälle asetettuja velvollisuuksia koska tiedot ovat muiden ylläpitäjien isännöimillä sivuilla.¹⁵⁵

Hakukone on velvollinen poistamaan tietoja, joita se ei ole itse asettanut esille. Hakukoneet ovat internetin toiminnan kannalta lähes välttämättömiä, mutta ovat hankalassa tilanteessa, koska automaattinen indeksointi ei pysty karsimaan kaikkia ei-toivottuja tietoja pois hakutuloksista. Hakukoneen mahdollisuus valvoa tuottamiensa hakutulosten laatua on mahdollista, koska hakutulosten indeksointi on täysin automaattista eikä ohjelmalle ole mahdollista

¹⁵³ Ruikka 2016, s. 695.

¹⁵⁴ EUT C-131/12, Jääskinen, kohta 33.

¹⁵⁵ EUT C-131/12, Jääskinen, kohdat 84 – 89.

syöttää tehtävää, jossa se osaisi poistaa tarpeettomia tai vanhentuneita henkilötietoja. Unionin tuomioistuimen ratkaisussa Lindqvist, todettiin, että ”toimenpide, jolla henkilötiedot on laitettu internetsivuille, on henkilötietojen käsittelyä”.¹⁵⁶ Jääskisen mukaan tästä seuraa, että lähdesivuilla henkilötiedot alun perin julkaissut toimija on rekisterinpitäjä, jonka vuoksi lähdesivujen ylläpitäjän tulee noudattaa kaikkia henkilötietodirektiivin sisältämiä säännöksiä rekisterinpitäjästä.¹⁵⁷ Henkilötiedon sisältävä lähdesivusto voisi Jääskisen mukaan estää henkilötietoja sisältävien sivujen näkymisen Googlen hakutuloksissa käyttämällä sivun indeksoinnissa nk. sulkukodeja (exclusion codes). Kyseisten koodien on tarkoitus ohjata hakukoneen toimintaa, niin, ettei hakukone indeksoi sivua eikä näytä sitä hakutuloksissa.¹⁵⁸ Sulkukoodien käyttäminen mahdollistaisi alkuperäisen lähdesivuston (esim. Google Spain tapauksessa espanjalaisen sanomalehden) parantavan yksityiselämän suojaa, asettamalla kyseisen sivun sulkukoodien taakse. Sivulla olevat muut asiat olisi edelleen mahdollista löytää muilla hakusanoilla, mutta ei henkilön nimellä tehtävillä hakusanoilla. Sivun olisi siis edelleen internetissä haettavissa, mutta sulkukoodi antaisiin henkilölle lisäsuojaa.

Unionin tuomioistuimen ratkaisu on asettanut hakukoneyhtiöt erikoiseen, lähes viranomaisen asemaan. Julkisasiamies esitti ratkaisuehdotuksessaan toiveen unionin tuomioistuimelle, ettei se jättäisi ristiriitaisten intressien (sananvapaus, elinkeinonvapaus, yksityiselämän suoja) tasapainon arvioimista hakukoneille. Julkisasiamies toteaa lisäksi, että mikäli unionin tuomioistuin säilyttää tällaisia poistamiskäytäntöjä hakukoneiden tehtäväksi, johtaa se todennäköisesti siihen, että joko kaikki poistetuiksi pyydetty linkit poistetaan automaattisesti tai siihen, että suurimmat hakukoneyhtiöt joutuvan käsittelemään hallitsemattoman määrän pyyntöjä ja tekemään harkinnan jokaisen pyynnön kohdalla erikseen.¹⁵⁹ Tämän tehtävän asettaminen Googlelle on jossain määrin ongelmallista. Tällaisten kysymysten vastuuttaminen taholle, jolla on huomattavan suuri markkina-asema ja voidaan sanoa, että myös tietyllä tavalla valtaakin sen suhteen, millaisia tietoja hakukoneen avulla on löydettävissä, jättää päätöksenteon oikeudesta tulla unohdetuksi yksityisen toimijan vastuulle.¹⁶⁰

¹⁵⁶ EUT C-101/01, tuomion kohdat 25 – 27.

¹⁵⁷ EUT C-131/12, Jääskinen, kohta 40.

¹⁵⁸ EUT C-131/12, Jääskinen, kohta 41.

¹⁵⁹ EUT C-131/12, Jääskinen, kohta 133.

¹⁶⁰ Alén-Savikko, 2015, s. 433.

Hakukone rekisterinpitäjänä ei voi kuitenkaan toteuttaa kaikkia hakukoneelle asetettuja velvollisuuksia. Toisin kuin perinteisissä henkilörekistereissä hakukoneella ei ole omaa rekisteriä, jossa säilytetään internetissä olevia tietoja, vaan kyseiset tiedot järjestetään ja saatetaan näkyville vasta kun hakukoneelle annetaan hakukäsky. Näin ollen hakukone ei voi suoranaisesti millään tavalla kontrolloida järjestämiensä tietojen laadullisia tai laillisia vaatimuksia, koska kaikki hakukoneen järjestämät tiedot tulevat kolmansilta osapuolilta vasta siinä vaiheessa, kun hakukoneelle tehdään haku jollakin asiasanalla tain henkilön nimellä. Euroopan unionin tietosuojatyöryhmä onkin katsonut, että rekisterinpitäjän velvollisuudet voivat vaihdella sen mukaan millaisesta rekisterinpitäjästä on kysymys sekä käsiteltävien tietojen ja käsittelystä rekisteröityyn koituvien riskien perusteella. Näin ollen kaikki rekisterinpitäjän velvollisuudet eivät välttämättä ole samanlaisia kaikille rekisterinpitäjille.¹⁶¹

5.3.1 Google rekisterinpitäjänä

Google on internetin hakukoneista maailmanlaajuisesti suurin ja eniten käytetty. Hakukonetoiminta on vain osa yhdysvaltalaisen Google Inc:n liiketoiminnasta. Hakukoneliiketoiminta on Google Inc. emoyhtiöön kuuluvan Google Searchin alaista. Varsinkin Euroopassa Googlen asema on todella merkittävä. Googlen markkinaosuus hakukoneissa on Euroopassa yli 90 % ja Suomessa jopa 95 %. Yhdysvaltojen hakukonemerkkinoilla kilpailu on tiukempaa ja Googlen osuus hakukoneena on 70 %:n luokkaa ja sen ennustetaan laskevan entisestään, kun osa suosituista selaimista vaihtaa tai on jo vaihtanut oletushakukoneiksi Yagoon tai jonkun muun hakukoneen.¹⁶² Ei siis ole aivan sattumaa, että ensimmäinen hakukonetta rekisterinpitäjänä koskeva oikeustapaus Euroopan unionin tuomioistuimessa koski juuri Googlea. Hakukoneena Google ei toimi pelkästään tiedonhakijana ja tietojen esille asettajana vaan se myös indeksoi ja toimittaa hakutulokset tietyn systeemin mukaisesti. Googlen rahoittaa toimintansa mainostuloilla, jolloin hakutuloksiin myös valikoituu maksettuja mainoksia, jotka usein näkyvät hakutuloksissa ensimmäisinä.

Google hakukoneen Google Searchin toiminta on jakautunut alueellisesti niin, että Euroopan alueella toimii eri hakukoneyhtiö kuin Yhdysvalloissa. Lisäksi Euroopan alueella jokaisella

¹⁶¹ WP29, 218, s. 3.

¹⁶² Stat Counter, <http://gs.statcounter.com/press/yahoo-gains-further>.

maalla on oma hakukoneensa, jolloin sama hakusana Suomen tai Italian hakukoneella todennäköisesti antaa erilaisen hakutuloksen. Kun kirjautuu selaimelle tai Googlen hakukoneella Euroopassa avautuu automaattisesti Googlen hakusivu, joka suorittaa haun eurooppalaisen Google Search tietokannan kautta. Euroopan ulkopuolella taas haku suoritetaan kulloinkin sen maan tai mantereen Googlen tietokannan kautta. Tällä on merkitystä erityisesti yksityiselämää koskevien tietojen ja erityisesti niiden poistamisen osalta. Unionin tuomioistuimen ratkaisu ulottuu vain eurooppalaisen Google Search tietokannasta tehtyihin hakuihin, eikä lainkaan esim. Yhdysvalloissa sijaitsevan Google Search tietokannan hakuihin. Edelleen tämä tarkoittaa sitä, että vaikka Google Search poistaa henkilön nimellä tehdyn haun tulokset eurooppalaisen Google Searchin palvelimelta, tiedot on mahdollista saada näkyviin käyttämällä jotakin Euroopan ulkopuolista Google hakukonetta.¹⁶³

5.3.1.1 Googlen tietojenpoistokäytännöt

Google on suorittanut jossain määrin tietojenpoistoa jo ennen Google Spain tuomiota. Google on poistanut mm. lapsipornoon liittyvää materiaalia ja saattanut poistaa aivan oma-toimisesti tilinumeroita, luottokorttien numeroita tai kuvia allekirjoituksista. Nämä tiedot ovat kuitenkin luonteeltaan täysin teknisiä, eivätkä sinänsä rajoita julkaisijan sananvapautta.¹⁶⁴ Google poistaa myös viranomaisen myöntämät henkilötunnukset mutta ei esim. syntymäaikoja. Lisäksi Google on ilmoittanut, ettei yleensä poista materiaalia viranomaisten julkaisemilta sivustoilta, koska ne ovat yleensä julkisia. Google informoi internet sivuillaan Google Spain tuomion mukaista tietojenpoistopyyntöön liittyvää prosessia kuluttajille seuraavasti:

Arvioidessamme pyyntöäsi katsomme, sisältävätkö tulokset vanhentuneita tietoja yksityiselämästäsi. Harkitsemme myös, tulisiko tiedot säilyttää hakutuloksissa yleisen edun nimissä. Tämä voi koskea esimerkiksi tapauksia, jotka liittyvät talouspetoksiin, ammatillisiin väärinkäytöksiin, rikostuomioihin tai julkiseen toi-

¹⁶³ Googlen ohjeet oman sijainnin muuttamisesta https://support.google.com/websearch/answer/179386?hl=fi&ref_topic=3378866, käyty 4.3.2017.

¹⁶⁴ Googlen tietojenpoistokäytännöt <https://support.google.com/websearch/answer/2744324>, käyty 4.3.2017.

*mintaasi virkamiehenä tai julkisessa luottamustoimessa. Nämä ovat vaikeita päätöksiä, eikä Google yksityisenä organisaationa ole välttämättä paras taho arviomaan pyyntöäsi. Jos olet eri mieltä päätöksestämme, ota yhteyttä paikalliseen tietosuojaviranomaiseen.*¹⁶⁵

Yllä olevan informaation ja ohjeistuksen lisäksi Google ylläpitää ns. avoimuusraporttia, jossa se kertoo mm. tietoja vastaanottamistaan halutulosten poistopyynnöistä. Google on pitänyt rekisteriä poistopyynnöistä 29.5.2014 lähtien. Kahden ja puolen vuoden aikana 13.2.2019 Google oli vastaanottanut 688 868 poistopyyntöä, joka sisältää 1 905 513 url-osoitetta. Suomesta Google on saanut edellä mainitussa ajassa 7446 poistopyyntöä, jotka koskivat yhteensä 24 213 url -osoitetta. Kaikista käsitellyistä poistopyynnöistä Google on poistanut pyydetyistä url -osoitteista noin 43 prosenttia. 57 prosenttia pyydetyistä url -osoitteista on päätetty jättää poistamatta. Lukujen lisäksi Googlen avoimuusraportti sisältää esimerkkejä tehdyistä poistoista tai poistamatta jättämisistä.¹⁶⁶ Tällä hetkellä avoimuusraportti sisältää 23 erilaista esimerkkiä, joista olen poiminut muutaman tähän esimerkiksi:

Kun olimme poistaneet lievää rikosta käsitelleen uutisartikkelin, sanomalehti julkaisi kyseisestä poistosta kertovan artikkelin. Ison-Britannian tietosuojaviranomainen (Information Commissioner's Office) määräsi meitä poistamaan toisenkin artikkelin hakutuloksista, sillä se sisälsi tapaukseen liittyvän yksityishenkilön nimen. Poistimme sivun henkilön nimen hakutuloksista.

Saimme yksittäiseltä henkilöltä useita pyyntöjä poistaa 20 linkkiä viimeaikaisiin artikkeleihin, jotka käsittelevät hänen työn puitteissa tehdyistä talousrikoksista johtuvaa pidätystä. Emme poistaneet sivuja hakutuloksista.

Saimme rikoksen uhrilta pyynnön poistaa kolme linkkiä, jotka kertoivat kyseisestä vuosikymmeniä sitten tapahtuneesta rikoksesta. Poistimme sivut hänen nimensä hakutuloksista.

¹⁶⁵ Googlen tietosuoja ja käyttöehdot <https://www.google.fi/intl/fi/policies/faq/>.

¹⁶⁶ <https://www.google.com/transparencyreport/removals/europeprivacy/?hl=fi>, käyty 13.2.2017.

Korkea-arvoinen virkamies pyysi meitä poistamaan viimeaikaiset artikkelit, joissa kerrottiin hänen vuosikymmenien takaisesta rikostuomiostaan. Emme poistaneet artikkeleita hakutuloksista.

Kyseisistä esimerkeistä sekä luvuista voi hyvin nähdä, että ainakaan Google ei ole lähtenyt julkisasiamies Jääskisen ”pelkäämälle” linjalla eli poistamaan kaikkia tietoja, joista Googlelle on tehty poistopyyntöjä. Näyttää siltä, että Google haluaa pitää kiinni asemastaan hakukoneena, jolla on internetin helppokäyttöisyyden lisäksi myös tehtävä jakaa muuntele-matonta informaatiota internetissä julkaistusta materiaalista. Googlen avoimuusraportin esi-merkeissä on nähtävissä linja, jossa rikoksen asianomistaja saa tietonsa poistetuksi, mutta rikoksesta epäillyllä tai tuomitulla samaa oikeutta ei Googlen hakutuloksiin ole. Google on perustanut komitean¹⁶⁷, jonka tarkoituksena on selvittää eurooppalaisen tietosuojan sisältöä ja kyetä sitä paremmin palvelemaan käyttäjien tarpeita. Googlen tämän hetkisen linjan mu-kaan komitean tehtäviin epäilemättä kuuluu selvittää, että kuinka paljon Euroopan tietosuo-jalainsäädäntö rajoittaa Googlen toimintaa. Tietojenpoistopyyntöjen suuresta määrästä nou-see kuitenkin mieleen kysymys siitä, onko tuomio luonut suurelle yleisölle ehkä hieman har-haanjohtavankin kuvan siitä, miten tehokkaasti omia tietojaan voi saada poistetuksi hakuko-neen tuloksista.

Googlestä ei siis ole tullut vain poistopyyntöjen automaattinen toteuttaja. Tästä tuoreena esi-merkkinä myös Suomessa käynnissä oleva tietojenpoistoon liittyvä Google tapaus, jossa Google on valittanut korkeimpaan hallinto-oikeuteen hallinto-oikeuden tuomiosta, jossa hal-linto-oikeus määräsi Googlea poistamaan henkilön tietoja hakutuloksista. Google valittaa ratkaisusta vedoten painokkaasti sananvapauteen asiassa, jossa Googlen näkemyksen mu-kaan suurella yleisöllä on legitiimi tietojensaantioikeus. Tätä tapausta käsitellään tarkemmin luvussa 6.4.

Google on joka tapauksessa osoittanut, ettei tule kevyin perustein poistamaan sille poistet-tavaksi esitettyjä tietoja. Tässä tapauksessa Google tuntuu lisäksi osoittavan aivan erityistä yhteiskunnallista agendaa perustellessaan poistettavaksi määrättyjen tietojen olevan tärkeitä

¹⁶⁷ Tästä mm. Financial Times 30.5.2014 <https://www.ft.com/content/b827b658-e708-11e3-88be-00144feabdc0> käyty 20.2.2017.

yhteiskunnallisen keskustelun vuoksi ja puolustaa asemaansa sananvapauden mahdollistajana internetissä. Unionin tuomioistuin ei Google Spain ratkaisussa soveltanut unionin lainsäädäntöä mitenkään aivan ennennäkemättömällä tavalla, vaikka tuomio onkin saanut arvostelua sen yllättävyydestä. Unionin tuomioistuin kuitenkin loi uuden käytännön, joka on jo lyhyessä ajassa aiheuttanut massiivisen määrän tietojenpoistopyyntöjä ainakin Googlle.

5.3.2 Muut internetin hakukoneet

Google Spain tapauksen jälkeen jotkin tahot ovat kehottaneet kuluttajia ja toimittajia käyttämään muita hakukoneita.¹⁶⁸ Google Spain ratkaisu ei kuitenkaan koska vain Googlea, mutta tietojenpoistopyyntö pitää ensin osoittaa hakukoneyhtiölle, jolloin poistopyyntö pitää tehdä kaikille niille hakukoneille, joilta haluaa tietonsa poistettavan. Epäselvää kuitenkin on, mitkä kaikki internetin toimijat määrittellään hakukoneiksi ja sitä myöten mahdollisesti rekisterinpitäjiksi. Johdanto osiossa käytiin esimerkkinä kotimaisia keskustelupalstoja tallentavaa Hollilla.com sivustoa. Kyseinen sivusto määrittelee itse itsensä ainakin internet-sivuilla olevien tietojen mukaan hakukoneeksi. Hollilla sivusto tallentaa kotimaisia keskustelusivustoja sellaisenaan ja erilaisten hakufilttereiden kautta sivustolla on mahdollista tehdä hakuja, joiden tulokset eivät ainakaan aina näyttäisi löytyvän Google haulla. Hollilla sivusto siis tallentaa keskustelupalstojen keskusteluketjuja, jotka voivat sisältää tietoja, jotka ovat Googlen hakutuloksista määrätty poistettavaksi. Hollilla sivusto tallentaa ainoastaan keskustelupalstoja, mutta onko se Googlen tavoin rekisterinpitäjä ja vastuussa indeksoimastaan tiedosta Googlen tavoin ja tulisiko sivuilla olla mahdollisuus pyytää tietojen poistoa? Hollilla sivusto itse ilmaisee sivuston lisätiedot kohdassa asian nk. vastuuvapauslausekkeessa:

Hollilla.com toimii hakukoneen tavoin valmistaen indeksoiduista sivuista väli-muistitallenteita. Hollilla.com ei vastaa sivustolla esiintyvistä sisällöistä, eikä ole listattujen myynti-, vaihto- ja ostoilmoitusten kaupankäynnin osapuoli.

¹⁶⁸ Alén-Savikko, 2015, s. 431.

Hollilla sivuston ylläpito siis määrittelee sivuston toimivan hakukoneen tavoin. Googlestä Hollilla kuitenkin eroaa siinä, että Hollilla valmistaa sivuista välimuistitallenteita. Onko siis kyseessä Googlen kaltainen hakukone vai jokin muu hakemista helpottava työkalu? Yhteydenottolomakkeen yhteydessä sivusto kuitenkin antaa mahdollisuuden tietojenpoistoon:

Mikäli huomaat, että hollilla.com on indeksoinut mielestäsi sopimatonta sisältöä tai tunnet, että tekijänoikeuksiasi on loukattu, voit jättää tässä myös sisällönpoistopyynnön. Huomaathan, että vaadimme kaikkien poistopyyntöjen jättäjiltä yhteystiedot, jotta voimme tarkistaa pyyntöjen oikeellisuuden. Pyyntöistä tulee löytyä lisäksi linkit jokaiseen sivuun tai kuvaan erikseen, joita pyyntö koskee. Puutteellisilla tiedoilla lähetettyjä pyyntöjä ei käsitellä.¹⁶⁹

Vaikka Hollilla sivusto toimisikin vastuullisesti ja olisi valmis poistamaan pyydettyä tarpeettomat hakutulokset, niin kuinka moni yksityiselämästään huolissaan oleva henkilö tuntee tällaiset sivustot. Tietojenpoistopyynnön tekeminen hakukoneyhtiöille edellyttää internetin käyttäjältä melko hyvää ja ajantasaista tuntemusta internetissä olevista toimijoista ja erilaisista hakukoneyhtiöistä sekä niiden toiminta-alueesta. Selvää kuitenkin on, että koska Google Spain ratkaisu antaa poistettavan tiedon jäädä lähdesivuille, on tällaisten vaihtoehtojen hakusivustojen merkitys varmastikin lisääntymässä. Muiden hakukoneiden käyttöä (esim. Yahoo ja Bing) saattaa myös lisätä se, että joidenkin Googlen hakutulosten etusivun alalaitaan ilmestyy välillä teksti:

Osa tuloksista on ehkä poistettu eurooppalaisen tietosuojalain nojalla

Tällainen teksti ei tule automaattisesti näkyviin jokaisen haun kohdalla. Teksti näytetään Eurooppalaisille hakukoneen käyttäjille ja yleensä vain silloin kun hakukone tulkitsee hakukyselyn tarkoittavan jotakin henkilöä.¹⁷⁰ Poistoilmoitus ei siis automaattisesti tarkoita, että kyseisille hakusanoilla tietoja olisi poistettu. Kyseinen teksti saattaa kuitenkin saada uteliaan

¹⁶⁹ Hollilla sivuston yhteydenottolomake <http://www.hollilla.com/contact.php>, käyty 12.2.2017.

¹⁷⁰ Googlen tietosuoja ja käyttöehdot, <https://www.google.com/intl/fi/policies/faq/>, käyty 10.2.2017.

tai tiedon haluisen henkilön kääntymään hakemassaan asiassa joko täysin toisen hakukoneen käyttämiseen tai siirtymään Googlen yhdysvaltalaisen sovelluksen käyttäjäksi, johon eurooppalaista tietosuojalainsäädäntöä ei voi soveltaa. Euroopan unionin ulkopuolella toimiva hakukone voi siksi julkaista myös ne hakutulokset, jotka ovat eurooppalaisen tietosuojalainsäädännön myötä määrätty poistettaviksi.

Hollilla sivusto on tässä vain yhtenä esimerkkinä sivustoista, joista edelleen tietoa on saatavissa, vaikka tieto olisikin poistettu Googlen tai jonkun muun suuren ja tunnetun hakukoneen hakutuloksista. Tämän mahdollistaa se, että poistettava tieto saa pysyä alkuperäisellä lähtesivulla sekä sivuilla jotka eivät toimin eurooppalaisen tietosuojalainsäädännön piirissä sekä niiden hakukoneiden hakutuloksissa, joista niitä ei ole erikseen pyydetty poistettavaksi. Hollilla sivusto indeksoi vain keskustelupalstoja, joten tieto on rajallista, mutta toisaalta internetissä keskustellaan hyvinkin vilkkaasti lähes aiheesta kuin aiheesta ja keskusteluihin usein lainataan pätkiä uutisista tai muuta materiaalia muualta internetistä, jolloin lainatut kohdat säilyvät osana keskustelupalstalla olevaa keskustelua.

Unionin tietosuojatyöryhmä WP29 on esittänyt, että myös muut kuin yleisimmät hakukoneet voidaan katsoa rekisterinpitäjäksi. Henkilö joka haluaa tietonsa poistettavan jostakin hakukoneeksi mahdollisesti katsottavasta palvelusta, voi vedota aina oikeuksiinsa, kun palvelun tuomionmukaiset edellytykset vain täyttyvät.¹⁷¹ Tähän mennessä Google Spain tuomion perusteella joitakin hakutuloksia ja URL-osoitteita, on poistettu mm. Facebookista ja YouTubea.¹⁷²

¹⁷¹ Guidelines on the implementation, kohta 17, s.8.

¹⁷² WP29, 218, s. 3.

6. Oikeus tulla unohdetuksi

6.1 Digitaalinen muisti ja unohtaminen

Oikeus tulla unohdetuksi ei ole vain Google Spain tapauksen esiin nostattama käsite, vaan liittyy laajemmin siihen problematiikkaan, mikä liittyy digitaalisesti tallennettuun tietoon digitaaliseen muistiin ja yksilön oikeudesta saada nämä tiedot pois kaikkien saatavilta. Henkilö voi haluta tietonsa poistetuksi kun tiedoista voi olla hänelle haittaa, ne ovat kiusallisia tai muuten sellaisia, joiden ei halua olla kaikkien ihmisten löydettävissä. Viktor Mayer-Schönberger, kirjoittaa kirjassaan ”Delete: The virtue of Forgetting in the Digital Age” vuodesta 2007, jolloin käsite ”The Right To Be Forgotten” ensimmäisen kerran päätyi hänen muistiinpanoihinsa ja levisi siitä pian mediaan ja muiden asiantuntijoiden pariin. Käsite omaksuttiin hyvin pian osaksi keskustelua digitalisoinnin ja yksityisyyden yhteensovittamisesta.¹⁷³ Kirjassaan Mayer-Schönberger käsittelee unohtamisen ja muistamisen problematiikkaa erityisesti digitaalisessa ajassa. Hän pohtii ihmisen biologista ominaisuutta, jossa muistaminen, varsinkin pitkän ajan kuluessa, on enemmänkin poikkeus ja unohtaminen on oletus. Tästä syystä ihminen on kehittänyt muistiinpanovälineitä, kirjoja ja kansioita, jotta voisi säilöä asioita, joita pitää tärkeänä ja jotka haluaa ja pitää muistaa. Unohtaminen on taas ihmisen luonnollinen keino käsitellä asiat, joita ei ole tarvetta muistaa ja joiden haluaa jäävän historiaan. Digitalisointi on kuitenkin muuttanut tätä tasapainoa ja tehokkaiden digitaalisten muistien ansiosta muistamisesta on tullut pääsääntö ja unohtamisesta poikkeus. Unohtaminen on kuitenkin keskeinen osa inhimillisyyttä, jossa unohtaminen mahdollistaa yksilön elävän tässä hetkessä ja olemaan kykenevä tekemään päätöksiä, ilman kaikkea menneisyyden painolastia. Yksilöiden lisäksi unohtaminen on tärkeää myös yhteisöille ja sille, että ihminen saa uusia mahdollisuuksia elämässään. Ikuinen muisti voi olla uhka perustavanlaatuiselle ihmisyydelle – olla ja toimia hetkessä¹⁷⁴. Tätä kaikkea Mayer-Schönbergerin mukaan uhkaa digitaalinen muisti, joka on halpaa, lähes ääretöntä ja asioiden löytäminen on nopeaa ja helppoa kun samaan aikaan unohtamisesta ja henkilötietojen suojaamisesta on tullut kallista ja monimutkaista.¹⁷⁵ Kirjassaan Mayer-Schönberger kuvailee useita esimerkkejä henkilöistä, joiden työpaikan saannin tai säilyttämisen on pilannut yksi valokuva tai yksi kommentti,

¹⁷³ Mayer-Schönberger, 2009, johdantokappale.

¹⁷⁴ sama, s. 12.

¹⁷⁵ sama, s. 92-93.

jonka henkilö on julkaissut jossakin sosiaalisen median palvelussa. Vaikka kuvat ja kommentit voi poistaa omasta profiilistaan tai palvelualustalta, ovat ne jo tallentuneet hakukoneiden välimuisteihin tai levinneet muualle internetiin eivätkä koskaan unohdu digitaalisesta muistista. Oikeudessa tulla unohdetuksi on kyse nimenomaan digitaalisen muistin ikään kuin keinotekoisesta palauttamisesta inhimillisen muistin tasolle, jolloin osa asioista ikään kuin itsestään pyyhkiytyy pois ihmismuistista. Digitaalisten tietojen ollessa kyseessä ”unohtaminen” eli tietojen poistaminen kuitenkin vaatii konkreettisia toimenpiteitä ja niitä varten tarvitaan sääntelyä sekä yhdenmukaista käsitystä henkilön oikeudesta yksityisyyteen.

6.2 Oikeudesta tulla unohdetuksi sääntelyperusta

Euroopan unionin oikeudessa oikeus tulla unohdetuksi on henkilötietodirektiivistä sekä perusoikeuskirjan säännöksistä johdettu oikeus, jota ei mainita kummassakaan säädöstekstissä omana periaatteenaan. Oikeus tulla unohdetuksi on Google Spain tuomion perusteluissakin mainittu enemmänkin kuvailevana ja monen säännöksen summana, ikään kuin kokoavana terminä, kuin yksittäisenä periaatteena.¹⁷⁶ Sitä periaate myös onkin. Siinä yhdistyy yksityiselämän ja henkilötietojen suoja, henkilötietojen käsittelyyn liittyvät periaatteet sekä rekisterinpitäjän velvollisuudet ja rekisteröidyn oikeudet. Periaatteen taustalla ovat erityisesti henkilötietodirektiivin artikkelit 6, 12(b) ja 14(1)(a) sekä perusoikeuskirjan säännökset yksityiselämän suojasta sekä henkilötietojen suojasta. Henkilötietodirektiivin 6 artiklassa säädetään henkilötietojen laadusta ja siitä kuinka käsiteltävien henkilötietojen on käsiteltävä asianmukaisesti ja laillisesti, niitä kerätään vain tiettyä nimenomaista tarkoitusta varten sekä, että henkilötiedot ovat asianmukaisia ja täsmällisiä. 12 (b) artiklassa säädetään rekisteröidyn oikeudesta saada oikaistuksi, poistetuksi tai suojatuiksi sellaiset tiedot, joiden käsittely ei ole direktiivin mukaista. Artiklassa 14(1) a:ssa puolestaan säädellään rekisteröidyn oikeudesta vastustaa henkilötietojensa käsittelyä.

Unohdetuksi tulemisen oikeuden sisältö voi jossain määrin vaihdella jäsenvaltiokohtaisesti. Tämä riippuu siitä, miten kattavasti henkilötietodirektiivi on kussakin jäsenvaltiossa saatettu voimaan. Esim. Suomessa henkilötietojen ja sitä kautta hakutulosten poistaminen jollakin

¹⁷⁶ Alén-Savikko 2015, s. 415.

muulla perusteella kuin virheellisuuden, puutteellisuuden tai vanhentumisen takia, voi olla hankalaa. Tämä johtuu siitä, että Suomi ei ole implementoinut direktiivin 14 a artiklaa, jonka mukaan rekisteröidyllä on oikeus vastustaa henkilötietojensa käsittelyä tilanteeseensa liittyvien huomattavan tärkeiden ja perusteltujen syiden vuoksi. Tuleva tietosuoja-asetus korjaa tätä ongelmaa ainakin siltä osin, että sääntely on asetuksen voimaantulon jälkeen kaikissa jäsenvaltioissa saman sisältöistä.¹⁷⁷

Unionin perusoikeuskirjan, direktiivin säännösten ja unionin tuomioistuimen ratkaisun lisäksi oikeudesta tulla unohdetuksi ja tietojenpoistoon, tulkinta-apua voi hakea unionin tietosuojatyöryhmän ohjeista. Tietosuojatyöryhmä WP29 (Data Protection Working Party) on perustettu henkilötietodirektiivin 29 artiklalla. WP29 on riippumaton Euroopan unionin neuvonantava toimielin, joka käsittelee tietosuojaan ja yksityisyyden suojaan liittyviä kysymyksiä. WP29 on laatinut Google Spain tuomion pohjalta ohjeet¹⁷⁸, jossa avataan unionin tuomioistuimen tuomiota erilaisin esimerkein ja annetaan ohjeita mm. siitä miten Google Spain ratkaisua tulisi soveltaa käytännössä ja toisenlaisissa yhteyksissä. Ohjeesta löytyy mm. taulukko, jonka avulla voi tarkistaa erilaisia kriteereitä siitä, millaiset tiedot ovat niitä, jotka tulisivat Google Spain tuomion mukaan mahdollisesti poistettavaksi hakukoneen hakutuloksista.

6.2.1 Oikeus tulla unohdetuksi tietosuoja-asetuksessa

Uudessa, ensi vuonna voimaan tulevassa, unionin tietosuoja-asetuksessa oikeus tulla unohdetuksi on nostettu omaksi säännöksekseen. Kyseinen säännös, artikla 17, on otsikoitu ”Oikeus tietojen poistamiseen (”oikeus tulla unohdetuksi”)”. Artiklassa säädetään, että rekisteröidyllä on oikeus saada omat tietonsa poistettua ilman aiheetonta viivytystä jos mm. tietoja ei enää tarvita siihen tarkoitukseen mihin ne on kerätty, jos rekisteröity peruuttaa suostumuksensa, johon tietojen käsittely on perustunut tai jos henkilötietoja on käsitelty lainvastaisesti. Lisäksi artiklan 2 kohdassa säädetään, että mikäli rekisterinpitäjä on julkistanut hen-

¹⁷⁷ Ek, 2015 s. 122.

¹⁷⁸ Guidelines on the implementation of the court of justice of the European Union judgement on ”Google Spain and INC v. Agencia Espanola de proteccion de datos AEDP and Mario Costeja Gonzalez” C-131/12.

kilötiedot ja rekisterinpitäjällä on velvollisuus poistaa ne tarpeettomina, virheellisinä tai lainvastaisina tulee rekisterinpitäjän käytettävissä oleva teknologia ja toteuttamiskustannukset huomioon ottaen toteuttaa kohtuulliset toimenpiteet.

Asetuksen johdanto-osassa todetaan, että luonnollisella henkilöllä tulee olla oikeus saada häntä koskevat virheelliset tiedot oikaistuksi sekä oikeus tulla unohdetuksi. Tämä siis edellyttää sitä, että tietojen säilyttäminen rikkoo tietosuoja-asetusta ja että rekisterinpitäjään voidaan soveltaa unionin oikeutta. Lisäksi katsotaan, että erityisesti oikeus tietojen poistoon tulee kyseeseen silloin, kun rekisteröity on antanut suostumuksen henkilötietojensa käsittelyyn lapsena, kun hän ei ole ollut täysin tietoinen henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä riskeistä ja muista seuraamuksista. Tämä oikeus tulee olla, vaikka rekisteröity ei olisikaan enää lapsi. Erityisesti tämä oikeus tulisi olla silloin kun on kysymys tiedoista, jotka ovat internetissä. Lisäksi tietosuoja-asetuksen johdanto-osassa painotetaan, että mikäli oikeutta tulla unohdetuksi periaatetta halutaan vahvistaa verkkoympäristössä, tulee oikeutta tietojen poistamisen laajentaa niin, että rekisterinpitäjää edellytetään ilmoittamaan henkilötietojen käsittelyä suorittaville rekisterinpitäjille, että rekisteröity on pyytänyt tietojen ja niihin liittyvien linkkien ja kopioiden poistamista.¹⁷⁹

6.3 Minkälaiset tiedot voivat tulla poistettavaksi?

6.3.1 Tietojen luonne

Poistettavaksi voivat Google tuomion mukaan tulla vain hakutulokset, joita on haettu henkilön nimellä tai joissain tapauksissa myös lempinimillä (nk. Right to be delisted). Muilla hakuehdoilla tieto on siis edelleen mahdollisesti löydettävissä.¹⁸⁰

Direktiivin 12 artiklan b alakohtaa ja 14 artiklan ensimmäisen kohdan a alakohdasta on tulkittava siten, että kyseisissä säännöksissä säädettyjen oikeuksien kunnioittamiseksi – ja kunhan noissa säännöksissä säädetyt edellytykset ovat todellakin täyttyneet – hakukoneen ylläpitäjä on velvollinen poistamaan henkilön nimellä

¹⁷⁹ Tietosuoja-asetus 2016/679, johdanto-osa kohdat 65 ja 66.

¹⁸⁰ Guidelines on the implementation, s. 3,9 ja 13.

*suoritetun haun johdosta näkyvästä hakutulosten luettelosta linkit sivullisten julkaisemiin internetsivuihin, joissa on kyseistä henkilöä koskevaa tietoa, myös siinä tilanteessa, että kyseistä nimeä tai kyseisiä tietoja ei ole poistettu ensin tai poisteta samanaikaisesti näiltä internetsivuilta, ja näin on tilanteen mukaan jopa silloin, kun niiden julkaiseminen mainituilla sivuilla on itsessään laillista.*¹⁸¹

Google Spain tuomiossa ei mitenkään tarkasti ole määritelty niitä reunaehtoja, millaisia tietoja hakutuloksista voisi tulla poistettavaksi. Joitakin määreitä nimellä tehtävien tulosten lisäksi kuitenkin on. Nimellä löytyvät hakutulokset voivat tulla poistettavaksi myös vaikka niitä ei poistettaisikaan niiltä sivuilta, joista tiedot alun perin on julkaistu. Tietoja ei myöskään tarvitse poistaa tällaisilta sivuilta, vaikka niiden julkaiseminen näillä sivuilla olisi alun perin täysin laillista. Hakutuloksista poistamiseksi riittää, että tiedot eivät ole direktiivin mukaisia ja varsinkin jos tiedot ovat puutteellisia tai virheellisiä. Unionin tuomioistuimen ratkaisu ei kuitenkaan edellytä, että hakutulokset olisivat lainvastaisia tai virheellisiä, jotta ne voivat tulla poistettavaksi. Hakutulosten ei myöskään tarvitse aiheuttaa vahinkoa, jotta ne voidaan katsoa sellaisiksi tiedoiksi, että ne tulee poistaa. Tuomion mukaan poistamisvaatimusten soveltamisedellytyksiä arvioitaessa on myös mm. otettava huomioon onko henkilön nimellä löytyvissä hakutuloksissa sellaisia tietoja, jonka mukaan henkilöllä on oikeus siihen, että näitä tietoja ei liitetä häneen enää arviointiajankohtana.¹⁸²

Unionin tuomio ei sisällä juurikaan punnintaa sananvapauden ja yksityiselämän suojan välillä. Unionin tuomioistuin ei siis ratkaisussa juurikaan punninnut sitä, ovatko tiedot yleisesti kiinnostavia vai myös merkittäviä. Yleinen kiinnostavuus on laajempi käsite. Se voi liittyä kaikkeen julkiseen toimintaan, jolla ei kuitenkaan ole yleistä merkitystä. Yleinen merkittävyys rajaa siihen sopivimmat tapaukset niihin asioihin, joiden tiedoilla on yleisesti merkitystä, kuten esim. poliittikkoihin liittyvillä asioilla. Unionin tuomioistuimen ratkaisussa ei ole avattu tätä problematiikkaa.¹⁸³ Tuomiossa kuitenkin lausutaan, että silloin kun rekisteröity voi vaatia tietojensa poistamista, se syrjäyttää hakukoneen ylläpitäjän taloudellisen intressin sekä suuren yleisön intressin saada mainitut tiedot saataville. Tästä kuitenkin poikkeuksena

¹⁸¹ EUT C-131/12, tuomiolauselman kohta 3.

¹⁸² EUT C-131/12, tuomiolauselman kohta 4.

¹⁸³ Ek 2015, s. 120.

tilanne, jossa rekisteröidyllä on julkisuudessa sellainen asema, että suurella yleisöllä on oikeus saada nämä tiedot haltuunsa.¹⁸⁴ Google Spain tapauksessa ratkaisevina kriteereinä poistopyynnön kannalta olivat alkuperäisessä lehti-ilmoituksessa olevat, arkaluontoisiksi katsottavat tiedot sekä se, että ilmoitus oli julkaistu alun perin jo 16 vuotta sitten.¹⁸⁵ Tällaisilla asioilla, kun rekisteröitynä on yksityinen henkilö, ei ole yleistä merkittävyyttä.

Oikeus tulla unohdetuksi oikeuden rajat verkkoympäristössä ovat vasta muodostumassa.¹⁸⁶ Käsiteltäväksi on luultavasti tulossa paljon erilaisia tilanteita, joista voi muodostua erilaisia malleja siitä, millaisia tietoja ja millaisissa tilanteissa voisi tulla poistettavaksi. Sonja Heiskala pohtii Google Spain tuomiota käsittelevässä esseessään, potentiaalista tilannetta, jossa julkisuuden henkilö, esim. aikaisemmin politiikassa toiminut, poistuu julkisuudesta, mutta palaa vuosien päästä julkisuuteen ja politiikkaan uudelleen. Kun henkilö poistuu julkisuudesta tai julkisesta tehtävästä, kuinka pitkän ajan päästä hänen julkista tointaan tai siihen liittyvää sellaista toimintaa koskevat tiedot tulevat tarpeettomiksi, jos henkilö on siirtynyt pois julkisesta asemasta. Julkisessa tehtävässä toimiessaan osa hänen yksityisestään elämästään voidaan katsoa tiedoksi, johon yleisöllä on tiedonsaamisintressi. Mutta miten tiedoille käy sen jälkeen, kun henkilö ei enää jatka julkisen toimensa hoitamista. Entä miten suhtautua tällaisiin tietoihin, jos henkilö ehtii saada osan tiedoista poistetuksi, mutta palaakin julkiseen tehtävään myöhemmin vuosien päästä. Mikä tässä tapauksessa on suuren yleisön tiedonsaamisintressi ja -oikeus? Pia Ek taas pohtii tapausta, jossa ei vielä julkisuudessa ollut urheilija on saanut huomautuksen 15 -vuotiaana doping ainetta sisältävän nesteenoistolääkkeen käytöstä. Myöhemmin hänestä tulee huippu-urheilija, mutta vielä 10 vuoden päästäkin hakukoneella suoritettu haku hänen nimellään tuottaa hakutulokseksi maininnan tästä tapahtumasta. Urheilija on usein merkittävän suuren yleisön kiinnostuksen kohteena, mutta miten tulee suhtautua tietoihin, jotka ovat julkaistu jo aikana, jolloin urheilija ei vielä ollut julkisuuden henkilö.¹⁸⁷

¹⁸⁴ EUT C-131/12 tuomiolauselman kohta 4.

¹⁸⁵ EUT C-131/12 kohta 98.

¹⁸⁶ Ruikka 2016, s. 694.

¹⁸⁷ Ek 2015, s. 120.

6.3.2 Tietojen sijainti

Google Spain tuomiossa tärkeänä elementtinä on sen oikeusvaikutuksen ulottuvuus, sillä unionin tuomioistuimen ratkaisu ulottuu vain Euroopan unionin alueelle. Hakukoneyhtiö, joka toimii EU:n ulkopuolella ei ole velvollinen poistamaan henkilön tietoja eurooppalaisen tietosuojalainsäädännön perusteella.

Direktiivin alakohtaa 4 artiklan 1 kohdan alakohtaa on tulkittava siten, että henkilötietojen käsittely suoritetaan jäsenvaltion alueella sijaitsevassa rekisterinpitäjän toimipaikassa tapahtuvan toiminnan yhteydessä kyseisessä säännöksessä tarkoitetulla tavalla silloin kun hakukoneen ylläpitäjä perustaa jäsenvaltioon sivuliikkeen tai tytäryhtiön, jonka tehtävänä on markkinoida ja myydä hakukoneen tarjoamia mainospaikkoja ja jonka toiminta kohdistuu kyseisen jäsenvaltion asukkaisiin.¹⁸⁸

Kyseisen tapauksen kannalta ratkaisu toi hakijalle toivotun lopputuloksen, koska sen myötä Google Spain oli velvollinen poistamaan rekisteröidyn nimellä olevat linkit halutuloksista. Laajemmasta perspektiivistä ratkaisu ei kuitenkaan ole mikään absoluuttinen suoja yksityisyyden suhteen, sillä hakutulokset ovat edelleen mahdollistaa löytää esim. Googlen yhdysvaltalaisella .com päätteisellä Googlen hakusivulla. Googlen hakusivut toimivat eri tavalla Euroopassa kuin Yhdysvalloissa. Eurooppalaisten käytössä olevat hakusivustot noudattavat eurooppalaista tietosuojalainsäädäntöä ja -käytäntöjä.

Google ratkaisun seurauksena internetissä julkaisevia ja toimittajia on kehoitettu käyttämään muita hakukoneita tai käyttämään hyväksi sosiaalisen median tuomia mahdollisuuksia.¹⁸⁹ Hakutuloksista poistaminen ei hävitä itse tietoa, vaan poistaa sen ainoastaan sen hakukoneen tuloksista, josta tietojenpoistoa on pyydetty ja pyyntö on hyväksytty. Tämän lisäksi tiedot saattavat löytyä muilla hakukoneilla tai muilla hakusanoilla. Omien tietojen poistaminen vaatii yksilöltä tietoa internetissä toimivista hakukoneista ja erilaisista muista menetelmistä hakea tietoa. Omien tietojen poistaminen vain Googlen hakutuloksista ei välttämättä takaa

¹⁸⁸ EUT C131/12 tuomiolauselman kohta 2.

¹⁸⁹ Alén-Savikko 2015, s. 431.

kovinkaan kattavaa yksityisyyden suojaa, jos tulevaisuudessa erilaiset muut hakukoneet laajentavat toimintaansa tai niiden suosio kasvaa. Koska tiedot ovat mahdollista löytää myös muilla hakusanoilla tai muilla hakukoneilla eikä niiden poistoa ole tehtävä tiedot sisältäviltä alkuperäisiltä internet sivuilta, on Alén-Savikon mukaan Google ratkaisussa kysymys nimenomaan yksilön suojasta eikä niinkään *tiedonsaantia tai sananvapautta mitätöivästä vastavoimasta*.¹⁹⁰ Nykyinen, Google Spain ratkaisun mukanaan tuoma käytäntö aiheuttaa sen, että suojaa haluavan on tunnettava hyvin internetin hakutoiminnot ja erilaiset hakukoneet ja niiden suosio hakukoneina, jotta voisi varmistaa oman yksityiselämän suojansa.

Tietojenpoistovelvollisuutta nimenomaan hakukoneiden hakutuloksista unionin tuomioistuinin perustelee sillä, miten helppoa internetissä olevaa tietoa on jakaa muille sivustoille, niihinkin maihin, joita eivät unionin lainsäädäntö koske. Näissä tapauksissa yksilön tietosuojaa ei voisi suojata tehokkaasti, jos heidän täytyisi ensin pyytää tietojen poistoa kyseisten sivustojen ylläpidolta, joita voi olla joskus vaikea tai jopa mahdotonta selvittää.¹⁹¹ Unionin tuomioistuin siis katsoo, että alkuperäisiä tietoja sisältävien sivustojen ylläpitäjiä voi olla vaikea selvittää, mutta yksilön voi olla myös vaikea pysyä teknologian kehityksessä mukana niin, että ymmärtäisi, että millä kaikella tavalla hänen tietojaan voidaan internetissä selvittää. Googlen omilta sivuilta löytyy rekisteröidyille ohjeita tässäkin asiassa ja Google on julkaissut sivuillaan ohjeen, jolla se neuvoa asiakkaitaan löytämään verkkosivujen ylläpitäjien yhteystiedot ja kehottaa asiakkaitaan tekemään tietojenpoistopyynnön myös niille sivuille, joilla poistettavaksi haluttu tieto löytyy.¹⁹²

Julkisasiamies esitti omassa ratkaisuehdotuksessaan, ettei henkilötietodirektiivin 12 artiklan b kohdassa sekä 14 artiklan a kohdassa säädettäisi oikeudesta tulla unohdetuksi. Tämä siis pelkästään direktiivin säännösten perusteella. Näin tässäkin asiassa julkisasiamiehen ratkaisuehdotus erosi siitä, miten tuomioistuin lopulta asian ratkaisi. Jääskin katsoi, että rekisteröidyllä ei olisi omien subjektiivisten mieltymysten perusteella oikeutta vaatia poistettavaksi tietoja. Jääskin toteaa edelleen, ettei itselleen haitalliseksi tai omien intressien vastaiset tiedot voi tulla poistetuiksi, koska niihin ei tästä syystä ole direktiivin 14 artiklan a

¹⁹⁰ Alén-Savikko 2015, s. 431.

¹⁹¹ EUT C-131/12 kohta 84.

¹⁹² Googlen ohjeet ”Yhteyden ottaminen sivuston verkkovastaavaan” <https://support.google.com/websearch/answer/9109?hl=fi>.

kohdassa tarkoitettuja huomattavan tärkeitä ja perusteltuja syitä.¹⁹³ Jääskinen kuitenkin jatkaa ratkaisuehdotuksessa pohtimalla asiaa myös perusoikeuskirjan sekä ihmisoikeussopimuksen säädöksiensä kautta, sekä sananvapauden, tiedonvälityksen ja elinkeinovapauden näkökulmasta ja päätyy lopulta ehdottamaan, ettei unionin tuomioistuimien vahvistaisi Google Spain tapauksessa oikeutta tulla unohdetuksi.¹⁹⁴

6.4 Oikeus tulla unohdetuksi periaate korkeimpaan hallinto-oikeuteen

Tätä työtä kirjoitettaessa Suomessa ensimmäinen oikeustapaus koskien tietojen poistoa Googlen hakutuloksista nousi otsikoihin. Googlea koskeva tietojenpoistovaatimus on etenevässä Korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Tapauksessa on kysymys vuonna 2012 tehdystä henkirikoksesta, josta tekijä oli tuomittu alentuneesti syyntakeisena 10,5 vuoden vankeusrangaistukseen elinkautisen sijasta tekijän sairauden vuoksi. Rikoksesta ja siihen liittyvästä tuomiosta oli tiedotettu mm. sanomalehdissä tekijän nimellä, jolloin tiedot asiasta ovat päätyneet internetiin ja Google Search palveluun. Tekijä on toukokuussa 2015 tehnyt Googlle pyynnön neljän url osoitteen poistamiseksi hänen nimellään tehdyistä hakutuloksista, sillä näiden tulosten kautta saa tietoa tekijän terveydestä. Lopulta poistettavaksi pyydettyjä url-osoitteita oli vain kaksi, koska kaksi niistä oli joko poistettu muuten. Yksi näistä hakutuloksista ohjautui keskustelupalstalle¹⁹⁵, jossa tekijän rikosta, tuomiota ja sairautta oli käyty läpi ja toinen hakutulos ohjautui media- ja uutissivustolle, jossa oli mainittu tekijän nimen lisäksi hänen alentunut syyntakeisuus. Google ei suostunut tekemään pyydettyjä poistoja ja on tietosuojavaltuutetulle antamassaan vastineessa heinäkuussa 2015 todennut, että kyseiset hakutulokset antavat suurelle yleisölle tietoa rikoksesta ja rangaistuksesta ja kun huomioon otetaan rikoksen vakavuus ja tuoreus, on suurella yleisöllä intressi saada tietoa näistä asioista. Tietosuojavaltuutettu oli kuitenkin Suomen henkilötietolain pohjalta päättänyt, että tekijän esittämät tiedot tulee poistaa Googlen hakutuloksista. Tietosuojavaltuutettu oli käyttänyt päätöksen tukena Google Spain ratkaisua sekä unionin tietosuojatyöryhmän tulkintaohjeita.¹⁹⁶

¹⁹³ EUT C-131/12, Jääskinen, kohdat 108 ja 111.

¹⁹⁴ EUT C-131/12, Jääskinen, kohdat 137.

¹⁹⁵ Keskustelupalstalle murha.info, joka on vakavaan rikollisuuteen, erityisesti henkirikoksiin, keskittynyt info- ja keskustelupalsta.

¹⁹⁶ Helsingin Hao, 16/1028/5.

Google ei tyytynyt tietosuojavaltautetun määräykseen vaan valitti asiassa hallinto-oikeuteen. Valituksessaan Google esitti, että tietosuojavaltautetun tekemä intressipunninta on virheellinen eikä Googlen mielestä ole näytetty, että hakutuloslukkien poistamiselle olisi esitetty mitään perusteluja eikä tietosuojavaltautettu ole perustellut millään tavalla sananvapauden puuttumista. Google vetoaa omissa perusteluissaan rekisteröidyn tekemän rikoksen vakavuuteen sekä syyntakeisuuden mittaamiseen, josta Googlen mielestä yleisön täytyy saada riittävästi tietoja, jotta he voivat keskustella asiasta. Google vetoaa valituksessaan laajaan yleiseen keskusteluun Suomessa rangaistusten mittaamisesta. Valituksessaan Google katsoo, että linkkien poistomääräys rikkoo Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattua sananvapautta, koska se estää yleisöä löytämästä ja vastaanottamasta tietoa. Lisäksi Google katsoi, että tietosuojavaltautettu on täysin asiattomasti käyttänyt ratkaisunsa perustein Julkisen sanan neuvoston ohjeistusta Googleen, joka ei ole millään tavalla sitoutunut niihin eikä edes toimi journalistisella alalla. Google mainitsee myös, ettei kärkeäoikeus ja hovioikeus (joissa alkuperäinen rikos on käsitelty) julistaneet tietoja tekijän alentuneesta syyntakeisuudesta tai sairaudesta luottamuksellisiksi. Tästä syystä Google katsoo, että tieto on julkista ja sen pitää olla julkista myös hakukoneen tuloksissa.¹⁹⁷

Tietosuojavaltautettu on omassa ratkaisussaan perustellut asiaa pitkälti tekijän yksityisyyden suojan kautta. Tietosuojavaltautettu on myös perusteluissaan vedonnut Suomen Journalistiliiton laatimiin Journalistin ohjeisiin sekä Julkisen sanan neuvoston lausumiin nimen ilmoittamisesta rikosuutisissa. Tietosuojavaltautettu katsoo, että molempien kanta suuren yleisön tiedonsaamisoikeuteen yksittäisen henkilön terveydentilasta on joko täysin poissuljettu tai hyvin rajallinen. Tietosuojavaltautettu katsoi, ettei rekisterinpitäjällä (Google) ole asiallista perustetta ja tarvetta tarjota hakijan nimellä hakutuloksissa linkkejä sivuille, joissa kerrotaan tekijän terveydentilasta.

Helsingin hallinto-oikeus asettui ratkaisussaan tietosuojavaltautetun kannalle, sillä hakutulokset ovat henkilötietolain 9 §:n ja 29 §:n tarkoitetulla tavalla tarpeettomia niiden käsittelyn tarkoituksen kannalta. Hallinto-oikeus painotti omassa intressipunninnassa hakijan yksityisyyden suojan painavampana kuin internetin käyttäjien oikeutta saada tekijän nimellä tietoja hänen terveydestään.¹⁹⁸

¹⁹⁷ Helsingin Hao, 16/1028/5.

¹⁹⁸ Sama.

Tähän tapaukseen liittyy mielestäni yksi oleellinen epäkohta liittyen hakukoneen asemasta rekisterinpitäjänä ja hakukoneen velvollisuudesta poistaa nimellä esiin tulevia linkkejä kokonaisesti keskustelupalstojen viestiketjuihin, jotka voivat sisältää satoja tai jopa tuhansia viestejä. Ongelma on nimenomaan poistamisen aiheuttama sananvapauteen puuttuminen. Muuten aivan luvalliseen ja asialliseen keskusteluketjuun voidaan pyytää hakutulosten poistamista, kun keskusteluketjussa vähintään yhdessä viestissä esiintyy arkaluontoista tietoa, mikä tulisi yksityisyyden perusteella suojattavaksi. Hakukone ei pysty poistamaan vain yhtä yksityiskohtaa vaan se joutuu poistamaan linkin, joka koskee koko keskusteluketjua. Tämä aiheuttaa sen, ettei kyseistä keskustelua voi enää löytää henkilön nimellä. Ja tämä mahdollistaa sen, varsinkin keskusteluketjun tyyppisissä alustoissa, joissa internetin käyttäjien on itse mahdollista tuottaa uutta sisältöä, että kuka tahansa, jopa rekisteröity itse, voi syöttää keskusteluketjuun viestin, jonka avulla koko keskusteluketju voidaan poistaa hakukoneen hakutuloksista. Tämä on mahdollistaa esim. sen, että henkilö, joka kokee itsestään löytävän kiusallista, mutta kuitenkin täysin luvallista sisältöä, joka ei tulisi poistettavaksi yksityiselämän suojan perusteella voisi lisätä keskusteluun anonyymisti viestin, joka sisältää tietoa, millä ketjun saa poistetuksi.¹⁹⁹ Sananvapauden kannalta tämä olisi todella vahingollista ja tällaisilla toimilla voisi tehdä suorastaan ”terroria” monissa paikoissa joiden ei halua päätyvän suuren yleisön tietoon.

Korkeimpaan hallinto-oikeuteen menevän tapauksen ratkaisu tulee olemaan ennakkoratkaisu omassa lajissaan, koska siinä tulee erityisesti harkittavaksi vakavasta rikoksesta tuomitun oikeuksia sekä myös yleisön tiedonsaamisintressiä tällaisessa tapauksessa. Googlen valituksessaan käyttämät perusteet asian merkityksestä yhteiskunnallisen keskustelun kannalta, saanevat jonkinlaista painoarvoa vaikka eivät lopputulokseen vaikuttaisikaan. Siinä mielessä punninta voi olla merkityksellisempää kuin Google Spain tapauksessa, jossa internetissä olevilla tiedoilla ei edes väitetty olevan yhteiskunnallista merkitystä. Voidaankin sanoa, että Google Spain tapaus on ollut jopa melko selkeä ja helppo ratkaisu yksityiselämän suojan kannalta, kun pyydettyä poistettava tieto on ollut niin selvästi yksityiselämään liittyvä ja luonteeltaan jopa arkaluontoinen. Jotain osviittaa tulevaan ratkaisuun voi hakea ihmisoikeustuomioistuimen käytännöstä, jossa on punnittu rikoksesta tuomittujen yksityi-

¹⁹⁹ Ruikka, 2016, s. 695.

syyden suojaa sekä sananvapautta. Näissä ratkaisuissa yleinen linja on se, että vaikka rikokset ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita ja niihin liittyvät tuomiot julkisia, se ei kuitenkaan anna tiedotusvälineille aivan vapaita käsiä sen suhteen, miten tuomioita ja tuomittuja voi käsitellä mediassa. Rikoksesta tuomitseminen ei poista henkilön oikeutta yksityisyyden suojaan. Tässäkin on kuitenkin merkitystä sen suhteen, miten vakavasti rikoksesta on kysymys ja onko sillä ollut muuta yhteiskunnallista merkitystä, jolloin painoarvo voi siirtyä yksityisyyden suojasta sananvapauden puolelle.²⁰⁰

6.5 Oikeus tulla unohdetuksi ja yksityiselämän suoja

Unohdetuksi tulemisen oikeudessa on kysymys siitä, että yksilö saisi tietonsa poistettua ja oikeuden siihen, ettei tarpeettomia ja vanhentuneita henkilötietoja enää käsiteltäisi. Kuten edellä olevasta on käynyt ilmi, on yksityiselämän todellinen suoja usein muutakin kuin sitä, että saa tietonsa poistetuksi hakukoneen tuloksista. Vaikka hakukoneilla onkin suuri rooli internet maailmassa, onko se niin suuri, että Google Spain kaltaiset ratkaisut tuovat yksilöille todellista yksityiselämän suojaa, varsinkin kun tuomion vaikutuspiirissä ovat vain Euroopan unionin alueella toimivien rekisterinpitäjien henkilötietojen käsittelyksi katsottava toiminta. Kun tähän vielä lisää tietojen säilymisen alkuperäisillä lähdesivuilla ja useiden hakukoneiden olemassaolon, voidaankin kysyä, toteuttaako nykyinen unohdetuksi tulemisen oikeus todellisuudessa sellaista yksityisyyden suojaa, että yksilö voisi jatkaa elämäänsä luottaen siihen, että ei toivotut tiedot pysyvät piilossa.

Google Spain tapauksessa oli kyse sosiaalietuuksiin perustuvien saatavien saamiseksi järjestetystä pakkohuutokaupasta. Kyseessä ei liene tietoa, joka olisi yleisesti kiinnostava tai jolla olisi merkitystä melkein kahdenkymmen vuoden kuluttua. Sosiaalietuuksiin kuuluvat tiedot ovat esim. Suomen julkisuuslaissa luokiteltu julkisuuslaissa salassa pidettäväksi tiedoiksi. Olisiko Google Spain tapauksessa jo kyseisen alkuperäisen lehti-ilmoituksenkin voinut julkaista ilman asianosaisen henkilötietoja?

²⁰⁰ Hirvelä, Heikkilä, 2013, s. 549.

Google ratkaisulla on vahvistettu eurooppalaista henkilötietojen suojaan ja yksityisyyteen sisältyvää periaatetta ”oikeutta tulla unohdetuksi”. Samalla se on herättänyt huolta sensuurista ja siitä, että historian tapahtumat, historian kirjat piilotetaan.²⁰¹ Tässä yhteydessä asiaa on sivuttu myös hyvän journalistitavan näkökulmasta ratkaisussa, joka liittyy Helsingin Sanomissa olleeseen artikkeliin petostuomiosta, jossa tuomitun nimi mainittiin. Julkisen sanan neuvoston linjana oli se, että verkossa julkaistuja tietoja ei tulisi poistaa. Jos tietoja kuitenkin poistetaan sen tulisi tapahtua vain erittäin harvinaisissa poikkeustilanteissa. Julkisen sanan neuvoston kannan mukaan arkistot ovat osa historiaa eikä niihin puuttuminen kuulu journalistiseen päätösvaltaan. Julkisen sanan neuvoston päätökset eivät ole oikeudellisesti sitovia, mutta niitä kunnioitetaan tiedotusvälineiden piirissä. Hyvän journalistisen tavan kriteerit ovat usein korkeammalla kuin lainsäädännön ja niiden tarkoitusperät voivat poiketa lain mukaisen suojan tarkoituksesta.²⁰²

Tämä luku alkoi Mayer-Schönberger:n pohdinnalla digitaalisen muistin äärettömyydestä, ja unohtamisen vaikeudesta. Hän näkee rajoittamattoman muistin jopa uhkana ihmisten väliselle sosiaaliselle kanssakäymiselle, kun aivot eivät pääse normaalilla tavalla prosessoimaan tietoa ja unohtamaan sitä, mikä olisi tarpeellista unohtaa. Digitaalinen muisti ei samalla tavalla muokkaannu ajan saatossa kuin ne asiat, jotka ovat normaalisti ihmisen muistissa. Mayer-Schönberger esittää ratkaisuksi internettiin ja muihin digitaalisiin tiedostoihin ladattaville julkaisuille eräpäivää (expiration date), jolla käyttäjä voisi tietoja tallettaessaan säätää tiedolle päivämäärän, jonka jälkeen tieto katoaa näkyviltä. Tämä olisi digitaalisesti keinote-koista unohtamista, mutta se palauttaisi edes jossain määrin tasapainon muistamisen ja unohtamisen välille.²⁰³

²⁰¹ Alén-Savikko 2015, s. 411.

²⁰² Pitkänen, Tiilikka, Warma 2014, s. 125 – 126 sekä JSN:n päätös 4069/SL/09, 3.9.2009.

²⁰³ Mayer-Schönberger, 2009, s. 171 – 174.

7. Lopuksi

Google Spain tapaus oli ensimmäinen hakukoneita ja hakukoneiden velvollisuuksia tietojen poistosta koskeva ratkaisu. Suomessa yksi tietojen poistoon liittyvä tapaus on menossa korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi. Nämä tapaukset ovat keskenään melko erilaiset ja tulevat varmasti perustelluiksi eri tavalla. Tarvitaan kuitenkin vielä lisää oikeuskäytäntöä siitä, milloin ja millaiset tiedot ovat sellaisia jolloin kynnys oikeudeksi unohtamiseen joko ylittyy tai jää sen alle.²⁰⁴ Mielenkiintoisia kysymyksiä liittyy mm. siihen, että mitä jos Googlea ei olisi määritetty unionin tuomioistuimen ratkaisussa rekisterinpitäjäksi? Millaiseen tilanteeseen se olisi johtanut niiden yksityiselämään koskevien tietojen osalta, jotka nyt tulevat mahdolliseksi saada poistettua hakutuloksista. Olisiko tilanne ollut jossain vaiheessa täysin kohtuuton ja aiheuttanut yksittäisille kansalaisille kohtuuttomia seuraamuksia. Selkeää on ainakin se, että ilman unionin tuomioistuimen tuomiota Google ei olisi lähtenyt vapaaehtoisesti poistamaan henkilöiden tietoja – ei ainakaan tässä laajuudessa kuin mitä se nyt tekee. Siitä on hyvänä osoituksena se, että Google jättää nytkin yli 40 % pyynnöistä toteuttamatta ja pitää kiinni oikeuksistaan tiedonvälittäjänä valittamalla poistomääräyksistä korkeimpaan hallinto-oikeuteen asti ja vetoaa lisäksi välittämiensä tietojen yhteiskunnalliseen merkitykseen.

Vaikka unionin tuomioistuin on tunnustanut oikeuden tulla unohdetuksi periaatteen, sitä on kuitenkin melko yksinkertaista kiertää, kun tiedot saa jäädä edelleen alkuperäisille sivustoille ja tietojen poisto koskee ainoastaan hakutuloksia. Mitenkään ongelmaton ja tyhjentävä Google Spain ratkaisu ja sen välittömät vaikutukset eivät siis ole. Yksityiselämän suoja ja siihen liittyvä omien tietojen poistaminen eivät jatkossakaan suo ihmisille 100 % rauhaa omia tietojaan kohtaan internetissä. Oikeus tulla unohdetuksi periaate toteutuu tiedot pelkästään hakukoneen tuloksista poistamalla melko huonosti. Alueellisen rajauksen lisäksi Google Spain ratkaisun ongelma on siinä, että poistopyyntö poistaa tulokset vain siltä hakukoneelta jolta ne on pyydetty. Vähänkään enemmän internetin hakutoimintoihin perehtynyt henkilö löytää nämä tiedot edelleen, jos niitä tarvitsee. Oikeus tulla unohdetuksi periaate toimisi tehokkaammin, jos tietojenpoistovelvollisuus koskisi kaikkia niitä sivustoja, joilta

²⁰⁴ Ruikka 2016, s. 695.

poistettavaksi haluttu tieto löytyy. Tämä voisi kuitenkin käytännössä olla mahdotonta, joten hakutuloksista poistaminen suojaa edes kömpelöimmiltä hakuyrityksiltä.

Yksityisyyden uhkiin internetissä ja erilaisissa sosiaalisen median sovelluksissa liittyy niin paljon erilaisia ilmiöitä, että niitä olisi mahdotonta käsitellä tämän laajuisessa tutkielmassa kokonaisuudessaan. Aivan toinen aihe olisi esimerkiksi selvittää, kuinka sosiaalinen media, kuten Facebook, Whatsapp ja muut ovat toteuttaneet käyttäjiensä yksityiselämän suojaa. Euroopan unionin tietosuojatyöryhmä WP29 on mm. ilmoittanut huolensa näiden toimijoiden yksityisyyden suojan ehtojen muutoksista.²⁰⁵ Yksityiselämän suojan ja sananvapauden rajat ovat kiinnostavia myös suoravideopalveluissa (esim. Youtube, Ustream, Livestream, Hitbox ja Twitch), jossa on mahdollista nauhoittaa esim. jonkun henkilön toimintaa ja jakaa se suorana internettiin. Millä tavalla näissä palveluissa olevaa materiaalia säännellään ja voiko tieto tulla poistetuksi myös tämänkaltaisista palveluista muistakin syistä kuin vain rikosioikeudellisten suojakeinojen kautta.

Yksityiselämän suojan kannalta päätyisin itsekkin ehkä pitkälle julkiasiamies Jääskisen näemyksen kannalle. Suojalla ei ole kovin suurta painoarvoa, kun se suojaa vain hakukoneen tuloksia, vain eurooppalaisilla palvelimilla ja kun uusia hakukoneita voidaan perustaa heti uudestaan. On kuitenkin yksilön omana asiana tehdä pyyntö tietojensa poistamisesta aina uudelle hakukoneelle ja tämän yksilön tulee olla perillä niistä keinoista ja hakukoneista, joilla hänen tietonsa tulevat löydettyiksi. Internetin globaalisuus ja sananvapauskysymykset pitävät huolen siitä, ettei asiaan liittyvät oikeustapaukset ja tutkimus tule varmasti aivan heti loppumaan. Jo pelkästään Euroopan tasolla Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen linjat varsinkin sananvapauskysymyksissä ovat mielenkiintoinen tutkimuskohde samoin unionin tuomioistuimen hieman pidemmälle menevä linja yksityisyyden suojaamisessa.

Kun valitsin tutkielmani aiheita, olin sellaisessa ennakkokäsityksessä, että hakutuloksista poistaminen toisi ihan konkreettista yksityiselämän suojaa ja poistaisi henkilöä koskevat tiedot niin, että niitä olisi vaikea löytää. Aiheeseen enemmän perehdyttyäni havaitsin, ettei asia

²⁰⁵ Financial Times:n artikkeli: Europe raises privacy concerns over WhatsApp and Yahoo.

olekaan aivan niin mustavalkoinen ja että Google Spain tapaukseen liittyy ongelmia jo ihan alueellisen rajoittavuuden vuoksi, sillä ratkaisu perustuu vain EU sääntelyyn ja voi siksi olla sovellettavissa vain EU jäsenvaltioissa. Oikeus tulla unohdetuksi on tärkeä ajatuksena, ideaalina sekä oikeusperiaatteena ja jonkinlaisena moraalisenakin alustana. Merkitys todellisen yksityiselämän suojan kannalta on heikompi ainakin niin kauan, kun sääntely koskee vain pientä osaa internetin käyttäjistä maailmanlaajuisesti. Yksi asia kuitenkin on varmaa – Google Spain tapauksen alulle laittanut Mario Costeja Gonzalez ei tule pitkään aikaan saamaan omia tietojaan piiloon edes Googlen hakutuloksista Unionin tuomioistuimen tuomion saaman suuren huomion vuoksi. Mies, joka haastoi Googlen oikeudesta tulla unohdetuksi, ja vieläpä sai asiassa voiton Euroopan unionin tuomioistuimessa, ei tule unohdetuksi pitkään aikaan.